

Farlige forbindelser

NORSKE BÅND TIL DEN ISRAELSKE OKKUPASJONEN

Norsk Folkehjelp

FAGFORBUNDET

Foto: Kevin Frayer/AP/SCANPIX

Under en demonstrasjon mot bygging av muren. Demonstranter i landsbyen Bil'in søker ly for tåregassen ved et oliventre.

FORORD

Denne rapporten er et resultat av Fagforbundet og Norsk Folkehjelps samarbeid til støtte for palestinerne i Midt-østen. Samarbeidet går over fire år i perioden 2009-2013. Sammen styrker vi Norsk Folkehjelps programmer for lokale palestinske organisasjoner som kjemper for rettigheter i Libanon, på Gazastripen og Vestbredden. Vi har også et sterkt fokus på at vi i det norske samfunnet må bidra med det vi kan for å få en slutt på Israels okkupasjon og gjentatte brudd på FN-resolusjoner og konvensjoner. Denne rapporten er en del av det arbeidet.

Israels okkupasjon er det største hinderet for en rettferdig fred mellom palestinerne og Israel. Et nødvendig skritt på veien er at regjeringen sørger for at Norge ikke bidrar til okkupasjonen gjennom investeringer, handel og støtte til israelske bosettinger. Selskap må også ta ansvarlige etiske valg. Vi håper og tror rapporten og oppfølgingen av den vil bidra til dette.

*Jan Davidsen, Forbundsleder Fagforbundet
Liv Tørres, Generalsekretær Norsk Folkehjelp*

TAKK

Takk til følgende personer og organisasjoner for deres bidrag i arbeidet med rapporten:

- Eldbjørg Holthe fra Al-Ouds butikk og reisebyrå;
- Elisabet Palerud og Fellesutvalget for Palestina;
- Erik Hagen og Marte Skogsrud, Støttekomiteen for Vest-Sahara;
- Gunhild Ørstavik;
- Guro Røed og Boikottutvalget i Palestinakomiteen i Norge;
- Hanna Kjemprud og Marianne Lien Wennersberg fra Norsk Folkehjelp Ungdom;
- John Dorman og Irish Palestine Solidarity Campaign;
- MATTIN Group;
- Michael Deas og the Palestinian BDS National Committee (BNC);
- Dr Phyllis Starkey;
- Sean Michael Wilson;
- Andre personer og organisasjoner, som ønsker å være anonyme.

Takk også til de selskapene og offentlige instansene som har hatt dialog med oss i arbeidet med denne rapporten.

Sammendrag og anbefalinger

Denne rapporten viser at norske myndigheter og selskap, gjennom finansielle investeringer og handel, er involvert i virksomhet som bidrar til Israels brudd på folkeretten og menneskerettighetene under okkupasjonen av Vestbredden og Gazastripen. I tillegg viser rapporten hvordan grupper i Norge direkte støtter okkupasjonen gjennom pengeoverføringer til enkeltbosettinger.

Kapittelet om investeringer tar for seg Statens Pensjonsfond Utland (SPU) og 13 private norske banker og fondsforvaltere, og ser på selskap disse er investert i som bidrar til okkupasjonen og relaterte normbrudd. SPU er investert i 51 selskap som har virksomhet som kan knyttes til okkupasjonen. Av disse er det 12 selskap vi mener er involvert i særlig alvorlige normbrudd. Disse er Alstom, Caterpillar, G4S, Cement Roadstone Holdings, Cemex, Clal Industries and Investment, Heidelberg Cement, Hewlett-Packard, IDB Holding, Israel Electric Corporation, Motorola og Veolia. Disse er involvert i forhold som bygging av sentral infrastruktur for bosettingene i de okkuperte palestinske områdene, leveranse av sentrale innsatsfaktorer til konstruksjon i bosettingene eller muren og av maskiner til ødeleggelse av palestinske hjem og infrastruktur, uttak av ikke-fornybare naturressurser på okkupert område og utvikling og leveranse av teknologi og systemer til Israels militære kontroll og restriksjon av bevegelsesfrihet. Vi mener at disse selskaperes virksomhet bryter med retningslinjene til SPU.

Private norske banker og fondsforvaltere har også investeringer i flere av disse 12 selskapene. Noen av bankene har allerede ekskludert ett eller flere av selskapene på grunnlag av etiske vurderinger knyttet til selskaperes virksomhet i de okkuperte palestinske områdene. Flere av bankene fører også dialog med selskapene om disse kritiske forholdene uten å selge seg

ut. Bankene og fondenes grad av åpenhet om eksklusjoner og dialoger varierer. Vi har hatt dialog med alle bankene og fondsforvalterne vi har sett på. Denne dialogen har i flere tilfeller ført til at de har tatt opp de aktuelle investeringene til vurdering.

Kapittelet om handel viser at det selges produkter i Norge som er produsert på okkupert område. Dette bidrar økonomisk til de israelske bosettingene og slik handel bør derfor stoppes. Omfanget av slik handel er i dag redusert ved at selskap som Bama, Coop og Vita avstår fra å kjøpe slike varer. Det foregår imidlertid fremdeles handel med selskap som gjennom sin virksomhet bidrar til normbrudd på okkupert område, selv om akkurat varene som importeres til Norge ikke er produsert der. Norske myndigheter har ingen klar politikk vedrørende handel med bosettingsprodukter eller selskap med virksomhet i de okkuperte områdene. Regelverket for merking og fortolling av slike varer er komplisert og behandles uklart av norske myndigheter, samtidig som Israel skyver ansvaret over på importlandene.

Kapittelet om finansiell støtte til bosettingene viser at minst én norsk gruppe bidrar direkte med pengestøtte til utbygging av israelske bosettinger, noe vi anser som uakseptabel støtte til Israels brudd på folkeretten. Den organisasjonen vi vet driver innsamling til slik støtte, er også omfattet av ordningen for skattefradrag for gaver til ideelle organisasjoner.

Rapporten presenterer følgende anbefalinger til norske myndigheter, banker og fondsforvaltere, handelsstanden og privatpersoner:

I. NORSKE MYNDIGHETER

Investeringer

- i. Etikkrådet bør anbefale uttrekk fra selskapene som er nevnt under avsnitt 4.1.3.
- ii. Der hvor Etikkrådet ikke foretar uttrekk, bør Norges Banks eierskapsenhet gå i dialog med selskapene med tanke på å endre selskapets praksis.

Handel

- iii. Norske myndigheter bør gå ut med aktiv oppfordring til norske selskap om å ikke importere varer produsert i israelske bosettinger i de okkuperte områdene og å unngå alt handelssamkvem med bosettingene.
- iv. Norske myndigheter bør være aktive pådrivere for å få til et regelverk som hindrer import av bosettingsvarer til Europa.
- v. I påvente av et regelverk som hindrer import av bosettingsvarer må norske myndigheter bidra aktivt i prosesser som foregår på europeisk nivå for å legge mer av ansvaret for tydelig opprinnelsesmerking over på israelske myndigheter.
- vi. Norske myndigheter må sørge for at statistikk når det gjelder import fra Israel, fra israelsk økonomisk virksomhet i de okkuperte områdene, og fra områder styrt av Den palestinske selvstyremyndigheten genereres og presenteres på en måte som gjør det mulig å lese ut fra SSBs data hva som er volum og verdi på varer importert fra de respektive områdene.
- vii. Norske myndigheter må sørge for at tollmyndighetene har de ressurser som trengs for å utføre kontroller med varer importert fra Israel for å sørge for at varer merket med postkoder fra bosettinger i de okkuperte områdene ikke nyter godt av lavere tollsatser verken under EFTA-Israel eller EFTA-PLO avtalen. Norske myndigheter må også gi klare retningslinjer for hvordan og i hvor stort omfang slik kontroll skal foregå.

Bosettingsfinansiering

- viii. Norske myndigheter bør innføre lovgivning som gjør det ulovlig for norske statsborgere og organisasjoner å støtte de israelske bosettingene finansielt.
- ix. Innen slik lovgivning kommer på plass, må norske myndigheter sørge for at organisasjoner som støtter bosettinger finansielt fjernes fra lista over organisasjoner som er omfattet av skattefradragssystemet for gaver til frivillige organisasjoner.

II. NORSKE BANKER OG FONDSFORVALTERE

- i. Norske banker og fondsforvaltere bør trekke sine investeringer fra selskapene som er nevnt under avsnitt 4.1.3. og sette disse selskapene på sine eksklusjonslister inntil selskapene avslutter sine normbrudd i de okkuperte palestinske områdene.
- ii. I de tilfellene der banker og fondsforvaltere ikke anser at selskapenes aktivitet er alvorlig nok for å foreta uttrekk, bør banker og fondsforvaltere gå i dialog med selskapene med tanke på å endre deres praksis.
- iii. Banker og fond bør publisere eksklusjonslister og generelt utøve åpenhet overfor kunder og offentligheten når det gjelder investeringsporteføljene.

III. HANDELSSTANDEN I NORGE

- i. Norske selskap og importører bør avslutte handel med varer som produseres i israelske bosettinger og industrisoner i de okkuperte palestinske områdene.
- ii. Norske selskap og importører bør avslutte handel med selskap som har produksjon eller bidrar til alvorlige normbrudd i de okkuperte palestinske områdene.

IV. PRIVATPERSONER

- i. Vi oppfordrer folk til å ikke kjøpe varer som er produsert i israelske bosettinger i de okkuperte palestinske områdene.
- ii. Vi oppfordrer privatpersoner som sparer i fond til å be sin bank eller fondsforvalter om å sjekke at fondene deres ikke har investeringer i selskap som er aktive i de okkuperte områdene, og å bytte fond, bank eller fondsforvalter dersom fondene er inne i disse selskapene og ikke vil vurdere å ekskludere dem fra sine porteføljer.
- iii. Vi oppfordrer norske enkeltpersoner til å ikke gi penger til israelske bosettinger i de okkuperte palestinske områdene. Bosettingene er et av de største hindrene for fred mellom folk i Midtøsten og norske penger bør ikke bidra til å utvide og opprettholde bosettingene.

Rapporten er utgitt av Norsk Folkehjelp og Fagforbundet

«Farlige forbindelser – norske bånd til den israelske okkupasjonen»

www.folkehjelp.no
www.fagforbundet.no

ANSVARLIG REDAKTØR: Orrvar Dalby, leder for Utenlandsavdelingen i Norsk Folkehjelp

FORFATTERNE: Hovedforfatter av rapporten har vært Ingeborg Moa, prosjektrådgiver for Norsk Folkehjelp og Fagforbundets arbeid med å se på norske forbindelser til Israels okkupasjon.

Medforfatter har vært Martin Holter, rådgiver for Midtøsten i Norsk Folkehjelp.

LAYOUT: Mirian Magnussen, Cox Oslo
TRYKK: TS trykk AS

Det oppfordres til å sitere og bruke opplysninger fra denne rapporten. Siteres på følgende måte: «Norsk Folkehjelp og Fagforbundet (2012), *Farlige forbindelser – norske bånd til den israelske okkupasjonen*».

FORSIDEBILDE: Maan Images/
Haytham Othman

Graffiti på muren ved den palestinske byen Betlehem på den okkuperte Vestbredden.

Muren ved Jerusalem.

28

Israelske SodaStream produkter

48

3.1. Den israelske okkupasjonen av palestinske områder	17
3.1.1. «Privatiseringen» av okkupasjonen	18
3.1.2. Bosettingene og muren i de okkuperte områdene	19
3.1.3. Industrisoner i de okkuperte områdene	19
3.1.4. Jordandalen	23
3.2. Internasjonale og norske rammeverk for selskaps samfunnsansvar	25

5.1. Norsk handel med okkupasjonen	50
5.1.1. Import av frukt og grønt	50
5.1.2. Ahava kosmetikkprodukter	52
5.1.3. SodaStream brusmaskiner	53
5.2. Bosettingsvarer: Statistikk og merking	55
5.2.1. Statistikk	55
5.2.2. Merking av varer fra bosettinger	56
5.3. Toll og frihandel: rammeverk og norsk praksis	57
5.3.1. Toll og frihandel: rammeverk	57
5.3.2. Toll og frihandel: norsk praksis	59
Anbefalinger	61

SAMMENDRAG OG ANBEFALINGER 4

1 INNLEDNING - FORMÅL 9

2 AVGRENSNINGER, DEFINISJONER OG METODE 10

3 BAKGRUNN 14

4 INVESTERINGER 28

5 HANDEL 48

6 FINANSIERING AV BOSETTINGER 62

LITTERATUR OG HENVISNINGER 68

ANNEKS I LISTE OVER SELSKAP SPU HAR INVESTERINGER I, SOM GJENNOM SIN AKTIVITET BIDRAR TIL OKKUPASJONEN 70

ANNEKS II NORSKE BANKER OG FONDS- FORVALTERE: ETIKK OG ÅPENHET 76

FOTNOTER 82

4.1. Statens Pensjonsfond Utland (SPU) 30

4.1.1. Etiske retningslinjer, eierskaps-utøvelse og utelukkelse av selskap	30
4.1.2. Etikkrådets vurderinger av selskap og okkupasjonen	31
4.1.3. Porteføljen til SPU, Israels okkupasjon og selskap som bryter med SPU sine retningslinjer.	32

4.2. Norske banker og fondsforvaltere 36

4.2.1. Etiske retningslinjer og grad av åpenhet	36
4.2.2. Banker og fonds investeringer i selskap med virksomhet i de okkuperte palestinske områdene	37
Anbefalinger	47

6.1. Stiftelsen Karmel-instituttet og bosettingen Alonei Shilo 64

6.1.1. Skattefradragssordning for gaver til Stiftelsen Karmel-instituttet	65
Anbefalinger	66

1. INNLEDNING – FORMÅL

שער מספר :

תושב/ת נכבד/ה

המעבר דרך השער יתאפשר בין השעות :

15:45 - 16:45 , 12:30 - 13:30 , 05:45 - 07:15

במקרים דחופים או במקרה והשער לא נפתח במועד שנקבע
נא לפנות לטלפון מספר : 09-7977733 במשרדי התאום והקישור
או למוקד ההומניטרי שמספרו : 02-9977733

GATE No. 25

RESIDENT !

THE PASSAGE THROUGH THE GATE WILL BE PERMITTED

BETWEEN THE HOURS 15:45 - 16:45 , 12:30 - 13:30 , 05:45 - 07:15

IN CASE OF AN EMERGENCY OR A CLOSED GATE DURING THE
OPENING HOURS PLEASE ADDRESS AT THE LOCAL DCL AT THE
FOLLOWING PHONE No : 09-7977733 OR AT THE CIVIL
ADMINISTRATION HUMANITARIAN HOT LINE : 02-9977733

מדخل رقم

أبها المواطن الكرم / أبنتها المواطنة الكريمة

يُتاح العبور عن طريق الدخول بين الساعات
في حالات مستعجلة أو في حالة عدم فتح الدخول في الموعد المحدد، يرجى الاتصال
في مكتب التنسيق والأمن على هاتف : 09-7977733
هاتف في مركز الطوارئ : 02-9977733

1. Innledning – formål

I denne rapporten ser vi på norske investeringer, norsk handel og norsk penge- støtte som vi mener bidrar til den israelske okkupasjonen av Vestbredden og Gazastripen. Det overordnede formålet med arbeidet som denne rapporten er en del av, er å bidra til å redusere norsk støtte til okkupasjonen.

Den norske regjeringen støtter en tostats- løsning. Det har vært et utenrikspolitisk mål for samtlige norske regjeringer i snart to tiår å bidra til opprettelsen av en palestinsk stat. Et sentralt premiss som det er tverrpolitisk oppslutning om er at Israels okkupasjon av Gazastripen og Vestbredden inkludert Øst-Jerusalem, strider mot folkeretten, og at denne okkupasjonen må avvikles og erstattes med en palestinsk stat på dette territo- riet.

Med denne rapporten vil vi vise at det også finnes en annen side av saken. Vi har undersøkt hvordan norske myndigheter og private norske aktører er knyttet til virksomhet som bidrar til brudd på folke-

retten og menneskerettighetene under Israels okkupasjon.

Forutsetningene for en avslutning av okkupasjonen og etableringen av en palestinsk stat blir stadig dårligere. Israel har etablert en stadig mer omfattende permanent infrastruktur i de okkuperte områdene, med formål om at disse skal fortsette å være en del av Israels territo- rium uavhengig av en eventuell freds- løsning. Stadig flere bosettere i stadig flere bosettinger, stadig sterkere kontroll- regimer, bygging av muren inne på Vestbredden og en rekke permanente militære kontrollposter og terminaler som kontrollerer og hindrer palestinsk ferd- sel. Bosettingene legger beslag på vannkilder og store landområder, og Israel har etablert en rekke industrisoner for å støtte bosettingsøkonomien, kontrollere strategiske områder og utnytte naturressurser. Dette har gjort okkupasjonsøkonomien til en integrert del av Israels økonomi, samtidig som palestinsk økonomisk utvikling hindres. Øst-Jerusalem er sperret av fra resten av

Vestbredden, mens Gazastripen er inne- lukket og holdes under blokade.

Denne rapporten viser at norske myndig- heter og selskap også er knyttet til denne utviklingen. Vi mener at myndigheter og selskap bør se det som sitt ansvar å ikke bidra til Israels okkupasjon. Stater har ansvar for at Folkeretten og menneske- rettighetene overholdes, og selskap har et ansvar for å ikke medvirke til norm- brudd. I rapporten presenteres konkrete anbefalinger til myndigheter, selskap og forbrukere. Parallelt med research- og skrivearbeid har vi vært i kontakt med norske myndigheter, privat næringsliv og organisasjoner og presentert fakta og anbefalinger for dem. Dette påvirknings- arbeidet vil vi fortsette med etter utgivelsen av rapporten. Vi håper rapporten og arbeidet rundt den vil bidra til at norske myndigheter og selskap bryter bånd til virksomheter som bidrar til normbrudd under Israels okkupasjon. Slik kan vi bidra til at vi i Norge skal bekjempe okku- pasjonen, ikke støtte den.

■ ■ Vi mener at myndigheter og selskap bør se det som sitt ansvar å ikke bidra til Israels okkupasjon. Stater har ansvar for at Folkeretten og menneskerettighetene overholdes, og selskap har et ansvar for å ikke medvirke til normbrudd.

📍 Ved landsbyen Jayyous, nord på Vestbredden, hvor muren slynger seg langt inn på palestinsk territorium. Den israelske hæren prakti- serer et strengt stengnings- regime for portene i den folkerettsstridige muren. For palestinske bønder er det umulig å få tilstrekkelig tilgang til jorda si når portene er åpne kun få timer hver dag.

2. AVGRENSNINGER, DEFINISJONER OG METODE

Foto: Inger Sandberg

Grønnsaksselger
ved muren

2. Avgrensninger, definisjoner og metode

Rapporten tar utgangspunkt i at den israelske okkupasjonen er folkerettsstridig og ulovlig, og at den må opphøre for at man skal kunne finne en rettferdig løsning på konflikten mellom Israel og palestinerne. Vi gir en oversikt over hvilke internasjonale regelverk og FN-resolusjoner som er grunnlaget for dette i kapittel 3.

I rapporten brukes begrepene «de okkuperte områdene» eller «de okkuperte palestinske områdene» for å referere til Vestbredden, inkludert Øst-Jerusalem, og Gazastripen. Vi har ikke sett på investeringer i, eller handel med, israelske eller internasjonale selskap som opererer kun innenfor Israels grenser fra før 1967. Vi har heller ikke fokus på de okkuperte Golanhøydene i denne rapporten, men noen av selskapene i listene over selskap som er involvert i okkupasjonen av de palestinske områdene er også til stede på Golanhøydene.

Rapporten tar videre utgangspunkt i at selskap har et samfunnsansvar, og at dette ansvaret gjelder selskaps egen produksjon og aktivitet, så vel som produksjon og aktivitet hos selskaps underleverandører og hos selskap som man har eierandeler eller andre finansielle investeringer i. Vi mener at selskap har et moralsk og etisk ansvar, også uavhengig av det eventuelt rent juridiske ansvaret, for å sørge for at egen og underliggende virksomheter respekterer menneskerettighetene. Mer om selskaps samfunnsansvar og de internasjonale rammeverkene for dette følger i kapittel 3.

Ifølge den israelske organisasjonen Who Profits er det over 450 israelske og internasjonale selskap som gjennom sin virksomhet er knyttet til den folkeretts-

stridige okkupasjonen. Etter det vi kjenner til, er det ingen norske selskap som er direkte involvert på okkupert område.

Rapporten vil presentere en oversikt over hvilke bånd som finnes mellom norske selskap og internasjonale og israelske selskap som har hele eller deler av sin virksomhet på okkupert område, eller på annen måte måter bidrar til å opprettholde okkupasjonen. Redegjørelse for utvalg av selskap og vurdering av ulike typer virksomheters bidrag til okkupasjonen, følger i kapitlene som tar for seg investeringer og handel. Norske investeringer gjennom Statens Pensjonsfond Utland og private banker og fondsforvaltere presenteres i kapittel 4. Norske selskaps handel med varer som produseres i israelske bosettinger og industrier og med selskap som er involvert i okkupasjonen presenteres i kapittel 5. I kapittel 5 ser vi også på regelverk for handel med, og tollbehandling av, bosettingsvarer.

I tillegg til investeringer og handel, har vi sett på innsamling av penger til bosettinger i kapittel 6.

Arbeidet med denne rapporten ble gjort i løpet av perioden november 2011 til mars 2012. Redaksjonen for rapporten ble avsluttet 29.mars 2012.

Rapporten er skrevet fra Oslo, og er i stor grad basert på gjennomgang av rapporter og forskning, offentlig tilgjengelig informasjon fra offentlige myndigheter og privat næringsliv, og dialog med en rekke organisasjoner, selskap og enkeltpersoner basert i Norge, Israel, de okkuperte palestinske områdene, ulike europeiske land og USA.

Vi har i så stor grad som mulig forsøkt å verifisere informasjonen i rapporten med minst to kilder, men i en god del tilfeller er tilgangen til bosettinger og industrisoner på de okkuperte områdene så vanskelig at det ikke har vært mulig for oss å finne mer enn én kilde for informasjonen. I et flertall av disse tilfellene har vår hovedkilde vært det israelske prosjektet Who Profits. Who Profits from the Occupation er et prosjekt som drives av israelske Coalition of Women for Peace. Det har som målsetting å offentliggjøre israelske og internasjonale selskaps involvering i den israelske okkupasjonen av palestinske og syriske områder. Prosjektet har en database av selskap på nettsiden www.whoprofits.org. Der finnes informasjon om hvert enkelt selskaps involvering. Who Profits lager også større enkeltrapporter på selskap og sektorer, og er anerkjent for solid rapportering basert på førstehåndsundersøkelser i Israel og de okkuperte palestinske områdene.

Vi har gjort vårt ytterste for å sørge for åpenhet i arbeidet med rapporten. Alle norske selskap som omtales spesielt er informert om dette i forkant, og har hatt mulighet til å gi innspill til rapporten. Vi har vært i dialog med alle de 13 bankene og fondsforvalterne som omtales i kapittel 4. Før rapporten gikk i trykk har de blitt forelagt våre funn og fått mulighet til å gi tilbakemeldinger på disse. Vi har også hatt møte med Etikkrådet for Statens Pensjonsfond Utland.

Alle de norske selskapene som er omtalt som eksempler i kapittel 5 om handel, har vi enten kommunisert med per e-post eller telefon, eller hatt møter med. Unntaket er de butikkene i Norge som selger SodaStream produkter, som vi ikke har hatt kontakt med i forkant av publisering

av rapporten. Vår dialog i denne saken har vært direkte med distributøren av SodaStream i Skandinavia. I forbindelse med tematikken rundt handel og støtte til bosettingene har vi vært i kontakt med Finansdepartementet og andre relevante offentlige etater.

Forkortelser brukt i rapporten

- CSR – Corporate Social Responsibility/selskaps samfunnsansvar
- Den grønne linja – Våpenstillstands-linja mellom Israel og Jordan fra 1949
- ESG policy – Environmental, Social, and corporate Governance policy
- FN – De Forente Nasjoner
- ICC – The International Criminal Court/Den internasjonale straffedomstolen
- ICJ – The International Court of Justice/Folkerettsdomstolen i Haag
- IDF – The Israeli Defense Forces/Den israelske hæren (på norsk er det ikke vanlig å oversette IDF med den israelske «forsvarshæren»)
- EFTA – European Free Trade Association/Det europeiske frihandelsforbund
- EEA/EØS – The European Economic Area/Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet
- ESG principles – Environmental, Social and corporate Governance principles
- EU – European Union/Den europeiske union
- NHD – Nærings- og handelsdepartementet
- OECD – The Organisation for Economic Cooperation and Development/Organisasjonen for Økonomisk Samarbeid og Utvikling
- OPT – The Occupied Palestinian Territories/de okkuperte palestinske områdene

- SPU – Statens Pensjonsfond Utland, vanligvis kjent som Oljefondet
- SRI – Socially Responsible Investments/Sosialt ansvarlige investeringer
- Søm-sonen - et uttrykk som brukes for å referere til landområdene mellom muren og den grønne linja.
- TAD – Toll- og avgiftsdirektoratet
- UD – Det Kongelige norske Utenriksdepartementet
- UN PRI – United Nations Principles for Responsible Investment/FNs prinsipp for ansvarlige investeringer

3. BAKGRUNN

Foto: Werner Andersson

Utsikt fra den lille lands-
byen Al Aqaba i fjellene
en time nordøst for
Nablus, en av de største
byene på Vestbredden.

3. Bakgrunn

3.1. Den israelske okkupasjonen av palestinske områder

Siden 1967 har Israel okkupert Vestbredden og Gazastripen. Et område er ifølge Haag-konvensjonen av 1907, artikkel 42, å anse som okkupert når det faktisk er under kontroll av en fremmed militær makt. FNs sikkerhetsråds resolusjon 242 slår fast at Israel må trekke seg ut av områder som ble okkupert under seks-dagerskrigen i 1967.

Konflikten om Palestina har de siste tiårene vært forsøkt løst gjennom forhandlinger om en såkalt tostatsløsning. Basert på folkeretten har palestinerne krevet at Israels okkupasjon avsluttes og at det opprettes en palestinsk stat på Vestbredden og Gazastripen. Oslo-avtalen mellom Israel og PLO i 1993 realiserte ikke dette, men etablerte et begrenset palestinsk selvstyre over deler av Vestbredden og Gazastripen. En videre løsning skulle finnes gjennom forhandlinger.

Gjennom Oslo-avtalen ble de okkuperte områdene delt inn i tre ulike typer områder; A-, B- og C-områder. I A-områdene skulle Den palestinske selvstyremyndigheten ha både sivil og sikkerhetsmessig kontroll. I B-områdene skulle Den palestinske selvstyremyndigheten ha sivil kontroll, men Israel den overordnede sikkerhetsmessige kontrollen, og i C-områdene skulle Israel beholde full sikkerhetsmessig og sivil kontroll. Dette har i stor grad geografisk

fragmentert de okkuperte områdene. Israel har både før og etter Osloavtalen flyttet egen befolkning inn i bosettinger i de okkuperte områdene. Disse befinner seg i stor grad i C-områdene, som utgjør over 60 prosent av Vestbredden. Ifølge UN OCHA i 2007, var 38 prosent av Vestbredden utilgjengelig for den okkuperte befolkningen og lagt beslag på av israelsk infrastruktur som bosettinger, muren, militære kontrollposter og militære soner, industrisoner og veier.¹

Okkupasjonen har omfattende omkostninger for den okkuperte palestinske befolkningen. Selve okkupasjonen står i veien for deres kollektive rett til selvbestemmelse, men den medfører også omfattende brudd på de rettighetene de har i følge internasjonal humanitær rett som okkupert sivilbefolkning, i tillegg til brudd på menneskerettighetene. Vold og overgrep fra israelsk militære og bosettere, illegitim frihetsberøvelse, illegitim konfiskasjon og ødeleggelse av eiendom og restriksjoner på bevegelsesfrihet er noen av mange forhold som gjør livet under okkupasjon svært vanskelig. Det gjelder ikke minst for Gazastripen, som holdes under blokade. Okkupasjonsregimet ødelegger også palestinsk økonomi gjennom restriksjoner på transport og handel.

■ ■ «Fordelene ved tjenesteutsetting av [menneskerettighets-] brudd er både juridiske, politiske og økonomiske. Fra et juridisk perspektiv er bruk av eksterne tjenesteleverandører en effektiv mekanisme fordi det bidrar til å viske ut sammenhengen mellom Israel og den overtredelsen som skjer.» Neve Gordon

3.1.1. «PRIVATISERINGEN» AV OKKUPASJONEN

I boka «The Political Economy of Israel's Occupation», beskriver den israelske økonomen Shir Hever hvordan den israelske okkupasjonen av palestinske områder har gått fra å være et økonomisk overskuddsprosjekt for Israel fram til 1980-tallet til en situasjon i dag der det koster mer å opprettholde okkupasjonen enn det Israel tjener på å hente ut ressurser (naturressurser og menneskelige ressurser i form av billig arbeidskraft) fra Vestbredden, Gazastripen og Øst-Jerusalem. I forlengelsen av dette hevder Hever at den israelske okkupasjonen gikk inn i en ny fase rundt 2002, da okkupasjonen ble «privatisert». Han forklarer videre at Israels militære- og politiske ledelse etter utbruddet av den andre intifadaen i 2000, forsøkte å tilpasse seg de amerikanske metodene brukt i USAs «krig mot terror». Med grunnlag i arbeider av andre økonomer så vel som hans egen forskning, hevder Hever at dette inkluderte en massiv privatisering av mange av de oppgavene som tidligere lå under det israelske militæret, for eksempel vedlikehold av militære kontrollposter/veisperringer (checkpoints) og forsvar av bosettingene. I tillegg var det også på 2000-tallet at bosetterne ble evakuert fra Gazastripen og Israel startet byggingen av Muren på Vest-

bredden. Shir Hever forklarer videre at denne nye måten å strukturere okkupasjonen på ikke førte til at okkupasjonen ble «billigere» for Israel, men at situasjonen skapte utallige forretningsmuligheter for eksempel for private sikkerhetsselskap.²

I en artikkel fra 2002, som altså ifølge Shir Hever var det året da denne «privatiseringen» for alvor skjøt fart i Israel, foreslår den israelske statsviteren Neve Gordon at man må låne terminologi fra næringslivet og begynne å snakke om en tjenesteutsetting («outsourcing») av menneskerettighetsbrudd. Selv om han bruker eksempler som i hovedsak dreier seg om interne israelske forhold, i tillegg til at han argumenterer for at Israel har «tjenesteutsatt» tortur og fengsling uten lov og dom til Den palestinske selvstyremyndigheten, er tesen hans også passende for den utviklingen vi ti år senere ser mot en stadig økende «privatisering» av tjenester som vakthold, kommunikasjon, uttak av naturressurser osv. i de okkuperte palestinske områdene. Gordon påpeker at en slik tjenesteutsettelse bidrar til at de israelske myndighetene kan dekke over sin involvering og innflytelse, og at dette gjør det mulig for regjeringen å fraskrive seg ansvar for brudd på menneskerettighetene.³ Gordon skriver videre: «Fordelene ved tjenesteutsetting av [menneskerettighets-] brudd er både juridiske, politiske og økonomiske. Fra

et juridisk perspektiv er bruk av eksterne tjenesteleverandører en effektiv mekanisme fordi det bidrar til å viske ut sammenhengen mellom Israel og den overtredelsen som skjer, noe som gjør det ekstremt vanskelig å stille Israel rettslig ansvarlig for de bruddene de godkjenner og/eller aksepterer. Fra et politisk perspektiv er tjenesteutsetting nyttig fordi selv om brudd skulle bli kjent så vil de oftest bli presentert til offentligheten som brudd begått av andre, nemlig tjenesteleverandøren. På denne måten kan et land verne seg mot såkalt «shaming»-teknikk som av mange er ansett som det mest effektive «verktøyet» menneskerettighetsorganisasjoner kan benytte seg av. [...] Til sist kan man si at bruken av tjenesteleverandører gir et økonomisk fortrinn fordi landets myndigheter kan unngå rettslig prosess og politiske skandaler, noe som begge deler kan ha utslag i negativ effekt på kapital»⁴.

En slik utvikling mot økende involvering av privat næringsliv i okkupasjonen er en av grunnene til at det blir viktig å sette fokus på norske bånd til okkupasjonen og både statens og det private næringslivets ansvar.

3.1.2. BOSETTINGENE OG MUREN I DE OKKUPERTE OMRÅDENE⁵

Det finnes per i dag rundt 150 israelske bosettinger og rundt 100 såkalte «utposter» som ikke er godkjente av den israelske regjeringa, på Vestbredden og i Øst-Jerusalem. Det er anslått at det er rundt 500,000 bosettere. Årlig vekst i befolkningen av bosettere har i det siste tiåret vært 5,3 prosent (hvis man ser bort fra Øst-Jerusalem). Til sammenligning har veksten i Israels befolkning over samme periode vært på 1,8 prosent.

Mens inngjerdede eller patruljerte områder av bosettingene dekker 3 prosent av Vestbredden, er 43 prosent av Vestbredden utilgjengelig for palestinere på grunn av at områdene er allokert til bosettingenes lokale og regionale «councils». Så godt som alt land som blir sett på som offentlig eller «state land» av Israel (27 prosent av Vestbredden), er allokert til bosettingene, og ikke tilgjengelig for den lokale befolkningen. Omtrent 1/3 av land som ligger innenfor de ytre grensene til bosettingene er land som er privat eid av palestinere, ifølge israelske registre over land-eierskap.

Mer enn 60 prosent av palestinsk-eide hus som ble ødelagt av Israel i 2011, på grunn av manglende byggetillatelse, lå i områder som var blitt allokert til bosettingene. I løpet av 2011 ble fem palestinere (inkludert to barn) drept, og over 1000 såret (nesten 20 prosent av dem barn), av enten israelske bosettere eller sikkerhetsstyrker i hendelser som var direkte eller indirekte relatert til bosettinger (inkludert i demonstrasjoner). Fra 2005 til 2010 har mer enn 90 prosent av sakene som det israelske politiet har etterforsket når det gjelder vold fra bosettere, blitt henlagt uten dom.

Det er internasjonalt bred enighet om at de israelske bosettingene på Vestbredden og i Øst-Jerusalem er ulovlige. Israel tiltrådte Den fjerde Genèvekonvensjon

uten reservasjoner i 1951 og har med dette et ansvar for ikke å flytte sin egen sivilbefolkning inn i okkuperte områder, da Genève-konvensjonens artikkel 49 blant annet slår fast at «[...] Okkupasjonsmakten kan ikke deportere eller flytte en del av sin egen sivilbefolkning til det område som den okkuperer».

I tillegg til den ovennevnte artikkel fra den fjerde Genèvekonvensjonen, finnes også en rekke resolusjoner fra FNs Sikkerhetsråd som fastslår at bosettingene er ulovlige, blant annet resolusjonene 446 (1979), 452 (1979), 465 (1980), 471 (1980) og 476 (1980).

Siden 2002 har Israel bygget en mur på Vestbredden. 85 prosent av murens lengde går inne på okkupert område. Total lengde vil bli om lag 708 kilometer, hvorav 70 prosent er ferdig bygget eller under oppføring.⁶ Israels offisielle begrunnelse for muren er sikkerhet. I praksis etablerer muren en ny geografisk grense. Den omslynger en rekke av de israelske bosettingene og mange av Vestbreddens vannkilder, som blir utilgjengelige for palestinerne. 9,4 prosent av Vestbredden isoleres og flere tusen palestinere blir fanget i den såkalte «sømsonen» på vestsida av muren. Et stort antall landsbyer mister tilgang til jorda si på motsatt side av muren, og palestinsk ferdsel og utvikling obstrueres.

I den rådgivende uttalelsen fra 2004 vedrørende lovmessigheten av muren på Vestbredden, slo Folkerettsdomstolen i Haag (International Court of Justice – ICJ) fast at muren som er bygget inne på okkupert område strider mot folkeretten. ICJ vurderte også lovmessigheten av bosettingene, på følgende måte: «The court concludes that the Israeli settlements in the Occupied Palestinian Territory (including East Jerusalem) have been established in breach of international law».

3.1.3. INDUSTRISONER I DE OKKUPERTE OMRÅDENE⁷

Det finnes flere enn 19 israelske industriområder i de okkuperte områdene, enten tilknyttet en bosetting eller som mer eller mindre «selvstendige» industri-soner. Noen av de største og viktigste er Alfei Menashe, Barqan, Binyamin, Gush Etzyon, Kadumim (aka Baron), Mishor Adumim, Shahak, Shim'a (også kalt Meitarim), og Atarot industrisone i Øst-Jerusalem, Ariel West, Nitzanei Shalom, Shilo, Karney Shomron, Ma'ale Efrayim, Alon Moreh, Halamish, Nili, Ptza'elm og Kiryat Arba.⁸

Disse industrisonene bidrar økonomisk til bosettingene og dermed til å opprettholde okkupasjonen, både gjennom å skape arbeidsplasser og økonomisk utvikling i bosettingene gjennom industri, og gjennom kommuneskatt til bosettingene de er tilknyttet. Industrisonene er mottagere av ulike former for subsidier og støtte fra israelske myndigheter. For eksempel får selskap som etablerer seg i industrisonene som regel lave skatt og lave leiekostnader. Ifølge den israelske organisasjonen B'tselem er gjennomsnittsinvestering fra den israelske regjeringa ved oppstart av et industriområde, rundt 20 mill. ILS/NIS⁹ (omtrent 30 mill. NOK). Den samme organisasjonen estimerer at mellom 1997 og 2001, gikk 22 prosent av israels totale investeringer i industriområder til slike områder i de okkuperte områdene.¹⁰ Israel klassifiserer alle industrisoner som økonomiske nasjonale A-prioritetsområder. I konteksten av okkupasjonen, må skatteinsentivene og andre fordeler ved å bli klassifisert på denne måten ses på som israelske myndigheters aktive politikk for å utvide bosettingene og forsterke okkupasjonen. B'tselem viser for eksempel til at selskap som etablerer seg i Ariel industrisone betaler 41 NIS per m², mens selskap som i stedet etablerer seg i Rosh Ha'Ain, som ligger ti minutters kjøretur unna, men innenfor grensene til Israel fra før 1967, betaler så mye som 87 NIS per m².¹¹ Corporate Watch viser også til at for

ISRAELSKES BOSETTINGER, UTPOSTER OG INDUSTRISONER PÅ DEN OKKUPERTE PALESTINSKE VESTBREDDEN

eksempel Mishor Adumim på sin hjemmeside bruker informasjon om nettopp slike fordeler for å tiltrekke seg nye selskap.

Hovedproblemet med industriområdene er at de direkte bidrar til en utvidelse og opprettholdelse av okkupasjonen i den forstand at de er Israels måte å skape det som kalles «facts on the ground» eller fakta på bakken i de okkuperte områdene. I tillegg til det overordna problemet har det også vært store utfordringer når det gjelder arbeidstakeres rettigheter (mange av arbeiderne i industrisonene er palestinere) og forurensningsproblemer. Først i 2007 ble det vedtatt av israelsk

høyesterett at den israelske arbeidsmiljøloven skulle gjelde også for palestinere som jobber for israelske arbeidsgivere i bosettingene eller industrisonene på Vestbredden. Dette betyr at i de siste fem årene, har palestinske arbeidere hatt rett på israelsk minstelønn, lønsslipp, feriepenger, og helseforsikringsordninger. Kav LaOved, som er en organisasjon som jobber for rettighetene til såkalte underprivilegerte arbeidstakere i Israel som for eksempel palestinere og immigrantarbeidere, uttalte i forbindelse med høyesterettsdommen at selv om denne var positiv så er den også uforenlig med internasjonal lov, som slår fast at

en okkupasjonsmakt ikke kan tvinge gjennom eller håndheve sitt eget lovverk overfor den okkuperte befolkningen.¹² Situasjonen beskrevet i Case-studien om Mishor Adumim gjentar seg i stor grad også i de andre industrisonene.

Et flertall av selskapene vi beskriver i denne rapporten, har forbindelser enten til bosettingene, til industrisonene eller begge deler, og er dermed med på å støtte direkte opp under den fortsatte israelske okkupasjonen av de palestinske områdene.

MISHOR ADUMIM INDUSTRISONE

Industrisonen Mishor Adumim ligger på Vestbredden, like utenfor Jerusalem, og er en av de største industrisonene. Mishor er knyttet til bosettingen Ma'ale Adumim, som er den tredje største bosettingen på Vestbredden og også den som vokser raskest. Denne bosettingen er bygget på land som tilhører de palestinske landsbyene Abu Dis, Al-Izriyyeh, Al-Issawiyyeh, Al-Tur og Anata. I 2011 hadde Ma'ale Adumim 39 000 innbyggere. Både Ma'ale Adumim og Mishor er en del av det kontroversielle «East 1»-prosjektet som ble i gang satt av Yitzhak Rabin i 1995. Formålet med prosjektet er i praksis å kutte forbindelsen mellom Jerusalem og Vestbredden, ved å utvide bosettingen/industrisonen. Dette vil ytterligere bidra til å ødelegge mulighetene for en levedyktig palestinsk stat. Ordføreren i Ma'ale Adumim, Benny Kashriel, har uttalt at hans drøm er «å bygge Adumim

helt til Jerusalem [...], og juridisk sett bli en del av Israel, men å være økonomisk uavhengig av Jerusalem. Dette vil bli oppnådd takket være Mishor Adumim».

Industrisonen er under ledelse av The Ma'ale Adumim Economic Development Company Ltd. Ifølge Corporate Watch jobber dette selskapet tett med The Israeli Land Administration for å oppføre til en utvidelse av bosettingsaktiviteten i området. Et datterselskap (The Ma'ale Adumim Planning and Development Company Ltd) er også ansvarlig for en søppelplass som er etablert på land tilhørende den palestinske byen Abu Dis. Denne søppelplassen mottar avfall fra Ma'ale Adumim, Jerusalem og de omkringliggende områdene.

Til sammen er det mer enn 170 bedrifter i industrisonen Mishor Adumim. Majoriteten av disse jobber med produksjon som involverer plastikk,

sement, farging av lær og tekstiler, vaskemidler, aluminium og galvanisering. I likhet med andre industrisoner på den okkuperte Vestbredden, har altså Mishor mye industri som produserer miljøfiendtlig avfall.

Ett av selskapene vi omtaler i kapittel 7 om handel, SodaStream, som altså selger sine produkter i et utall butikker i Norge, har produksjon i Mishor Adumim. Andre sel-

SodaStream sin fabrikk i bosettingen Ma'ale Adumim (industrisonen Mishor Adumim), oktober 2011. Foto. Who Profits.

skap som er til stede i Mishor er for eksempel Mayer's Cars and Trucks, som er den offisielle representanten for Volvo Group i Israel og Shufersal som er en supermarkedkjede der SPU eier aksjer verdt 9,2 mill. kroner.

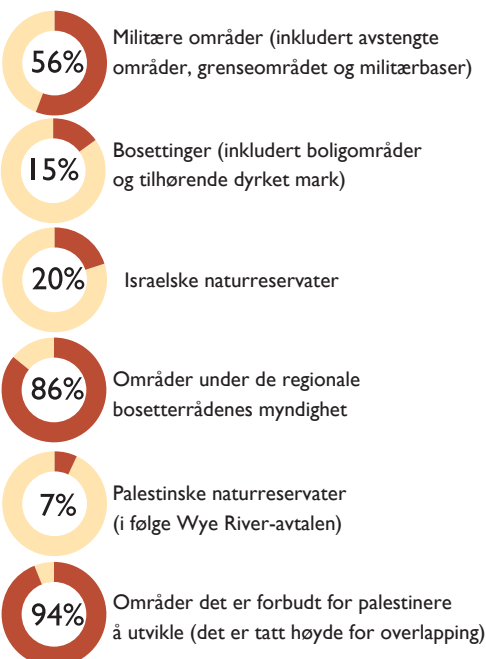

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs occupied Palestinian territory

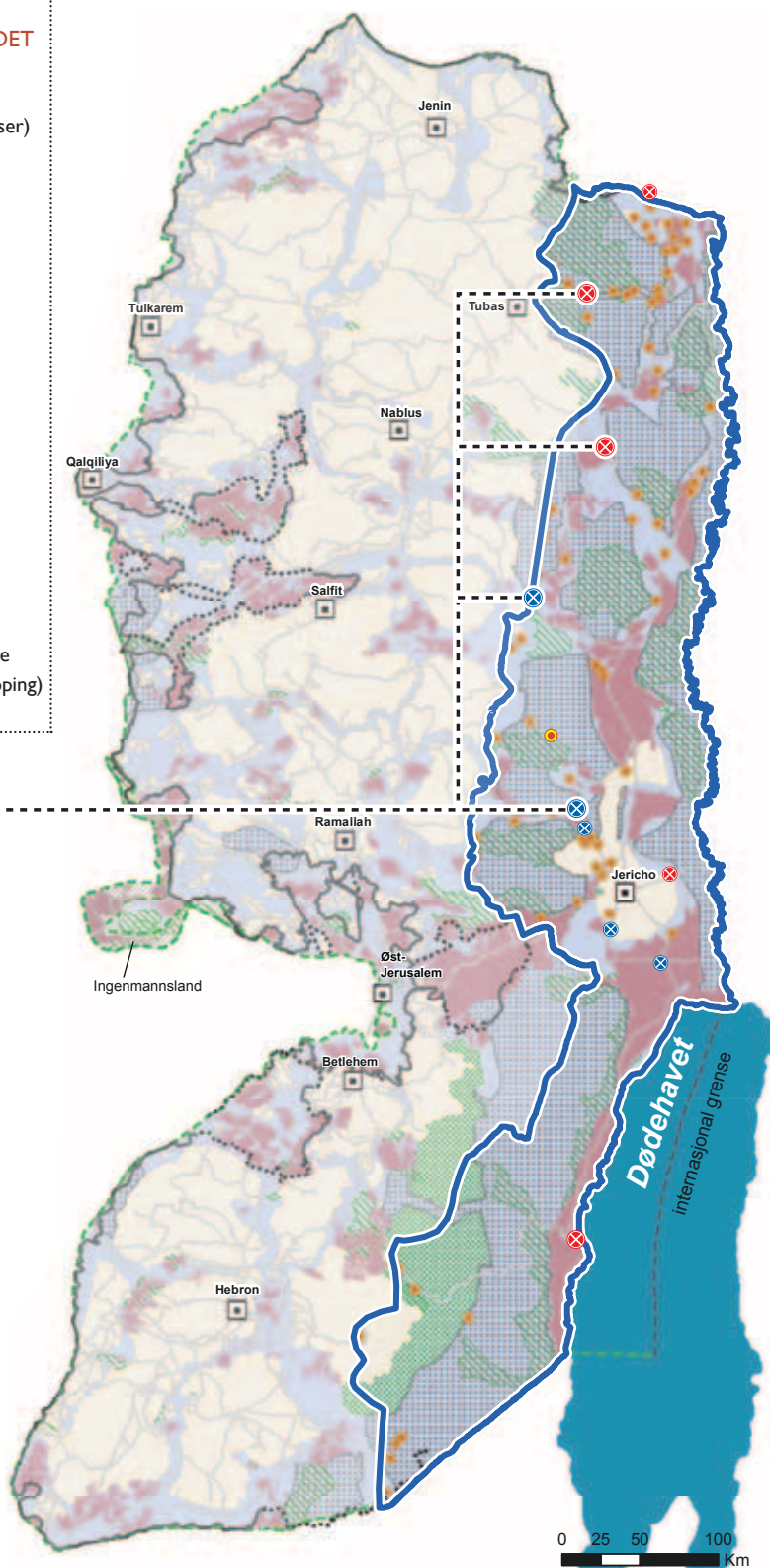
JORDANDALEN OG DØDEHAVSOMRÅDET

Februar 2012

SONEINNDDELING AV LANDOMRÅDER I JORDANDALEN OG DØDEHAVSOMRÅDET

De som ikke er registrert som beboere av området har bare lov til å krysse disse kontrollpostene til fots eller som passasjerer på registrert offentlig transport. Palestinske kommersielle kjøretøy kan bare passere etter forhåndsavtale.

3.1.4. JORDANDALEN¹³

Jordandalen er et område langs den østlige bredden av Jordanelva, på den okkuperte palestinske Vestbredden. Jordandalen er et fruktbart område, med viktige land- og vannressurser. Blant annet ligger en tredjedel av de underjordiske vannreservene på den okkuperte Vestbredden i Jordandalen. Området dekker rundt 30 prosent av Vestbredden og UN OCHA anslår at rundt 60 000 palestinere bor i Jordandalen. Flertallet av disse bor i Jeriko og omkringliggende landsbyer. På tross av at det bor over 60 000 palestinere i området er 87 prosent av landområdene i Jordandalen C-områder, som er under full israelsk kontroll. Så godt som alt av dette er øremerket for det israelske militæret og de israelske bosettingene og palestinere har ikke rett til å bruke områdene. I tillegg til dette er 7 prosent «naturreservat» ifølge Wye River Memorandumet fra 1998.

Dette betyr at kun 6 prosent av landområdene i Jordandalen er tilgjengelige for palestinerne bruk. Rundt en fjerdedel av de 60 000 palestinerne som bor i Jordandalen bor innenfor område C. Dette inkluderer 7 900 beduiner og gjetere. I tillegg bor rundt 3 400 palestinere delvis eller fullstendig i lukkede militære soner i området. Disse palestinerne lever med en stor fare for å bli fordrevet fra sine hjem.

Det er per i dag 37 israelske bosettinger i Jordandalen, med et innbyggertall på til sammen 9 500. Alle disse bosettingene strider mot internasjonal rett, som nevnt i kapitelene over. I 2011 gikk israelske myndigheter inn og ødela over 200 palestinsk-eide hus i området, noe som førte til at rundt 430 palestinere ble fordrevet samtidig som dette påvirket levebrødet til rundt 1 200 flere i negativ retning.

Tilgang til området er regulert av seks adkomstveier. Fire av disse veiene er kontrollert av israelske militære kontrollposter/veisperringer. Palestinere som ikke har tillatelser til å bo i Jordandalen (residency) kan ikke være i området dersom de ikke får spesialtillatelse fra israelske myndigheter. Det vil for eksempel si at palestinere fra Vestbredden som ikke har spesifikt residency i Jordandalen, må ha spesialtillatelser for å kjøre på hovedveien (vei 90) som går fra nord til sør i Jordandalen. Den palestinske befolkninga i Jordandalen rammes hardt av militære veisperringer/kontrollposter, og i en undersøkelse gjort av Redd Barna i 2009 svarte kun 4 prosent av de palestinske innbyggerne at disse restriksjonene *ikke* påvirket muligheten deres for å markedsføre og selge jordbruksvarene sine. Tallet for palestinere generelt på Vestbredden i samme undersøkelse var 34 prosent.

På grunn av tilgangen til god jord, vannressurser og en del andre gunstige klimatiske forhold, er Jordandalen og det nordlige Dødehavsområdet svært gode jordbruksområder. Jordbruk i de israelske bosettingene her er intensivt, pågår året rundt, er i stor grad datastyrt, og kan endre typen avling ut fra etterspørselen på det lokale eller internasjonale markedet. Bosettingene her får støtte fra det israelske landbruksdepartementet blant annet når det gjelder ny teknologi og metoder for å takle salthetsgraden av jorda.

Tall fra 2011 viste at bosettingene i området solgte jordbruksprodukter for rundt NIS 500 mill. per år (ca. 760 mill. kroner). I disse bosettingene dyrkes blant annet dadler, druer, paprika, tomater, sitrusfrukt, oliven, og krydderurter. Hadiklaim, som eksporterer dadler til Coop, har rundt 60 prosent av sin daddelproduksjon i dette området. Mehadrin, som eksporterer både til BAMA og Coop kjøper også

produkter fra bosettingene i dette området, og Edom UK som er leverandør til BAMA, har et pakkehus i bosettingen Tomer i Jordandalen.

I sterk kontrast til suksessen til jordbruksprodusentene i bosettingene i Jordandalen, har palestinerne, på grunn av de mange restriksjonene nevnt i dette kapitlet, store utfordringer når det gjelder jordbruk i området. Bare 1/8 av jordbrukslandet palestinerne har tilgang til brukes til å dyrke frukt og grønnsaker. Reduksjonen i vannressurser tilgjengelige for palestinerne har gjort at kostnadene for bøndene har økt, og den har også ført til at avlingene ikke er like gode som før og at varene dermed ikke lenger kan konkurrere på markedet mot bosettingsprodukter eller produkter fra palestinske bønder andre steder på Vestbredden.

Verdensbanken har anslått at dersom palestinerne fikk tilgang til 50 000 dunams (50 000 mål), som representerer 3,5 prosent av C-områdene, og vannressursene som hører til, så kunne palestinerne utviklet en moderne jordbruksindustri som kunne ha en inntekt på over en mrd. dollar (over 5,5 mrd. norske kroner) per år.

Det faktum at palestinere har begrenset eller ingen tilgang til Dødehavet har også hindret utviklingen av industri og andre virksomheter som kunne vært en betydelig kilde til inntekt og arbeidsplasser. Samtidig som palestinere ikke har hatt mulighet til å starte slik virksomhet i dette området, har israelske bosettinger kunnet utvikle virksomheter innen jordbruk, mineralutvinning, turisme og andre næringer i området, noe som skaper store inntekter.¹⁴

Foto: Scanpix/REUTERS/Ammar Awad

3.2. Internasjonale og norske rammeverk for selskaps samfunnsansvar

Parallelt med at multinasjonale selskap globalt sett har fått økende makt har det både i internasjonale fora som FN, og i Norge, de siste 10-15 år vokst fram et økende fokus på selskaps samfunnsansvar, ofte referert til som CSR – Corporate Social Responsibility.

Vi har sett hvordan private aktørers virksomhet i stadig større grad er del av å opprettholde Israels okkupasjon, og vil under se nærmere på rammeverket for selskaps samfunnsansvar.

Spørsmål som når, i hvor stor grad, og på hvilken måte selskap kan bli holdt til ansvar enten moralsk eller juridisk for brudd på menneskerettighetene, har blitt viktigere i takt med at store multinasjonale selskap med kompliserte eierstrukturer og global rekkevidde i større grad direkte påvirker folks liv. Det er også et poeng at dette ofte skjer i land der staten ikke har vilje eller evne til å beskytte sin egen befolkning mot menneskerettighetsbrudd.¹⁵ Det har også blitt etablert en rekke rammeverk for selskaps samfunnsansvar, som FNs Global Compact, FNs Guiding Principles, OECD sine retningslinjer for flernasjonale selskap: Anbefalinger for ansvarlig næringsliv i en global kontekst, Det FN-støttede initiativet Principles for Reponsible Investment (PRI), og her hjemme det norske Initiativ for etisk handel (IEH).

Rammeverkene har etablert en norm som tilsier at ikke bare stater men også selskap har et ansvar for å respektere menneskerettighetene, og at selskap

også har et ansvar for ikke å bidra til brudd på internasjonal humanitær rett. Det er nå allment akseptert at selskap har et ansvar innenfor egen virksomhet, og i stor grad akseptert at dette ansvaret ikke stopper ved bedriftens egen virksomhet, men også må gjelde deres leverandørkjede eller «verdikjede».

På dette grunnlag mener vi at norske selskap har et ansvar dersom de importerer varer produsert i israelske bosetninger og industrisoner i de okkuperte palestinske områdene. På samme måte mener vi at selskapene har et ansvar dersom de handler med eller investerer i selskap som har produksjon eller annen virksomhet, som bidrar til menneskerettighetsbrudd eller brudd på folkeretten i de okkuperte palestinske områdene.

Noen av de viktigste initiativene og rammeverkene er kort oppsummert nedenfor.

I 2000 lanserte FN initiativet **Global Compact**¹⁶. Dette er et strategisk policy-initiativ for selskap som ønsker å inkludere i sine strategier og sin virksomhet de ti universelt aksepterte prinsippene i Global Compact, som blant annet gjelder menneskerettigheter og anti-korrupsjon. Første og andre prinsipp i Global Compact slår fast at selskap skal støtte og respektere beskyttelsen av de internasjonalt anerkjente menneskerettighetene og sikre seg at de ikke er medvirkende til brudd på menneskerettighetene.¹⁷ Til nå er over 8000 selskap og organisasjoner fra over 130 land tilknyttet Global Compact.

I 2005 startet FNs Spesialrepresentant for menneskerettigheter og næringsliv, John Ruggie, arbeidet med et rammeverk og et sett prinsipper på dette området. Dette er blitt kjent som «beskytte, respektere og gi oppreisning»-rammeverket. I juli 2011 ble det gjort vedtak i FNs Menneskerettighetsråd om å godkjenne «the Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations «Protect, Respect and Remedy» Framework», og rammeverket blir nå referert til som **FNs Guiding Principles**.¹⁸ I sin 2010-rapport til FNs menneskerettighetsråd er rammeverket oppsummert på denne måten: «Det hviler på tre søyler: Statens ansvar for å beskytte mot menneskerettighetsbrudd begått av en tredje part, inkludert av selskap, gjennom å ha passende regelverk (policies), reguleringer og avgjørelser/kjennelser (adjudication); selskapenes ansvar for å respektere menneskerettighetene, som betyr at de må sørge for å ha et system med risikobaserte aktsomhetsvurderinger¹⁹ for å unngå å krenke andres rettigheter; og bedre tilgang til effektiv kompensasjon for ofre for menneskerettighetsbrudd»²⁰. Forholdet til internasjonal humanitær rett er også dekket av Ruggie, som i sin rapport til FNs menneskerettighetsråd i 2011 skriver «in situations of armed conflict enterprises should respect the standards of international humanitarian law». Når det gjelder spørsmålet om ansvar i leverandørkjeden, omtaler Ruggie dette på følgende måte i sin 2010-rapport til FNs menneskerettighetsråd: «Hva er rekkevidden av dette ansvaret? Hvilke hand-

En palestinsk kvinne og barna hennes går langs muren i den palestinske byen Al-Ram på Vestbredden. Graffiti på muren er laget av den britiske kunstneren Banksy.

linger eller aspekter dekkes av det? Rekkevidden defineres av den faktiske og potensielle menneskerettighetspåvirkningen av selskapets egen virksomhet og selskapets forhold til andre aktører, så som forretningsforbindelser, enheter i verdikjeden, og andre ikke-statlige og statlige aktører. *I tillegg må selskap ta med i betraktning hvordan særegne nasjonale og lokale forhold kan påvirke den innvirkning aktiviteten kan ha når det gjelder menneskerettighetsaspektet av selskapets aktiviteter og relasjoner* (vår utheving og vår oversettelse)²². Dette ble videre bekreftet i Ruggies rapport til menneskerettighetsrådet i 2011: «The responsibility to respect human rights requires that business enterprises: [...] (b) Seek to prevent or mitigate adverse human rights impacts that are directly linked to their operations, products or services by their business relationships, even if they have not contributed to those impacts»²³.

I 2011 oppdaterte OECD-samarbeidet **sine retningslinjer for flernasjonale selskap: Anbefalinger for ansvarlig næringsliv i en global kontekst**. Disse retningslinjene består av anbefalinger fra regjeringer til flernasjonale selskap. Retningslinjene har som mål å sikre at virksomheten til selskapene er i samsvar med den offentlige politikk, å styrke grunnlaget for gjensidig tillit mellom selskapene og samfunnet der de driver virksomhet, å søke å forbedre klimaet for utenlandske investeringer og å styrke de flernasjonale selskaperes bidrag til en bærekraftig utvikling.²⁴ Den oppdaterte versjonen av retningslinjene fra 2011 legger blant annet økt vekt på selskaps ansvar for såkalte risikobaserte aktsomhetsvurderinger og ansvarlig styring av leverandørkjeden. Om dette sier retningslinjene blant annet at selskap bør:

- bestrebe seg på å forebygge eller begrense negative konsekvenser selv om de ikke har medvirket til dem, når de aktuelle konsekvensene likevel er direkte knyttet til deres virksomhet, varer eller tjenester gjennom en forretningsforbindelse. [...]
- [...]der det er praktisk mulig, oppmuntre forretningspartnere, herunder leverandører og underleverandører (vår utheving), til å følge prinsipper for ansvarlig forretningspraksis i samsvar med retningslinjene.

I tillegg går retningslinjene spesifikt inn på selskaps ansvar når det gjelder å respektere menneskerettighetene, og sier blant annet at selskap bør:

- bestrebe seg på å forebygge eller begrense negative konsekvenser på menneskerettighetsområdet som er direkte knyttet til deres virksomhet, varer eller tjenester gjennom en forretningsforbindelse, *selv om de ikke har medvirket til dem* (vår utheving).²⁵

Norge er gjennom medlemskapet i OECD forpliktet til å ha en klageinstans, et såkalt nasjonalt kontaktpunkt. Fra 1. mars 2011 håndteres klager til kontaktpunktet i Norge av et uavhengig utvalg på fire personer. Medlemmene er utnevnt etter innstilling fra NHO, LO og Forum for Utvikling og Miljø på grunnlag av personlig kompetanse og erfaring. Lederen er utnevnt av Utenriksdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet for fire år. De øvrige medlemmene er utnevnt for tre år. Kontaktpunktet har et eget sekretariat på to personer, og er administrativt underlagt Utenriksdepartementet. Kontaktpunktet tar ikke opp saker på eget initiativ, men behandler klager på forespørsel. Kontaktpunktet skal legge til rette for å løse klagesaker

om påståtte brudd på retningslinjene gjennom dialog med partene eller utstede en egen slutterklæring hvis dialog ikke fører fram.²⁶

I 2000 tok Kirkens Nødhjelp sammen med Handels- og servicenæringens hovedorganisasjon (HSH – i dag Virke), LO og Coop Norge, initiativ til å stifte **Initiativ for etisk handel (IEH)**²⁷. IEH er et ressursenter og en pådriver for etisk handel. Formålet er samarbeid for handel som fremmer menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, utvikling og miljø. IEHs mål ifølge dem selv er å styrke medlemmenes arbeid med å fremme anstendige arbeids- og miljøforhold i deres leverandørkjeder samt styrke oppslutningen om etisk handel. Også IEH legger vekt på at ansvar strekker seg utenfor selskaps egen direkte virksomhet og skriver følgende på sine nettsider: «Å være medlem i IEH innebærer å ta tak i utfordringer i egen leverandørkjede, og rapportere åpent om status og fremdrift i arbeidet». Medlemmene forplikter seg blant annet gjennom IEHs prinsipperklæring til å utvikle egne etiske retningslinjer og formidle disse overfor sine handelsforbindelser i hele verdikjeden og til å arbeide aktivt for at arbeids- og miljøstandarder stadig forbedres hos produsenter og leverandører i hele verdikjeden. Når det gjelder norske selskaps handelssamkvem med selskap som har deler av sin produksjon i de okkuperte områdene, mener vi at følgende paragraf fra IEHs retningslinjer, som gjelder forhold utenfor arbeidsplassen og marginaliserte befolkningsgrupper, er av spesiell viktighet: «Produksjonen, og uttaket av råvarer til produksjonen, skal ikke bidra til og (sic) ødelegge ressurs- og inntektsgrunnlag for marginaliserte befolkningsgrupper,

for eksempel ved å beslaglegge store landarealer eller andre naturressurser som disse befolkningsgruppene er avhengig av»²⁸.

Som vi ser i eksemplene i rapporten, har de fleste av de norske selskapene som handler med varer fra okkuperte områdene, eller med selskap som har deler av sin produksjon der, medlemskap i IEH. De fleste av de omtalte selskapene i denne rapporten refererer også i sine egne dokumenter om samfunnsansvar og etikk til ett eller flere av de internasjonale rammeverkene vi har presentert.

Det **FN-støttede initiativet Principles for Responsible Investment (PRI)**²⁹ er et nettverk av internasjonale investorer som ble startet i 2005 på initiativ fra FNs generalsekretær. PRI kan sies å være et initiativ som ikke har fokus direkte på etiske investeringer, men mer på effekten det å ikke ta hensyn til samfunnsansvar kan ha på investeringsporteføljen og selskapet. Dette reflekteres i introduksjonen til prinsippene: «we believe that environmental, social, and corporate governance (ESG) issues can affect the performance of investment portfolios (to varying degrees across companies, sectors, regions, asset classes and through time). We also recognise that applying these Principles may better align investors with broader objectives of society»³⁰.

De seks prinsippene for ansvarlig investering danner et frivillig rammeverk for investorers inkludering av såkalte ESG³¹-vurderinger i sin virksomhet og sin eierskapsutøvelse. Prinsippene investorer bekrefter at de vil følge ved å knytte seg opp mot PR er; å innarbeide ESG-forhold i investeringsanalysen og beslutnings-

prosessen, å være aktive eiere og innarbeide ESG-forhold i politikker for eierskap og i den operasjonelle håndtering av investeringene, å søke å oppnå åpenhet om ESG-forhold fra enheter de investerer i, å fremme aksept og implementering av prinsippene innenfor investeringsbransjen, å samarbeide om å øke effektiviteten i forbindelse med implementeringen av prinsippene, og at de vil rapportere om sine aktiviteter og framdrift når det gjelder implementeringen av prinsippene. I den årlige framskrittsrapporten investorer må levere, må de blant annet rapportere på om de benytter seg av eksklusjon av selskap basert på etiske kriterier, om de har dialog med selskap de har investeringer i om ESG-spørsmål, eller om de tar opp slike spørsmål i disse selskapenes styre dersom de er representert der.

I Norge har Verdivipirfondenes Forening satt ned et sett av bransjestandarder som medlemselskapene er forpliktet til å følge, men per i dag har foreningen ikke vedtatt standarder eller anbefalinger som er direkte knyttet til samfunnsansvar og etikk når det gjelder finansielle investeringer.

■ ■ Det er nå allment akseptert at selskap har et ansvar innenfor egen virksomhet, og i stor grad akseptert at dette ansvaret ikke stopper ved bedriftens egen virksomhet, men også må gjelde deres leverandørkjede eller «verdikjede».

4. INVESTERINGER

Muren ved Jerusalem.

4. Investeringer

Vår vurdering er at det er en rekke selskap i investeringsporteføljene til Statens pensjonsfond utland (SPU) og private norske banker og fondsforvaltere som gjennom sine aktiviteter i de okkuperte palestinske områdene bidrar til Israels okkupasjon, brudd på internasjonal humanitær rett og på den okkuperte befolkningens menneskerettigheter.

Noen selskaps bidrag til okkupasjonen og relaterte normbrudd anser vi å være mer alvorlig enn andre. I arbeidet med denne rapporten har vi med utgangspunkt i de 51 selskapene SPU har investeringer i, etablert en liste på 12 selskap som vi mener har medansvar for *grove* normbrudd. Dette dreier seg om selskap som er involvert i følgende aktiviteter: Bygging av sentral infrastruktur for

bosettingene i de okkuperte palestinske områdene (Israel Electric Corporation, Alstom og Veolia), leveranse av sentrale innsatsfaktorer til konstruksjon i bosettingene eller muren og av maskiner til ødeleggelse av palestinske hjem og infrastruktur (Cement Roadstone Holdings, IDB Holding, Clal Group og Caterpillar), uttak av ikke-fornybare naturressurser på okkupert område (Cemex og Heidelberg Cement), utvikling og leveranse av teknologi og systemer til Israels militære kontroll og restriksjon av bevegelsesfrihet (Hewlett-Packard og Motorola) og gjennom å levere utstyr og sikkerhetstjenester til fengsler og militærinstallasjoner i de okkuperte områdene (G4S). Disse 12 selskapene blir presentert nærmere i dette kapittelet.

I tillegg til aktivitetene nevnt over, mener vi også at andre former for selskaps tilstedeværelse på okkupert område er med på å bidra til okkupasjonen. Dette gjelder for eksempel å ha produksjon eller kontorlokaler i industrisonene, filialer i bosettinger eller å levere sivile tjenester til bosettinger. Slik virksomhet styrker okkupasjonens karakter av å være varig, og understøtter økonomisk og praktisk bosettingenes eksistens.

I annekset II til rapporten gir vi en kort beskrivelse av de 51 selskapene med virksomhet i de okkuperte områdene, som SPU har investert i.

Vi ser i dette kapittelet først på SPUs investeringer og så på norske banker og fondsforvalteres investeringer.

4.1. Statens Pensjonsfond Utland (SPU)

Nordmenns felles sparepenger er gjennom SPU investert i selskap verden over. Flere av disse selskapene bidrar på ulikt vis til Israels okkupasjon og til spesifikke normbrudd i de okkuperte palestinske områdene. Finansdepartementet har fram til i dag solgt seg ut av tre selskap på grunnlag av at de har bygget bosettinger og deler av muren på Vestbredden. Under viser vi at det er en rekke flere israelske og internasjonale selskap det bør være uakseptabelt for SPU å være investert i.

SPU er regnet som verdens nest største statlige investeringsfond og det anslås at fondet vil fortsette å vokse i årene framover. I Nasjonalbudsjettet 2011 ble det anslått at SPUs størrelse ved inngangen til 2020 kommer til å være over 6 000 mrd. norske kroner. SPU er et statlig eid fond og den operative forvaltningen ivaretas av Norges Bank innenfor mandat fastsatt av

Finansdepartementet. Formålet med SPU er ifølge Stortingsmelding 15 (2010-2011) «å understøtte statlig sparing for finansiering av folketrygdens pensjonsutgifter og å underbygge langsiktige hensyn ved anvendelsen av statens petroleumsinntekter». I tillegg sier stortingsmeldingen at det er lagt vekt på «at fondet skal følge en ansvarlig investeringspraksis som tar hensyn til god selskapsstyring, og miljømessige og samfunnsmessige forhold»³².

Per 31.12.2011 eier SPU aksjer i 8005 selskap over hele verden. Fondet er også investert i obligasjoner utstedt av selskap.³³ I gjennomsnitt eier fondet rundt én prosent av alle børsnoterte aksjer i verden. I mange selskap er eierskapet spredt på svært mange enkelteiere, noe som gjør at selv eierandeler på så lite som én prosent kan gjøre at SPU i mange selskap er blant de største enkelteierne.³⁴

4.1.1. ETISKE RETNINGSLINJER, EIERSKAPSUTØVELSE OG UTELUKKELSE AV SELSKAP

Gjennom mandatene som er gitt for forvaltningen av SPU er det definert et sett av ulike virkemidler som skal sikre ansvarlig investeringspraksis og hensyn til samfunnsmessige og etiske forhold.

Eierskapsutøvelse er Norges Banks arbeid for å påvirke selskap man er og ønsker å fortsette å være eier i. Arbeidet med eierskapsutøvelse er basert på et sett med forventningsdokumenter knyttet til selskapsstyring, barns rettigheter, klimaendring og vannforvaltning. Norges Bank Investment Management følger opp selskapene gjennom blant annet direkte dialog, stemmegivning og dialog med andre investorer.

Negativ filtrering er et virkemiddel som skal sikre at SPU ikke har investeringer i selskap som driver produksjon av bestemte vareslag som regnes for uetiske. Det gjelder per i dag selskap som «produserer våpen som ved normal anvendelse bryter med grunnleggende humanitære prinsipper», og selskap som produserer tobakk.³⁵

Uttrekk er virkemiddelet som innebærer at SPU selger sine aksjer i et selskap basert på at dette selskapets virksomhet bryter med et sett av retningslinjer som er vedtatt av Stortinget.

Observasjon har blitt innført som virkemiddel der «det er tvil om vilkårene for utelukkelse er oppfylt, om utviklingen framover i tid eller der det av andre årsaker finnes hensiktsmessig.»

Arbeidet med å vurdere selskapenes virksomhet i relasjon til de tre siste virkemidlene gjøres av Etikkrådet for Statens Pensjonsfond Utland, og er definert i «Retningslinjer for observasjon og utelukkelse av selskap fra Statens pensjonsfond utlands investeringsunivers». Etikkrådet er et uavhengig råd som gir anbefalinger til Finansdepartementet om å utelukke selskap fra fondet eller sette selskap til observasjon, på bakgrunn av handlinger fra selskapet som strider mot kriteriene i de etiske retningslinjene. Rådet ble først opprettet i Statsråd i november 2004. Etikkrådet har fem medlemmer³⁶ og et eget sekretariat på åtte personer.

I retningslinjene heter det: «*Finansdepartementet kan etter råd fra Etikkrådet utelukke selskap fra fondets investeringsunivers der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for: a) grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene som for eksempel drap, tortur, frihetsberøvelse, tvangsarbeid, de verste former for barnearbeid; b) alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner; c) alvorlig miljøskade; d) grov korrupsjon; e) andre særlig grove brudd på grunnleggende etiske normer*»³⁷. Retningslinjene viser i tillegg blant annet til at man ved vurdering av uttrekk «kan legge vekt på

sannsynligheten for framtidige normbrudd». Etikkrådets praksis har vært å vurdere det slik at det må være overveiende sannsynlighet for at normbrudd vil være pågående og framtidige.

4.1.2. ETIKKRÅDETS VURDERINGER AV SELSKAP OG OKKUPASJONEN

Etikkrådet har siden 2006 offentliggjort en rekke vurderinger av selskap med virksomhet som er knyttet til Israels okkupasjon av Vestbredden og Gazastripen. Etikkrådet har tilrådd eksklusjon av tre selskap: Elbit, Africa Israel og Danya Cebus. Blant andre Norsk Folkehjelp hadde i forkant av disse tilrådingene delt informasjon og diskutert forholdene på Vestbredden, og disse selskapenes virksomhet, med Etikkrådet. Tilrådingene fra Etikkrådet ble fulgt av Finansdepartementet, og SPU solgte seg ut av selskapene og utelukket dem fra sin investeringsportefølje:

- I september 2009 ble det offentliggjort at det israelske selskapet «Elbit Systems Ltd.» var ekskludert fra SPU. Tilråding om eksklusjon ble gitt av Etikkrådet i mai 2009. Elbit er et stort selskap innen militærteknologi. Selskapet er en av to hovedleverandører av elektronisk overvåkning til muren og til elektroniske gjerdet i «sønnen». Elbit leverer også dronefly til det israelske militæret, som brukes i krigføring over Gazastripen. Etikkrådet begrunnet sin konklusjon med at Elbit leverer spesialdesignet overvåkingsutstyr som er en integrert del av muren Israel bygger på Vestbredden, og at dette er å anse som «særlig grove brudd på grunnleggende etiske normer»³⁸.
- I august 2010 ble det offentliggjort at det israelske selskapet «Africa Israel Investments Ltd.» og datterselskapet «Danya Cebus Ltd.» var ekskludert fra SPU. Tilråding om eksklusjon ble gitt av Etikkrådet i september 2009. Danya-Cebus er Africa Israel-gruppens datterselskap for entreprenør-

arbeid og står bak mange boligprosjekter på den okkuperte Vestbredden. Selskapet har som kontraktør oppført Green Park-prosjektet i bosettingen Modi'in Illit på Vestbredden. Det har oppført et boligprosjekt i bosettingen Ma'ale Adumim, prosjekter for utvikleren Heftziba i bosettingene Har Homa, Ma'ale Adumim og Adam, og det ble leid inn for å ferdigstille noen boligprosjekter der etter at Heftziba gikk konkurs. I oktober 2010 uttalte Africa-Israel i et offisielt brev til den israelske organisasjonen Who Profits at «verken selskapet eller noen av dets datterselskap og/eller andre selskap styrt av selskapet er på nåværende tidspunkt involvert i, eller har framtidige planer om, utvikling, anlegning eller bygging av fast eiendom i bosettinger på Vestbredden.» På tross av dette vant selskapet like etterpå en kontrakt verdt 78 mill. shekel for å anlegge C-Jerusalem-prosjektet i bosettingsområdet Gilo i Øst-Jerusalem.

Etikkrådet begrunnet sin tilråddning om eksklusjon med at Africa Israel og Danya Cebus sin virksomhet er direkte knyttet til bygging av israelske bosettinger på Vestbredden. Etikkrådet skriver i sin tilråddning at rådet derfor anser at «fondets investering i selskapet utgjør en uakseptabel risiko for framtidig medvirkning til alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig- eller konfliktsituasjoner, og at investeringen derfor er i strid med fondets etiske retningslinjer»³⁹.

Etikkrådet har i sine tilråddninger henvist til Folkerettsdomstolen i Haag sin uttalelse fra 2004, og lagt til grunn at den fjerde Genèvekonvensjonen gjelder for Israels okkupasjon av Gazastripen og Vestbredden. Videre har de lagt til grunn at Israels bygging av bosettinger så vel som muren, strider med folkeretten, og at selskap som direkte medvirker til staten Israels normbrudd kan holdes ansvarlig for denne medvirkningen. Et annet aspekt Etikkrådet har vurdert er hvorvidt kriteriet om medvirkning til brudd på individers rettigheter i krig og konflikt krever at «skadelidende enkeltindivider er nær-

mere identifisert», men legger til grunn at dette ikke er en nødvendig forutsetning der et selskap medvirker til en stats brudd på den fjerde Genèvekonvensjonen.⁴⁰

Etikkrådet har imidlertid i sine tidligere vurderinger av selskap som bidrar til okkupasjonen holdt en svært restriktiv linje for hva som utgjør «direkte medvirkning» til et normbrudd fra selskaps side. I sin argumentasjon for tilrådingen om utelukkelse av Africa Israel og Danya Cebus skriver Etikkrådet for eksempel følgende: «Flere selskap som inngår i fondets portefølje, kan trolig sies å understøtte bosettingene på ulikt vis og i varierende grad: I tillegg til selve byggingen av bosettinger og deres infrastruktur, dreier dette seg blant annet om selskap som leverer strøm og telekommunikasjon til bosettinger, selger matvarer og drivstoff, har industrivirksomhet eller driver eiendomsmegling av boliger i bosettinger. I tillegg kan det være selskap i fondets portefølje som leverer ulike typer byggematerialer og andre innsatsfaktorer som brukes til byggingen av bosettinger og deres infrastruktur.

Etikkrådet anser imidlertid ikke at enhver økonomisk aktivitet i tilknytning til bosettingene nødvendigvis kan sies å utgjøre uakseptabel medvirkning til brudd på fondets etiske retningslinjer, og finner at en vesentlighetsbetraktning av selskapenes bidrag derfor må legges til grunn for rådets vurderinger. Entreprenørvirksomhet i forbindelse med bygging av bosettingene, fremstår for Etikkrådet som det mest vesentlige bidrag til den videre utbyggingen av bosettingene på Vestbredden»⁴¹. Etikkrådet har også uttalt seg om selskap som Caterpillar og Israel Electric Corporation (IEC). Caterpillars salg av bulldosere som Israel bruker til å rasere palestinske hjem har ikke vært ansett som normbrudd ettersom varen kan brukes til både gode og dårlige formål, og at ansvaret for dette slik Etikkrådet ser det tilligger brukeren av varen.⁴² Israel Electric Corporation sine kutt av strømleveranser til Gazastripen i 2008 har Etikkrådet vurdert til å være å være problematisk opp mot de etiske retningslinjene for SPU,

men de vurderte det til ikke å tilråde uttrekk ettersom de anså at strømkuttet var kortvarig og ikke pågående.⁴³ Etikkrådets vurdering har også vært at IECs forsyning av strøm til bosettingene ikke bryter med SPUs retningslinjer.⁴⁴

4.1.3. PORTEFØLJEN TIL SPU, ISRAELS OKKUPASJON OG SELSKAP SOM BRYTER MED SPU SINE RETNINGSLINJER.

Av de over 8000 selskapene SPU eier aksjer i per 31.12.2011, er det 51 selskap vi har funnet enten er direkte aktive i de okkuperte områdene eller har datterselskap som er aktive der. Disse 51 selskapene framkommer ved å se SPU sin investeringsportefølje opp mot Who Profits sin liste over selskap som er involvert i okkupasjonen. En fullstendig liste over disse selskapene og beskrivelse av deres virksomhet i de okkuperte palestinske områdene finnes bakerst i rapporten. Disse selskapene er fra Israel (30), Belgia (1), Frankrike (3), Irland (1), Mexico (1), Nederland (1), Storbritannia (1), Sveits, (1), Sverige (1), Tyskland (2), og USA (9). SPU sine omfattende investeringer i selskap som bidrar til og profitterer på Israels okkupasjon viser at Norge gjennom sitt pensjonsfond også er bidragsyter til okkupasjonen.

Vår vurdering er at flere selskap enn de SPU til nå har ekskludert er involvert i *alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner eller andre særlig grove brudd på grunnleggende etiske normer*. Under følger en nærmere vurdering av de 12 av de 51 selskapene SPU er investert i som vi mener i særlig alvorlig grad medvirker til normbrudd i de okkuperte palestinske områdene. Vi mener de er involvert i okkupasjonen på en måte som gjør at det kvalifiserer til brudd på SPUs retningslinjer.

Heidelberg Cement og Cemex er selskap som er direkte involvert i uttak av

ikke-fornybare naturressurser på den okkuperte Vestbredden. Se videre fakta og vurdering av disse selskapene i ramme på side 35. Dette er virksomhet som har klare paralleller til forhold som Etikkrådet har vurdert å være del av eksklusjonsgrunnlag i andre saker, som eksklusjon av selskaper som handler med fosfat utvunnet i Vest-Sahara.⁴⁵

Hewlett-Packard er direkte involvert i okkupasjonen ved å levere et spesialtilpasset system for biometrisk personkontroll som Israel har installert i militære kontrollposter på den okkuperte Vestbredden. Dette tilsvarer grunnlaget selskapet Elbit ble ekskludert fra SPU for i 2010. Se videre fakta og vurdering av selskapet i ramme på side 34.

Motorola Solutions eier Motorola Solutions Israel som leverer virtuelle gjerder til israelske bosettinger. Systemet benyttes også i muren på Vestbredden, i muren rundt Gazastripen og i militærbaser. Selskapet leverer fortløpende service på systemene og fortsetter å tilby dem for bruk i israelske anlegg i de okkuperte områdene. Også dette tilsvarer grunnlaget Elbit ble ekskludert fra SPU for i 2010. Se videre fakta og vurdering av selskapet i ramme på side 33.

Alstom og Veolia er direkte bidragsytere til Israels folkerettsstridige annekasjon av Øst-Jerusalem og etablering av bosettinger der. Selskapene er sentrale aktører i bygging og drift av bybanen i Jerusalem, som integrerer bosettingene i Øst-Jerusalem med resten av byen. Se videre fakta og vurdering av selskapene i ramme på side 42 og 43.

G4S er involvert i en rekke forhold som bidrar til okkupasjonen og spesifikke brudd mot palestinere fra okkupasjonsmaktens side. Selskapet leverer teknisk utstyr til militære kontrollposter på den okkuperte Vestbredden, og tjenester og sikkerhetssystemer til israelske fengsler som opereres i strid med folkeretten, og hvor det begås overgrep mot palestinske fanger. Se videre fakta og vurdering av selskapet i ramme på side 45.

Israel Electric Corporation (IEC) er direkte involvert i Israels bosettingsbygging. IEC bygger og driver elektrisitetsforsyning til bosettingene på Vestbredden. Se videre fakta og vurdering av selskapet i ramme på side 44.

Caterpillar har gjennom mange år levert bulldosere til den israelske hæren som brukes til å rasere palestinske hjem. Se videre fakta og vurdering av selskapet i ramme på side 46.

IDB Holding, Clal Industries and Investment og Cement Roadstone Holdings (CRH) er alle involvert i okkupasjonen gjennom sitt eierskap i det israelske selskapet Nesher, som leverer sement til byggingen av muren, militære installasjoner og bosettinger. Se videre fakta og vurdering av selskapene i ramme på side 44.

Vi har valgt ikke å trekke fram selskapene Electra og Shikun & Binui (også kjent under navnet Housing & Construction). Dette er selskaper som tidligere har bygget i bosettinger, slik som Africa Israel/Danya Cebus. Vi har imidlertid ikke informasjon som tilsier at de i dag er involvert i slike byggeprosjekter. Om slik

informasjon skulle komme frem eller selskapene skulle starte nye slike prosjekter i fremtiden vil vi forvente at disse selskapene ekskluderes. Selskapene er beskrevet i annekset I.

Noen av de nevnte selskapene har Etikkrådet som vist tidligere gjort vurdering av. Vi mener imidlertid vurderingene som hittil har vært gjort av «vesentlighetsbetraktning av selskapenes bidrag» har lagt en for restriktiv linje for hva som er vesentlig bidrag til normbrudd under Israels okkupasjon. For eksempel mener vi det er klart at Israel Electric Corporation sin utbygging av elektrisitetsforsyning for nye bosetterutposter og nye og eksisterende bosettinger må være å anse som en like integrert og avgjørende side av å fremme bosettingene som det å oppføre hus i bosettingene. Med hensyn til selskap som leverer en vare som brukes til normbrudd, slik som bulldosere og sement, så er det etter vår mening ikke grunnlag for å fritta selger av varen fullt fra ansvar når misbruket av varen, (som bruk av bulldosere til å rasere hus), er kjent for selger over tid, og selger likevel fortsetter å levere varen.

Nær alle disse selskapene er konfrontert med sin medvirkning til okkupasjonen gjennom omtale i media, offentlige kampanjer eller bekymringsmeldinger fra investorer. Som det framgår av den nærmere beskrivelsen av hvert enkelt selskap, har et fåtall av selskapene i noen grad uttalt at de ønsker å avslutte noen av forholdene. Vår vurdering er imidlertid at disse ikke har gjort nok for å avslutte den delen av aktivitetene deres som er problematisk, og vi mener derfor at de fremdeles er ansvarlige for medvirkning til alvorlige normbrudd. Vår vurdering er derfor også at det i utgangspunktet ikke er grunn til å tro at dialog med disse selskapene vil føre til at de avslutter sin normbrytende virksomhet. Vi vil likevel ikke utelukke at dette kan skje, særlig der hvor selskapet i noen grada har respondert på påvirkning. Vår primære anbefaling er derfor at Etikkrådet bør anbefale uttrekk fra disse selskapene. I tilfeller der hvor Etikkrådet ikke kommer med tilråding om uttrekk mener vi Norges Bank bør ta opp de nevnte forhold i sin eierskapsutøvelse overfor selskapet, med mål om at selskapet avslutter den delen av virksomheten som bidrar til Israels okkupasjon.

MOTOROLA SOLUTIONS

Motorola Solutions Israel er et heleid datterselskap under Motorola Solutions.

I 2005 vant Motorola Solutions Israel en kontrakt fra det israelske forsvarsdepartementet om å levere virtuelle gjerder til israelske bosettinger.⁴⁶ Dette systemet heter MotoEagle Surveillance. Det omfatter radarer og kameraer som brukes for å oppdage menneskelig ferdsel utenfor bosettingene, og er basert på radarer levert av ICx Radar Systems.

Ifølge nyhetsreportasjer har

Motorola radardetektorsystemer nå blitt installert i mellom 20 og 47 israelske bosettinger på den okkuperte Vestbredden, inkludert i Hebron, Karmeit Zsur Thko'a, Nokdim, Otniel, Beit Hagai, Eli, Rehelim, Tapu'ach, Mechora, Elon More, Talmon og Bracha. I noen tilfeller er radarstasjonene reist på privat palestinsk land, til hinder for palestinsk ferdsel i nærheten av israelske bosettinger.

Systemet benyttes også i muren på Vestbredden, i muren rundt Gazastripen og

i militærbaser. Selskapet leverer fortløpende service på systemene og fortsetter å tilby dem for bruk i israelske anlegg i de okkuperte områdene.

Motorola Solutions Israel har også utviklet og skaffet til veie kommunikasjonssystemet Mountain Rose for den israelske hæren. Dette er et spesialdesignet mobilsystem for spesielle forhold i felt, og brukes av soldater i IDF både på den okkuperte Vestbredden og for eksempel i militær-raid i Gazastripen.

Kampanjer pågår for å få Motorola til å avslutte sin medvirkning til Israels okkupasjon.⁴⁷

Motorola bidrar med tilpassede systemer som er en integrert del av de folkerettsstridige bosettingene og muren på den okkuperte Vestbredden. Selskapet bør holdes ansvarlig for medvirkning til brudd på folkeretten, slik selskapet Elbit tidligere har blitt holdt ansvarlig for tilsvarende normbrudd.

Nettside: www.motorola.com

HEWLETT-PACKARD

Hewlett-Packard eier EDS Israel, som ble slått sammen med HP i 2009 og som siden har hett HP Enterprise Services.

EDS Israel har levert Basel-systemet (utvikling, installasjon, vedlikehold og fortløpende brukerstøtte i felt) til det israelske forsvarsdepartementet. Basesystemet er et automatisert biometrisk system for tilgangskontroll som er installert på store militære kontrollposter som Erez (Gaza), Sha'ar Ephraim, Bethlehem, Jeriko, Jenin, Nablus, Tulkarem, Hebron, Abu Dis og Tarkumia. Forsvarsdepartementet i Israel har bekreftet overfor Who Profits at HP har en kontrakt med departementet for å bemanne/operere og vedlikeholde Baselsystemet fram til 31. desember 2012.⁴⁸

HP er dermed direkte ansvarlig for leveranse og drift av et skreddersydd system som brukes for å kontrollere palestinsk ferdsel på okkupert område. Mange av disse militære kontrollpostene ligger langt inne på Vestbredden. De skiller palestinske områder fra andre palestinske områder og legger store hindringer i veien for normal ferdsel for

palestinske innbyggere, noe som strider mot menneskerettighetene. Mange steder er kontrollpostene en integrert del av muren Israel har bygget på Vestbredden og som Folkerettsdomstolen i Haag har funnet å være i strid med folkeretten. Rundt Jerusalem er systemet en avgjørende del av Israels politikk for å stenge palestinere ute fra byen, da palestinere med ID-kort fra Vestbredden ikke får tillatelse til å reise inn i Jerusalem. Dette skillet er i strid med folkeretten ettersom Israel i 1967 okkuperte territoriet Vestbredden inkludert Øst-Jerusalem og senere skilte ut og annekterte Øst-Jerusalem. Dette er ikke anerkjent av det internasjonale samfunnet.

Flere andre forhold knytter også HP til okkupasjonen. I 2008 signerte HP en kontrakt med det israelske innenriksdepartementet for produksjon av biometriske ID-kort for israels innbyggere, inkludert palestinere med israelsk statsborgerskap og palestinere som har «residency» i okkupert Øst-Jerusalem. HP har også levert tjenester og teknologi til den israelske hæren, blant annet har de ansvar for administrasjon av

IT-systemet til den israelske marinen. Den israelske marinen har vært ansvarlig for å opprettholde sjøblokaden av Gazastripen siden 2007. Den typen IT-system som HP har levert til den israelske marinen har blitt brukt av den israelske hæren som et test-prosjekt for muligens å implementere det samme systemet for hele den israelske hæren. Dette har vært kalt «virtualization project» og HP fikk kontrakten på dette i 2009. Samme år vant HP nok en kontrakt, for leveranse av alt datautstyr til den israelske hæren.

HP er også med i et prosjekt som heter «Smart City», i bosettingen Ariel. Dette prosjektet leverer et lagringssystem for bosettingens administrasjon. Det var israelske myndigheter som bestemte at bosettingen Ariel skulle være pilot-by for dette prosjektet.

Nettside: www.hp.com

HEIDELBERG CEMENT/HANSON OG CEMEX/READYMIX

Nahal Ruba produksjonsanlegg for asfalt ved Cross Shomron Highway i november 2008.
Foto: Dror

Det tyske selskapet Heidelberg Cement, som er verdens største sementprodusent, har siden 2007 vært eier av selskapet Hanson. Hanson produserer sement, grus og asfalt. Deler av denne produksjonen foregår på okkupert område og ved at det tas ut naturressurser fra steinbrudd på den okkuperte Vestbredden. Av Hansons fabrikker i israelske bosettinger og industrisoner på den okkuperte Vestbredden ligger det sementfabrikker i Modi'in Illit og Atarot, og sør for Elqana en asfaltfabrikk samt et grusutak i Nahal Ruba.⁴⁹

Cemex er et av verdens største selskap innen produksjon, distribusjon, markedsføring og salg av sement og fabrikkblandet betong. Selskapet eier israelske Readymix Industries, som eier et steinbrudd og har

flere fabrikker på den okkuperte Vestbredden. Readymix har også har levert betongelementer for bygging av israelsk infrastruktur på okkupert område. Readymix eier halvparten av steinbruddet Yatir Quarry som er lokalisert ved bosettingen Teneh Omarim på Vestbredden. Selskapet har fabrikker i bosettingen Movo Horon, og i Atarot Industrial zone og Mishor Adumim industrisone. Betongelementer fra selskapet har blitt brukt i byggingen av israelske militære installasjoner på Vestbredden og til byggingen av bybanen i Jerusalem som knytter bosettingene til sentrum av byen.⁵⁰

Folkeretten forbyr en okkupasjonsmakt å ta ut naturressurser fra okkuperte områder til eget bruk. Artikkel 55 i Haag-konvensjonen av 1907 sier med hensyn til bergverk:

«forbids wasteful or negligent destruction of the capital value, whether by excessive cutting or mining or other abusive exploitation, contrary to the rules of good husbandry».

Grustakene som drives under israelsk kontroll på okkupert område, blant annet av Hanson og Readymix, er alle etablert etter okkupasjonen i 1967, og de er ment å være og er i praksis, en del av okkupasjonsmaktens økonomi.⁵¹ Totalt uttak fra israelsk opererte grustak på Vestbredden er om lag 12 mill. tonn stein og grus årlig.⁵² Videoer som dokumenterer transport av stein og grus fra Hanson og Readymix sine steinbrudd på Vestbredden og inn i Israel finnes tilgjengelig på nett.⁵³ Om lag 9 mill. tonn blir transportert til Israel. Av om lag 3 mill. tonn som ble solgt til «lokalt marked» inkluderte

dette også salg til de folkerettsstridige bosettingene på Vestbredden.⁵⁴

Heidelberg Cement og Cemex profitterer på å ta ut en ikke-fornybar ressurs fra okkupert palestinsk område. Virksomheten bidrar til å sementere okkupasjonen. De er direkte involvert ved å operere et grustak, en økonomisk aktivitet som fratar den okkuperte befolkningen framtidig ressursgrunnlag. Deres virksomhet er del av okkupasjonsmaktens system for å holde kontroll over det okkuperte området gjennom etablering av industrisoner og bosettinger og utnyttelse av denne kontrollen til egen økonomisk nytte framfor nytte for den okkuperte befolkningen.⁵⁵

Nettsider:
www.heidelbergcement.com
www.hanson-israel.com
www.cemex.com

4.2. Norske banker og fondsforvaltere

Ifølge Verdipapirfondenes Forening (VFF) ble det nettotegnet verdipapirfond for 25 mrd. kroner i løpet av 2011. Av dette sto personkunder for 6,4 mrd. kroner. Ved utgangen av 2011 hadde norske personkunder til sammen 149 mrd. kr. i verdipapirfond.⁵⁶ Ifølge en spareavtaleundersøkelse utført av VFF høsten 2011, har anslagsvis 450 000 nordmenn til sammen 710 000 spareavtaler i aksje- og kombinasjonsfond.⁵⁷ Som statistikken over viser, er fondssparing noe som blir mer og mer vanlig blant norske privatpersoner. De aller fleste banker og fondsforvaltere har nå en egen person eller en egen avdeling som jobber med samfunnsansvar og etikk. Er de likevel åpne nok? Hvilke muligheter har privatpersoner til å sjekke hvilke selskap pengene våre investeres i gjennom disse fondene? Kan private fondssparere være trygge på at pengene ikke investeres i selskap som er involvert brudd på fondenes egne etiske retningslinjer og/eller involvert i alvorlige normbrudd for eksempel når det gjelder menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter eller miljøspørsmål? I arbeidet med denne rapporten har vi spesifikt konsentrert oss om disse spørsmålene når det gjelder selskap som har deler av sin virksomhet i de okkuperte palestinske områdene og som gjennom denne virksomheten støtter opp under okkupasjonen.

Vi har sett på 13 av de største bankene og fondsforvalterne i Norge⁵⁸ (Alfred Berg kapitalforvaltning, DNB, Fokus Bank/ Danske Capital, Gjensidige, Holbergfondene, KLP, Nordea, Odinfond, Pareto forvaltning, Skagenfondene, Skandia-banken, Sparebank1, og Storebrand). I hovedsak har formålet vært å finne ut om noen av dem har investeringer i selskap som kan sies å bidra til den israelske

okkupasjonen av palestinske områder og relaterte normbrudd, for deretter å søke å påvirke selskapene til å trekke sine investeringer fra slike selskap eller gå i dialog med selskapene.

I tillegg har vi sett på om bankene og fondene har egne etiske retningslinjer, og om deres praksis når det gjelder utelukkelse av selskap som ikke opererer i tråd med disse retningslinjene. Vi har også spurt om fondsforvalterne selv publiserer lister over hvilke selskap som er utelukket fra deres investeringsunivers på slikt grunnlag, og om de publiserer informasjon om dialog og annen type påvirkningsarbeid mot slike selskap.

4.2.1. ETISKE RETNINGS-LINJER OG GRAD AV ÅPENHET

Alle de 13 bankene/fondsforvalterne vi har sett på har alle en eller annen form av etiske retningslinjer for sine investeringer. Det varierer i hvilken grad aktørene er tilknyttet eller refererer til internasjonale rammeverk og initiativ som FNs Principles for Responsible Investments (PRI)⁵⁹, FNs Global Compact⁶⁰ og FNs Guiding Principles, også kjent som Ruggie-prinsippene⁶¹.

Det er ulikheter mellom aktørene når det gjelder i hvor stor grad de er aktive forvaltere av egne fond, eller om de investerer i fond forvaltet av andre på vegne av seg selv eller på vegne av kunder (altså opptre som *fondsformidlere* heller enn fondsforvaltere). Det samme gjelder dermed i hvilken grad aktørene selv har som sitt mandat å drive positiv utvelgelse *før* et selskap legges til i porteføljen, om eks-

klusjon kun skjer på grunnlag av monitorering av eksisterende porteføljer, eller om aktørene som fondsformidlere ikke driver denne type monitorering av aktørene i de fondene de tilbyr gjennom andre fondsforvaltere.

Noen av aktørene har egne avdelinger eller team som jobber med etikk og samfunnsansvar, mens andre i stor grad støtter seg til innkjøp av «screening-tjenester» og annen rådgiving på området fra selskap som spesialiserer seg på dette feltet.

En stor andel av bankene/fondsforvalterne refererer til at de følger SPUs avgjørelser når det gjelder uttrekk fra selskap, altså at de etter all sannsynlighet vil selge seg ut av et selskap dersom SPU vedtar å selge seg ut og sette selskapet på sin eksklusjonsliste. Dette betyr likevel ikke at det er en automatikk i dette for de fleste aktørene.

Vi har funnet flere eksempler på at banker og fondsforvaltere i Norge har trukket sine investeringer i selskap nevnt i denne rapporten på grunn av en etisk vurdering av disse selskapenes aktivitet i de okkuperte palestinske områdene (dette gjelder Africa Israel Investments, Danya Cebus, Elbit Systems, Alstom, Cemex, Heidelberg Cement, Motorola, og Veolia).

Av de 13 bankene/fondene er det kun seks som har totale oversikter over alle selskap i alle sine fondsporteføljer på internett til enhver tid, mens de sju resterende kun har oversikt over et begrenset antall selskap, som oftest de ti største selskaper i hver fondsportefølje. Alle selskap har årsrapporter på nett, der de publiserer totale oversikter over alle selskap de

har aksjer i per 31.12. Vi har gått gjennom fondsporteføljer på nett i løpet av perioden desember 2011 til mars 2012. I tillegg har vi sett på informasjonen om porteføljene i årsrapportene. Noen av bankene/fondene hadde ikke lansert sine årsrapporter for 2011 på det tidspunktet redaksjon for denne rapporten ble avsluttet i mars. På grunn av dette og det faktum at det er kontinuerlige endringer i porteføljer på grunn av kjøp og salg er det ikke mulig å si at vårt arbeid gir en fullstendig oversikt over norske banker og fondsinvesteringer i selskap som er aktive i de okkuperte områdene. Dette er et felt som krever kontinuerlig oppfølging og dialog med aktørene, for å prøve å redusere investeringene i slike selskap.

Kun fem av de 13 aktørene publiserer mer eller mindre jevnlig såkalte «eksklusionslister» der det framgår hvilke selskap de har fjernet fra sitt investeringsunivers. De resterende publiserer ikke slike lister, og argumenterer i all hovedsak med at grunnen til at de ikke gjør det er at de ønsker å fokusere på en konstruktiv dialog med selskap de har investeringer i, og på en slik måte påvirke selskapene i riktig retning.

I tabellen i anneks II gir vi en oversikt over de ulike aktørenes etiske retningslinjer, i hvilken grad de har en offentlig tilgjengelig fondsoversikt, og om de publiserer eksklusionslister.

I neste underkapittel ser vi mer detaljert på hvilke aktører som har investeringer i de selskapene vi mener er ansvarlige for noen av de mest alvorlige normbruddene i de okkuperte palestinske områdene, og hvilken dialog som finnes med disse selskapene fra norske banker og fondsforvalteres side.

4.2.2. BANKER OG FONDS INVESTERINGER I SELSKAP MED VIRKSOMHET I DE OKKUPERTE PALESTINSKE OMRÅDENE

I arbeidet med å se på norske banker og fond sine investeringer i selskap med virksomhet i de okkuperte palestinske områdene, har vi gått ut fra lista over selskapene i de okkuperte områdene som SPU har eller har hatt investeringer i. Vi har valgt å fokusere på investeringene i de 12 selskapene nevnt i kapittel 4.1.3., som vi mener har medansvar for grove normbrudd. I tillegg har de fleste bankene/fondsforvaltere investeringer i en rekke av de andre selskapene som beskrevet i anneks I.

På grunn av at mange banker og fond, har en praksis der de fortløpende kun legger ut oversikter over de ti største selskapene per fond på internett, og at ikke alle hadde lagt ut årsrapporter for 2011 da redaksjonen for rapporten ble avsluttet, er det en mulighet for at bankene og fondsforvalterne som er beskrevet i rapporten også har investeringer i flere blant de 12 selskapene enn de som er nevnt i oversikten i dette kapitlet. Vi tror derimot at det kun er en liten mulighet for dette, all den tid vi har gått gjennom all offentlig tilgjengelig informasjon, og aktørenes åpenhet rundt fondsporteføljer generelt er relativt god.

I gjennomgangen av fondsporteføljene har vi funnet at 12 av de 13 bankene/fondsforvalterne vi undersøkte har investeringer i ett eller flere av selskapene vi beskriver i kapittel 4.1.3. Disse er selskap som vi mener gjennom sine aktiviteter i de okkuperte områdene er invol-

vert i alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner eller andre særlig grove brudd på grunnleggende etiske normer.

På de neste sidene gir vi en oversikt over hvilke av disse selskapene bankene og fondsforvalterne har investeringer i. Vi gir også en oversikt over hvilke av disse selskapene bankene og fondsforvalterne har satt på sin eksklusionsliste på grunn av selskapenes aktivitet i de okkuperte palestinske områdene.

ALFRED BERG

SELSKAP VI MENER ER ANSVARLIGE FOR GROVE NORMBRUDD, SOM BANKEN/FONDSFORVALTEREN HAR INVESTERINGER I

Hewlett-Packard

SELSKAP PÅ EKSKLUSJONSLISTE PÅ GRUNN AV AKTIVITETEN DERES I DE OKKUPERTE PALESTINSKE OMRÅDENE

Ikke offentlig tilgjengelig, men da Alfred Berg har bekreftet at de følger SPU, vil det si at de har Africa Israel Investments, Danya Cebus og Elbit Systems på sin eksklusjonsliste per i dag.

DNB

SELSKAP VI MENER ER ANSVARLIGE FOR GROVE NORMBRUDD, SOM BANKEN/FONDSFORVALTEREN HAR INVESTERINGER I

Alstom • Caterpillar • Cemex • G4S • Heidelberg Cement
• Hewlett-Packard • Motorola • Veolia

SELSKAP PÅ EKSKLUSJONSLISTE PÅ GRUNN AV AKTIVITETEN DERES I DE OKKUPERTE PALESTINSKE OMRÅDENE

Ikke offentlig tilgjengelig, men da DNB har bekreftet at de legger stor vekt på avgjørelsene til SPU på dette området, vil det si at det er svært trolig at de har Africa Israel Investments, Danya Cebus og Elbit Systems på sin eksklusjonsliste per i dag.

FOKUS BANK

(Fokus Bank tilhører Danske Bank konsernet. I Danske Bank konsernet heter kapitalforvaltningsorganisasjonen Danske Capital og Fokus Bank sine verdipapirfond har navnene Danske Invest.)

SELSKAP VI MENER ER ANSVARLIGE FOR GROVE NORMBRUDD, SOM BANKEN/FONDSFORVALTEREN HAR INVESTERINGER I

Alstom • CRH • Heidelberg Cement • Veolia

SELSKAP PÅ EKSKLUSJONSLISTE PÅ GRUNN AV AKTIVITETEN DERES I DE OKKUPERTE PALESTINSKE OMRÅDENE

- Africa Israel Investments Ltd. (grunnet byggeaktiviteter i strid med internasjonal humanitær lov)
- Danya Cebus (grunnet byggeaktiviteter i strid med internasjonal humanitær lov)
- Elbit Systems Ltd. (grunnet leveranser av elektronisk utstyr som anvendes i strid med menneskerettighetsnormer)

GJENSIDIGE	
SELSKAP VI MENER ER ANSVARLIGE FOR GROVE NORMBRUDD, SOM BANKEN/FONDSFORVALTEREN HAR INVESTERINGER I	SELSKAP PÅ EKSKLUSJONSLISTE PÅ GRUNN AV AKTIVITETEN DERES I DE OKKUPERTE PALESTINSKE OMRÅDENE
Caterpillar • Heidelberg Cement • Hewlett-Packard • Veolia	Ikke offentlig tilgjengelig.

HOLBERGFONDENE	
SELSKAP VI MENER ER ANSVARLIGE FOR GROVE NORMBRUDD, SOM BANKEN/FONDSFORVALTEREN HAR INVESTERINGER I	SELSKAP PÅ EKSKLUSJONSLISTE PÅ GRUNN AV AKTIVITETEN DERES I DE OKKUPERTE PALESTINSKE OMRÅDENE
Hewlett-Packard	Ikke offentlig tilgjengelig, men siden Holbergfondene sier at de følger SPU vil dette si at de har Africa Israel Investments, Danya Cebus, og Elbit Systems på sin eksklusjonsliste per i dag.

KLP	
SELSKAP VI MENER ER ANSVARLIGE FOR GROVE NORMBRUDD, SOM BANKEN/FONDSFORVALTEREN HAR INVESTERINGER I	SELSKAP PÅ EKSKLUSJONSLISTE PÅ GRUNN AV AKTIVITETEN DERES I DE OKKUPERTE PALESTINSKE OMRÅDENE
Caterpillar • CRH • G4S • Heidelberg Cement • Hewlett-Packard • Motorola • Veolia	• AFI Group/Africa Israel Investment (grunnet involvering i bygging av bosettinger) • Danya Cebus (grunnet involvering i bygging av bosettinger) • Elbit Systems (grunnet levering av elektronisk overvåkings-system til separasjonsbarrieren) • Alstom er også på KLPs eksklusjonsliste, men grunnet forhold i Sudan.

NORDEA

SELSKAP VI MENER ER ANSVARLIGE FOR GROVE NORMBRUDD, SOM BANKEN/FONDSFORVALTEREN HAR INVESTERINGER I

Caterpillar • Cemex • CRH • G4S • Heidelberg Cement
• Hewlett-Packard • Motorola • Veolia

I tillegg er Nordea-konsernet investert i Alstom, men disse fondene tilbys ikke i Norge

SELSKAP PÅ EKSKLUSJONSLISTE PÅ GRUNN AV AKTIVITETEN DERES I DE OKKUPERTE PALESTINSKE OMRÅDENE

Nordea følger SPU for de norskregistrerte fondene noe som vil si at de har Africa Israel Investments, Danya Cebus, og Elbit Systems på sin eksklusjonsliste for norskregistrerte fond per i dag.

ODINFOND

SELSKAP VI MENER ER ANSVARLIGE FOR GROVE NORMBRUDD, SOM BANKEN/FONDSFORVALTEREN HAR INVESTERINGER I

G4S

SELSKAP PÅ EKSKLUSJONSLISTE PÅ GRUNN AV AKTIVITETEN DERES I DE OKKUPERTE PALESTINSKE OMRÅDENE

Ikke offentlig tilgjengelig.

PARETO FORVALTNING

SELSKAP VI MENER ER ANSVARLIGE FOR GROVE NORMBRUDD, SOM BANKEN/FONDSFORVALTEREN HAR INVESTERINGER I

Ingen funn

SELSKAP PÅ EKSKLUSJONSLISTE PÅ GRUNN AV AKTIVITETEN DERES I DE OKKUPERTE PALESTINSKE OMRÅDENE

Ikke offentlig tilgjengelig.

SKAGENFONDENE

SELSKAP VI MENER ER ANSVARLIGE FOR GROVE NORMBRUDD, SOM BANKEN/FONDSFORVALTEREN HAR INVESTERINGER I

Heidelberg Cement

SELSKAP PÅ EKSKLUSJONSLISTE PÅ GRUNN AV AKTIVITETEN DERES I DE OKKUPERTE PALESTINSKE OMRÅDENE

Ikke offentlig tilgjengelig.

SKANDIABANKEN	
SELSKAP VI MENER ER ANSVARLIGE FOR GROVE NORMBRUDD, SOM BANKEN/FONDSFORVALTEREN HAR INVESTERINGER I	SELSKAP PÅ EKSKLUSJONSLISTE PÅ GRUNN AV AKTIVITETEN DERES I DE OKKUPERTE PALESTINSKE OMRÅDENE
Alstom • Caterpillar • Cemex • CRH • G4S • Heidelberg Cement • Hewlett-Packard • Veolia	Ikke offentlig tilgjengelig.

SPAREBANK 1	
SELSKAP VI MENER ER ANSVARLIGE FOR GROVE NORMBRUDD, SOM BANKEN/FONDSFORVALTEREN HAR INVESTERINGER I	SELSKAP PÅ EKSKLUSJONSLISTE PÅ GRUNN AV AKTIVITETEN DERES I DE OKKUPERTE PALESTINSKE OMRÅDENE
Caterpillar • CRH • G4S • Heidelberg Cement • Hewlett-Packard • Motorola • Veolia	Ikke offentlig tilgjengelig, men siden Sparebank1 sier at de følger SPU vil dette si at de har Africa Israel Investments, Danya Cebus, og Elbit Systems på sin eksklusjonsliste per i dag.

STOREBRAND	
SELSKAP VI MENER ER ANSVARLIGE FOR GROVE NORMBRUDD, SOM BANKEN/FONDSFORVALTEREN HAR INVESTERINGER I	SELSKAP PÅ EKSKLUSJONSLISTE PÅ GRUNN AV AKTIVITETEN DERES I DE OKKUPERTE PALESTINSKE OMRÅDENE
Caterpillar • CRH • Hewlett-Packard • Motorola	Ikke offentlig tilgjengelig.

Et flertall av bankene og fondsforvalterne har selskap på sin eksklusjonsliste grunnet disse selskapenes aktiviteter i de okkuperte palestinske områdene. Dette gjelder først og fremst de tre selskapene SPU har på sin eksklusjonsliste; Africa-Israel Investments Ltd., Danya Cebus Ltd. og Elbit Systems Ltd. Gjennom møter og videre kontakt med flere av bankene og fondsforvalterne som ikke har åpne eksklusjonslister har vi også funnet at flere har ekskludert andre selskap.

- En av aktørene har satt Veolia på sin eksklusjonsliste på grunn av selskapets involvering i Jerusalem Light Rail.
- To av aktørene har Heidelberg Cement på sin eksklusjonsliste på

grunn av aktivitetene til selskapet med steinbrudd og annen produksjon på den okkuperte Vestbredden.

- En av aktørene har satt Motorola Solutions på sin eksklusjonsliste på grunn av selskapets utvikling og leveranse av sikkerhetssystem til bosettingene og militærinstallasjoner på den okkuperte Vestbredden.

Et flertall av bankene og fondsforvalterne bruker i større eller mindre grad gjelder SRI. Flere bekreftet spesifikt at de var klar over at disse SRI-leverandørene er i dialog med selskap med virksomhet på okkuperte områder. Flere av bankene og fondsforvalterne bekreftet også at de

var, eller hadde vært, i dialog med flere av de 12 selskapene vi har fokusert spesielt på, grunnet aktiviteter i de okkuperte palestinske områdene:

- KLP bekreftet at de har pågående dialog med Africa Israel, Danya Cebus, Elbit Systems (som alle tre er på deres eksklusjonsliste), og at Motorola er en sak de har til vurdering. I tillegg vil KLP følge opp informasjonen om Heidelberg Cement og Hewlett Packard nærmere.
- Nordea bekreftet at de har en pågående dialog med Cemex, og at de har hatt dialog med Alstom og Veolia.
- En av aktørene bekreftet i tillegg at de har en pågående dialog med Veolia,

VEOLIA

Veolia er et multinasjonalt fransk selskap som opererer innenfor vann, avfallshåndtering, energi- og transportservice.

Veolia eier 71 prosent av Connex Jerusalem, selskapet som driver trikkene i Jerusalem Light Rail. Veolia eier også gjennom datterselskapet Connex Israel, 5 prosent av aksjene i CityPass-konsor-

tiet, som har kontrakt på driftten av banen. I 2010 erklærte Veolia at de skal selge aksjene de har i Citypass til Egged, og 80 prosent av aksjene i Connex Jerusalem.⁶² Dette har ved dags dato ikke skjedd.

Connex Israel driver også regulære busstjenester til israelske bosettinger på den okkuperte Vestbredden. Det

gjelder rute 7, 19, 109, 110, 422, 425 og 427. Selskapet driver fire ruter langs 443, en vei palestinerne ikke kan kjøre på uten spesiell tillatelse. Rute 7 går til og fra bosettingene Hashmona'im og Kfar Haoranim. Rute 19 går til og fra bosettingen Mevo Horon. Rute 109 og 110 går gjennom de okkuperte palestinske områdene ved Macabim kontrollpost, Mahane Ofer Junction (road 404), bosettingen Givat Ze'ev og okkupert Øst-Jerusalem.

Gjennom sitt datterselskap Veolia Environmental Services Israel, eier og driver Veolia Environment Tovlan avfallsdeponi på konfiskert

palestinsk område i den okkuperte Jordandalen.⁶³ Myndigheten som har ansvar for Tovlan er Boqat Hayarden Regional Council, som representerer 21 bosettinger på Vestbredden. Avfallet som bringes til deponiet stammer fra både fra Israel og fra israelske bosettinger på Vestbredden.

Veolia er en sentral aktør i prosjektet Jerusalem Light Rail. Selskapet bidrar med dette til å forsterke Israels annekasjon av Jerusalem og de folkerettsstridige israelske bosettingene. Veolias virksomhet knyttet til bussruter for bosettingene og drift av avfallsdeponi som styres av bosettingenes myndighet og tjener bosettingene på okkupert område, gjør også at Veolia bidrar direkte til Israels bosettingspolitikk.

Nettside: www.veolia.co.il

Veolia Environmental Services i Israel driver søppefyllinga Tovlan i Jordandalen på den okkuperte Vestbredden. Foto fra januar 2011. Foto: Who Profits

- To aktører bekreftet at de har en pågående dialog med Alstom.
- En aktør bekreftet pågående dialog med Heidelberg Cement.

DNB var den eneste aktøren som bekreftet at de ville ta kontakt med alle de åtte selskapene vi diskuterte med dem med hensyn det vi ser som alvorlige normbrudd i okkuperte områder, for å få ytterligere informasjon direkte fra disse selskapene, og at de lenge har vært oppmerksomme på og vurdert ulike problemstillingene på okkupert palestinsk område. I tillegg har flere av bankene/fondsforvalterne sagt til oss at de på bakgrunn av informasjonen fra Norsk Folkehjelp og Fagforbundet vil se nær-

mere på aktiviteten til noen av de 12 selskapene. Dette gjelder særlig aktivitetene til Hewlett-Packard, Motorola, og Heidelberg Cement.

Disse funnene viser at informasjon om, og kampanjer med hensyn til, disse selskaperes aktivitet på Vestbredden er svært viktig og at arbeidet fører til konkrete resultat. Det sender sterke signaler til disse selskapene både når banker og fond selger seg ut og når banker og fond starter dialog med selskapene om deres normbrudd.

Selv om vi både ønsker å oppfordre til enda større åpenhet fra bransjens side og mener at norske banker og fondsfor-

valtere fortsatt kan bli mye bedre når det gjelder det praktiske arbeidet med etikk og samfunnsansvar, har vi opplevd et flertall av aktørene som interesserte og lydhøre overfor våre innspill og krav. Flere av aktørene har også stor kunnskap om situasjonen i de okkuperte palestinske områdene, de er klar over at mange av selskapene som er beskrevet i denne rapporten er involvert i omstridte aktiviteter i de okkuperte palestinske områdene, og de følger allerede med på selskapene på dette grunnlaget. Det er imidlertid også flere av aktørene i bransjen som hverken viser vilje til å utelukke disse selskapene på grunn av deres normbrudd i de okkuperte områdene, eller til å starte en dialog med selskapene om dette.

ALSTOM

Alstom er et multinasjonalt selskap med hovedkontor i Frankrike. Selskapet driver i energiforsynings- og transportmarkedet.

Alstom er involvert i Jerusalem light rail-prosjektet i Jerusalem, som forbinder Jerusalem med de omkringliggende bosettingene. Alstom eier 80prosent av selskapet som er ansvarlig for «Engineering, Procurement and Construction» for prosjektet, og er ene-eier av Citadis Israel, som har kontrakt på å levere vedlikeholdstjenester til prosjektet i 22 år. Alstom leverer trikkene til prosjektet. I januar 2011 solgte Alstom aksjene sine i Citypass (selskapet som vant anbudet på byggingen og driften av Jerusalem light train) til to prosjektpartnere; Ashtram og Israel Infrastructure Fund.⁶⁴

Israel har annektert Øst-

Jerusalem, i strid med folkeretten. Prosjekter som bidrar til denne annekasjonen er dermed også ansett å være i strid med folkeretten.⁶⁵ Jerusalem Light Rail er en bybane som går fra Vest-Jerusalem, via Gamlebyen og ut til de israelske bosettingene Psgat Zeev og Neve Yakov i Øst-Jerusalem. Prosjektet knytter disse bosettingene tettere til resten av byen, noe israelske myndigheter åpent har uttalt er en av hensiktene med banen. Bybanen er et bidrag til å styrke disse bosettingenes vedvarende eksistens på okkupert område og er dermed del av Israels brudd på Den fjerde Genèvekonvensjonens artikkel 49(6) som forbyr en okkupasjonsmakt å flytte egen sivilbefolkning inn på okkupert område.⁶⁶ FNs menneskerettsråd vedtok i 2010 en resolusjon som uttrykte alvorlig bekymring

for «(g) The Israeli decision to establish and operate a tramway between West Jerusalem and the Israeli settlement of Psgat Zeev, which is in clear violation of international law and relevant United Nations resolutions»⁶⁷. Norge og 45 av 46 andre land stemte for resolusjonen.

Alstom er en sentral aktør i prosjektet Jerusalem Light Rail. Selskapet bidrar med

Vogner til bruk på bybanen som forbinder Jerusalem med bosettingene rundt byen. Foto: Stop the Wall.

dette til å forsterke Israels annekasjon av Jerusalem og utvidelsen av de folkerettsstridige israelske bosettingene.

Nettside: www.alstom.com

IDB/CLAL GROUP OG CEMENT ROADSTONE HOLDINGS (CRH)

IDB er et konglomerat av israelske og internasjonale selskap. IDB kontrollerer selskapet Clal Group som igjen eier 75 prosent av Nesher Israel Cement Enterprises gjennom Mashav Initiating and Development.⁶⁸

CRH er et irsk selskap som driver med byggematerialer. CRH har dusinvis av datterselskap over hele verden, inkludert i Israel. Selskapet eier 25 prosent av Mashav Initiating and Development. Mashav er et holdingselskap som er ene-eier av Nesher Israel Cement Enterprises.⁶⁹

Nesher er den eneste

sementprodusenten i Israel og det er anslått at de leverer mellom 80 og 90 prosent av all sement som brukes i Israel og de okkuperte palestinske områdene. Nesher har levert sement til byggingen av muren, militære kontrollposter, bosettinger på Vestbredden og til israelsk anleggsvirksomhet i de okkuperte områdene. Nesher produkter er observert på byggeplasser i bosettinger på Vestbredden og under byggingen av Jerusalem Light Rail, som forbinder bosettingene rundt byen med sentrum.⁷⁰

I 2004 konkluderte Folke rettsdomstolen i Haag at muren som Israel har bygget og fortsatt bygger på Vestbredden, er i strid med internasjonal rett.

Da Amnesty International i 2004 ba administrerende direktør i CRH (som også er en av selskapets eiere) om å avklare selskapets medvirkning til byggingen av muren. Han innrømmet da ifølge rapporter at «det er overveiende sannsynlig at Nesher sement blir brukt i byggingen av muren».

I 2011 leverte Ireland Palestine Solidarity Cam-

paign (IPSC) en klage på CRH til det nasjonale OECD kontaktpunktet i Irland.⁷¹ Klagen er under bearbeidelse og CRH har informert kontaktpunktet og IPSC om at de forbereder sitt tilsvarende.

Nesher leverer en strategisk avgjørende vare til byggingen av sentrale elementer av okkupasjonen. Selskapet og dets eierselskap er klar over hva sementen brukes til, men fortsetter å levere den. Slik medvirker de til Israels brudd på folkeretten.

Nettsider: www.idb.co.il
www.cii.co.il www.crh.ie

Den menneskelige muren utenfor CRH sin Generalforsamling i Dunlaoghaire, Co. Dublin i mai 2011. Foto: Greg Manahan/iDirect Productions.

ISRAEL ELECTRIC CORPORATION

Israel Electric Corporation er et statlig eid selskap som bygger og driver strømforsyning og leverer strøm i Israel og i de okkuperte palestinske områdene.

Etikkrådet har tidligere vurdert Israel Electric Corporation i forbindelse med deres manipulering med strømforsyningen til Gazastripen vinteren 2008, og vedrørende deres forsyning av strøm til bosettingene.

Israel Electric Corporation

planlegger og bygger infrastruktur for elektrisitetsforsyningen i Israel og til de israelske bosettingene på okkupert palestinsk område.

IEC sin bygging av elektrisitetsforsyning er derfor en nødvendig forutsetning for utvidelse av og byggingen av nye bosettinger. Selskapet etablerer infrastruktur også for nye bosettinger og såkalte «utposter». Dette er bosettinger som etableres av sivile grupper men som likevel blir

støttet av offisielle israelske institusjoner i form av etablering av nødvendig infrastruktur, og som ofte senere får offisiell status som bosettinger av israelske myndigheter.⁷² Et slikt tilfelle er bosettingen Migron som startet som en vaktcontainer for en mobilantenne på konfiskert palestinsk land, og hvor strømforsyning etablert av IEC ble et bidrag til utvidelsen med stadig nye boligcontainere fram til Migron ble

den største utposten på Vestbredden.⁷³

IEC bidrar direkte med etablering av helt nødvendig infrastruktur for eksisterende og nye bosettinger. Nybygging og etablering av bosettinger vil ikke kunne finne sted uten at IEC etablerer strømforsyning spesifikt til dette. Dette er et normbrudd IEC bør holdes ansvarlig for.

Nettsider: www.iec.co.il

GROUP 4 SECURIOR (G4S)

G4S er et internasjonalt selskap som leverer private sikkerhetstjenester. G4S er et resultat av sammenslåingen i 2004 av det britiske selskapet British Securior og det danske Group 4 Falck. G4S eier 91 prosent av aksjene i G4S Israel (Hashmira⁷⁴).

G4S har plassert seg som aktør innen den sterkt voksende private sikkerhetsindustrien i Israel, og er involvert i en rekke forhold i de okkuperte palestinske områdene.⁷⁵

Selskapet har levert utstyr til israelske militære kontrollposter og terminaler på Vestbredden og Gazastripen, inkludert maskiner for gjenomlysning av bagasje og mennesker. Selskapet har også levert sikkerhetssystemer til fengsler for palestinske politiske fanger i Israel og på Vestbredden, inkludert fengslene Ktziot, Megido og Damon i Israel og Ofer-fengselet på Vestbredden. Plasing av fengsler for palestinske fanger inne i Israel og overføringer av fanger til okkupasjonsmaktens territorier er ulovlig i følge Folkeretten og utgjør en krigsforbrytelse. Den fjerde Genèvekonvensjonen, artikkel 76 sier eksplisitt: «*De beskyttede personer som er anklaget skal holdes fengslet i det okkuperte land og hvis de dømmes skal de sone straffen der*». G4S har levert sikkerhetssystemer til arrestasjons- og avhørsentrene Kishon («Al-Jalameh») og «Russian Compound» i Jerusalem. Menneskerettighetsorganisasjoner har samlet bevis som viser at palestinske fanger rutinemessig blir utsatt for tortur i disse sentrene. Selskapet har også

levert utstyr til et israelsk politihovedkvarter på Vestbredden, som ligger i det svært kontroversielle E-1-området i sammenheng med bosettingen Ma'ale Adumim.

Da det i 2002 ble kjent at Hashmira, da eid av Group 4 Falck, hadde minst 100 bevæpna sikkerhetsvakter i den ulovlige israelske bosettingen Kedumim, annonserte

formed such work, nor bid for any such contracts. However, we continue to serve major commercial customers, for instance supermarket chains, whose operations include the West Bank. Under these contracts we will provide security officers to protect the premises of these commercial clients who serve the general public.»

involvert i sikkerhetsleveranser til banker og supermarkeder i de ulovlige israelske bosettingene. Selskapet fortsetter også å levere sikkerhetsutstyr til fengsler som holder palestinske politiske fanger og leveranse av utstyr til israelsk politi som er stasjonert på Vestbredden.

Nettside: www.g4s.com

selskapet at de ville trekke seg ut fra bosettingene. På tross av dette ble det påvist at G4S fremdeles tilbød sikkerhetstjenester i bosettingene, og i et brev til Business and Human Rights Resource Centre i desember 2010, bekreftet G4S at de fremdeles på det tidspunktet leverte sikkerhetstjenester til ulike foretak i israelske bosettinger på Vestbredden: «*In 2002 we announced that we were withdrawing from several contracts providing security officers to residential settlements in the West Bank. Since then we have not per-*

I oktober 2011 avdekket det danske researchsenteret Danwatch at G4S fortsatt er involvert i den israelske okkupasjonsindustrien gjennom leveranser til israelsk militære, fengsler og bosettinger.⁷⁶ Dette til tross for at selskapet i mars 2011 igjen hadde meldt at de ville stoppe flere av disse aktivitetene av etiske hensyn. Når selskapet nå igjen blir konfrontert med dette, viser det seg at de utsetter å trekke seg ut av okkuperte områder til 2015 og da vil dette kun gjelde en begrenset del av virksomheten. De vil fremdeles være

G4S sikkerhetssystem installert i supermarkedet Yesh i bosettingen Modi'in Illit i april 2010. Foto: Who Profits

CATERPILLAR

Caterpillar er et amerikansk selskap som produserer og leverer bulldosere og utstyr for bygg- og anleggsvirksomhet.

Selskapets D9-bulldosere blir brukt av den israelske hæren til å rive palestineres hus i de okkuperte områdene og til å ødelegge palestinsk jordbruksland og annen infrastruktur, til bygging av muren og til bygging av bosettinger på palestinsk land. Ved bruk av disse bulldoserne har den israelske hæren ødelagt over 11,795 palestinske hus i løpet av de siste 10 årene.⁷⁷

I tillegg har Caterpillar-utstyr blitt brukt i militære operasjoner og som våpen. Den israelske hæren brukte for eksempel ubemannede bulldosere (Dawn Thunder) i angrepene på Gazastripen i desember 2008, og har brukt en ubemannet utgave av selskapets mindre kjøretøy (Front Runner) som er utviklet spesielt for urban krigføring.

Caterpillars bulldosere har vært solgt til den israelske staten som en del av USAs militære støtte til Israel. Caterpillars enerepresentant i Israel heter Zoko Enterprises og deres heleide datterselskap ITE er ansvarlig for den teknologiske oppgraderingen av dette utstyret for den israelske hæren, samt for løpende vedlikehold, inkludert under militære operasjoner.

I Caterpillars «Code of Worldwide Business Conduct»

heter det blant annet: «We believe that our success should also contribute to the quality of life and the prosperity of communities.»

En rekke rapporter fra menneskerettighetsorganisasjoner viser til at disse husødeleggelserne er i strid med internasjonal rett. I følge humanitærretten er okkupasjonsmakten ansvarlig for å beskytte sivilbefolkningen i det okkuperte området. Humanitærretten begrenser ødeleggelse av eiendom kun til militæroperasjoner. Artikkel 53 i den fjerde Genèvekonvensjonen slår fast: «Any destruction by the Occupying Power of real or personal property belonging individually or collectively to private persons, or to the State, or to other public authorities, or to social or cooperative organizations, is prohibited, except where such destruction is rendered absolutely necessary by military operations (vår utheving)».

I 2004 skrev UN Special Rapporteur on the Right to Food Jean Ziegler brev til Caterpillar: «[...] there is also a concern that allowing the delivery of your D-9 and D-10 Caterpillar bulldozers to the Israeli army through the Government of the United States in the certain knowledge that they are being used for such actions, might involve complicity or acceptance on the part of your company to

actual and potential violations of human rights, including the right to food.»

Caterpillar har vært målet for flere såkalte «de-investeringskampanjer» i USA, det pågår flere internasjonale kampanjer mot selskapet.⁷⁸

Caterpillar selger bulldosere til Israel som de er klar over brukes spesielt til formål som innebærer brudd på folkeretten og grove brudd på menneskerettighetene under Israels okkupasjon. Selv om det ikke er selskapet selv som utfører disse handlingene bør selskapet holdes ansvarlig da det over tid har vært oppmerksom på disse forholdene og på tross av dette har fortsatt å selge bulldosere til Israel.

Nettside:
<http://www.caterpillar.com>

Vi oppfordrer privatpersoner som sparer i fond til å be sin bank eller fondsforvalter om å sjekke at fondene deres ikke har investeringer i selskap som er aktive i de okkuperte områdene, og å bytte fond, bank eller fondsforvalter dersom fondene er inne i disse selskapene og ikke vil vurdere å ekskludere dem fra sine porteføljer.

5. HANDEL

Foto: Werner Andersson

Det israelske selskapet Soda Stream har sin administrasjon og store deler av sin produksjon i bosettingen Ma'ale Adumim på den okkuperte Vestbredden.

5. Handel

Produksjon og handel er en integrert del av okkupasjonen, slik vi også viste i kapittelet om industrisonene på den okkuperte Vestbredden. Vi mener derfor at det er viktig å avdekke at det foregår norsk handel med varer fra de okkuperte områdene og med selskap som opererer på okkupert område. Vi setter også søke-

lyset på mangler i norske myndigheters politikk når det gjelder anbefalinger og praksis, med hensyn til handel med selskap på okkupert område.

Vi ser først på norsk handel med selskap som har produksjon i de okkuperte områdene, inkludert handel med varer

som er produsert der. Deretter ser vi på statistikk og tollbehandling og norsk praksis på disse områdene med hensyn til varer fra Israel og bosettingene.

5.1. Norsk handel med okkupasjonen

I denne rapporten ser vi på et relativt lite antall norske selskap som handler med varer fra bosettingene eller med selskap som har virksomhet i de okkuperte områdene. Som vi viser i kapittel 5.2, finnes det ikke norsk statistikk som skiller mellom varer importert fra Israel og varer importert fra bosettinger. Vi vil anta at det også finnes andre selskap enn de som er nevnt i dette kapittelet som driver handel med varer fra bosettingene eller med selskap som har virksomhet i de okkuperte områdene. Vårt utvalg er basert på noen kjente tilfeller som vi har sett nærmere på. Dette utelukker ikke at andre tilfeller finnes.

Denne delen av rapporten tar først for seg importen av frukt og grønt til Norge fra israelske leverandører som har deler av sin produksjon i de okkuperte områdene. Her har vi valgt å se spesielt på BAMA og Coop sin import fra disse leverandørene, men vi har også sett på noen av de andre norske importørene av frukt og grønt.

Dette følges opp med to eksempler på andre produkter som produseres i bosettinger/industrisoner på Vestbredden og selges i Norge: Ahava kosmetikkprodukter og SodaStream brusmaskiner.

5.1.1 IMPORT AV FRUKT OG GRØNT

Vi har sett spesielt på BAMA og Coop sin import av frukt og grønt fra Israel og har vært i dialog med begge selskap i arbeidet med denne rapporten. I tillegg har vi kontaktet fem norske selskap som importerer frukt og grønnsaker, for å skaffe grunnleggende informasjon om hvor mye de importerer fra Israel og hvilke avtaler de eventuelt har når det gjelder import av produkter fra de okkuperte områdene.

BAMA har skriftlige avtaler med sine leverandører i Israel om at frukt og grønt produsert på okkupert område ikke skal leveres til dem. Coop har en skriftlig avtale med sine israelske leverandører om at de ikke ønsker varer som er verken produsert eller pakket på okkupert område. Intensjonen med denne avtalen er ifølge Coop selv at det ikke skal være samhandel med bosettingene.

Norsk Folkehjelp og Fagforbundet synes det er svært positivt at BAMA og Coop har tatt et standpunkt om at de ikke kjøper produkter fra bosettingene, og at de har avtaler om dette med sine leverandører. Vi mener fremdeles det er problematisk at BAMA og Coop fortsetter samarbeidet med leverandører som dri-

ver deler av sin produksjon på okkupert område, uten at selskapet/selskapene viser vilje til å avslutte denne produksjonen.

Tre av de fem andre spurte importørene (Interfrukt, Rolsen Engros og Økern Frukt) har ikke gitt oss tilbakemeldinger om sine retningslinjer på dette området. Interfrukt har derimot bekreftet at de importerer frukt og grønnsaker fra Israel via Nederland, mens de to andre importørene ikke har svart på våre henvendelser. I en ordknapp e-post bekrefter Bernhard Bottolfson at de importerer varer fra Israel for rundt 10 mill. kroner i året og at de ikke har noen lignende avtale som BAMA og Coop med sine israelske leverandører. Engros-frukt/Br.Raastad bekrefter at de ikke importerer varer fra Israel.

- Det israelske jordbruksselskapet **Mehadrin**⁷⁹ er den største israelske leverandøren av frukt og grønt til norske importører. Mehadrin har produksjon i de okkuperte områdene. Ifølge Mehadrin selv er denne produksjonen kun for det lokale markedet (Israel). Både BAMA og Coop importerer varer fra Mehadrin.
- Den israelske leverandøren **Edom UK** eksporterer deler av sin produksjon fra et «packing house» i bosettingen Thomer på Vestbredden.⁸⁰ BAMA

Mehadrin: Skiltet til Mehadringruppen på et pakkehus for druer i bosettingen Beka'ot i mai 2010.
Foto: CorpWatch

importerer fra Edom UK, men mener selv at den avtalen de har med sine produsenter skal gjøre det klart at de ikke ønsker varer produsert eller pakket i de okkuperte områdene, selv om det ikke er eksplisitt sagt at varene ikke skal pakkes der.

- **Hadiklaim** er et kooperativ av israelske daddel-produsenter. Mange av disse produsentene har sin virksomhet i Jordandalen på den okkuperte palestinske Vestbredden.⁸¹ Selskapets dadler markedsføres blant annet under navn som Jordan River, Jordan River Bio-Top, Mejdoul, og King Solomon. Coop importerer dadler fra Hadiklaim til Norge.

BAMA er det selskapet i Norge som importerer mest frukt og grønt fra Israel. Ifølge selskapet selv utgjør verdien rundt 90 mill. kroner i året.⁸² I hovedsak er det appelsiner, klementiner, granatepler, tomater, paprika, poteter og gulrot BAMA importerer fra Israel. Selskapet er eid av – og er hovedleverandør til – NorgesGruppen og Rema 1000.

BAMA har i tillegg til Mehadrin og Edom UK flere mindre leverandører/underleverandører i Israel som alle sier at de produserer kun på jord innenfor grensene for Israel fra før 1967.⁸³ For rundt fire år siden startet BAMA et samarbeid med den palestinske produsenten

Palestine Gardens på Vestbredden, i samarbeid med Mehadrin.⁸⁴ Importen fra Palestine Gardens til Norge er fremdeles svært lav i omfang, på kun få millioner årlig, ifølge BAMA selv.

BAMA har vært medlem av Initiativ for etisk handel (IEH) siden 2002. Det innebærer blant annet at BAMA har forpliktet seg til å arbeide for kontinuerlig forbedring av arbeids- og miljøforhold i tråd med grunnleggende International Labour Organisation (ILO)-standarder. På sine nettsider skriver BAMA følgende: «BAMA krever ærlighet, integritet og redelighet i alle forhold som angår vår forretningsvirksomhet. Vårt mål er å sørge for et ryddig og ordentlig forhold til våre ansatte, samarbeidspartnere, miljøet og samfunnet generelt. En sunn forretningsfilosofi innebærer samfunnsansvar.[...] BAMA har erfart at vi ikke alltid kan overlate dette ansvaret ene og alene til leverandøren. BAMA mener dessuten at varige endringer best skjer ved at vi er tydelige og sier klart fra om våre betingelser og prinsipper, samtidig som vi signaliserer vilje og evne til å samarbeide for å oppnå disse»⁸⁵.

Coop importerer frukt og grønt fra Israel for rundt 3 mill. kroner i året. I hovedsak importeres appelsiner, avokado, grapefrukt og dadler fra Israel via Coop. Mehadrin har fram til nå vært Coops hovedleverandør, mens dadler for

eksempel kommer fra Hadiklaim. Mehadrin har en rekke underleverandører av varene som leveres til Coop. Coop vil nå starte et samarbeid med Miloupri, som er en del av kooperativet Milouot.⁸⁶ Coop var en av initiativtakerne til etableringen av Initiativ for etisk handel (IEH) i 2000. I alle leverandøravtaler Coop inngår, vedlegges IEHs intensjonserklæring. Coops holdning er at dersom en samarbeidspartner viser seg å ikke oppføre i tråd med denne intensjonserklæringen, Coops Code of Conduct eller andre avtaler, så vil Coop påpeke forholdene gjennom dialog og gi virksomheten en mulighet til endring, før andre tiltak vurderes dersom virksomheten ikke er villig eller i stand til å gjøre forbedringer.⁸⁷

Videre sier Coop blant annet følgende om sin politikk med hensyn til etisk handel: «Coop Norge SA og datterselskap skal ta hensyn til arbeidstaker- og menneskerettigheter i tillegg til andre konkurransemessige forhold ved valg av leverandører, skal gjøre det uttrykkelig klart overfor leverandører og produsenter at det ikke vil bli kjøpt varer som er produsert på en måte som truer arbeidstakernes og andre menneskers grunnleggende rettigheter, vil kreve at leverandørene til Coop Norge SA skal kunne dokumentere at produksjonen foregår i overensstemmelse med etikkpolitikken og de etiske retningslinjene – og utvikle ordninger for å verifisere dette [...]»⁸⁸.

5.1.2 AHAVA KOSMETIKK-PRODUKTER

Ahava Dead Sea Laboratories lager kosmetikkprodukter som inneholder leire og mineraler fra Dødehavet på den okkuperte palestinske Vestbredden. Produktene har merkenavnet Ahava («kjærlighet» på hebraisk), og selges også i Norge. I tillegg til at selskapet utnytter palestinske naturressurser til produksjonen av kosmetikkproduktene sine, ligger selskapets fabrikk og besøkscenter i den israelske bosettinga Mitzpe Shalem ved Dødehavet, på den okkuperte Vestbredden.⁸⁹

Rundt 45 prosent av selskapets aksjer er eid av bosettingene Mitzpe Shalem og Kibbutz Kalia. Dette betyr at inntektene fra salg av Ahava-produkter går direkte til å støtte opp under den fortsatte eksistensen av disse bosettingene.

Salg av Ahava i Norge

Fram til mars 2012 solgte VITA-kjeden Ahava i de fleste av sine over 100 butikker i Norge. I arbeidet med denne rapporten har Norsk Folkehjelp og Fagforbundet hatt en god og konstruktiv dialog med VITA om deres salg av Ahava-produkter, og i mars offentliggjorde VITA at deres offisielle standpunkt «fra og med dagens dato er ikke å kjøpe varer fra okkupert område fra 1967 krigen»⁹⁰.

VITA legger til grunn for avgjørelsen at bosettingen er etablert i strid med folkeretten og at offisielle uttalelser fra UD, inkludert et e-post svar fra UD til VITA fra 14. mars 2012, sier at Norge retter seg etter den rådgivende uttalelsen fra Folkerettsdomstolen i Haag fra 2004 der det blant annet er konkludert med at bosettingene er etablert i strid med folkeretten. VITA nevner også at FNs sikkerhetsråd ved flere anledninger har konkludert tilsvarende. I sin avgjørelse refererer VITA til BAMAs praksis: «Norgesgruppen, som er VITA's eier med 49 prosent, har via sitt eierskap i Bama, konkludert med at kjøp fra okkuperte områder fra 1967 ikke er iht. selskapets praksis. VITA ønsker å følge og velge samme praksis.» Det refereres også til at Initiativ for etisk

Ahava merker produktene sine med «Made in Israel» selv om de er produsert i de okkuperte palestinske områdene. Postnummeret 86983 som vises med små tall på emballasjen, er postnummeret til den israelske bosettingen Mitzpe Shalem ved Dødehavet.

Foto: Norsk Folkehjelp

handel har konkludert med et nei til handel med varer som er produsert på okkupert område, og at Norsk Folkehjelp og Who Profits har påvist at uttak av råvarer også skjer på okkupert område, selv om VITA noterer at disse påstandene er ikke besvart av Ahava.

VITA sier som avslutning på sin uttalelse at de oppfordrer produsenten av Ahava til å flytte produksjon til «område før 1967 krigen samt også utvinning av råmaterialer fra før 1967 krigen», og at dersom dette gjøres, vil kjøp av varene vurderes på normalt grunnlag.

Norsk Folkehjelp og Fagforbundet vil berømme VITA-kjeden for at de går foran med et godt eksempel til etterfølgelse for andre norske foretak som selger Ahava eller andre produkter fra de okkuperte områdene.

Selv om VITA nå har tatt denne avgjørelsen, selger fortsatt en rekke mindre parfymier og helsekostbutikker i Norge produktene fra Ahava.

Vi tok i februar 2012 kontakt med importør Yngvar W. Andersen for å oppfordre han til å avslutte import av Ahava til Norge.⁹¹ Vi fikk en utfyllende e-post med referanse til Ahavas offisielle holdning til disse spørsmålene. I tillegg uttalte Andersen: «Vi har for øvrig ikke noe forbindelse til det dere kaller israelsk okkupasjon, men et israelsk selskap som

lovlig tar ut råstoff på israelsk område og befinner seg på israelsk område og blant annet er støttet av EU»⁹².

På emballasjen til Ahava-produktene som selges i Norge står det «Made in Israel», men et stykke under denne teksten, inne i noen setninger på hebraisk, står postnummeret 86983. Dette er postnummeret til den israelske bosettinga Mitzpe Shalem ved Dødehavet, på okkupert palestinsk område. Den misvisende merkinga betyr at det i praksis er nesten umulig for forbrukerne å vite at varen de kjøper ikke er produsert i Israel, men på den okkuperte Vestbredden.

Vi har i arbeidet med denne rapporten forsøkt å finne ut om Ahava importeres til Norge som «produsert i Israel» og dermed nyter godt av reduserte tollsatser under frihandelsavtalen som Norge gjennom EFTA har med Israel. På tross av flere henvendelser til både Toll- og Avgiftsdirektoratet og til Finansdepartementet, har det ikke lyktes oss å få et svar på hvordan varer fra israelske bosettinger på Vestbredden tollbehandles dersom de merkes av importøren som «produsert i en israelsk bosetting» eller om det er noen kontroll med om varer produsert i israelske bosettinger importeres som «produsert i Israel» og dermed nyter godt av reduserte tollsatser. Se mer om dette i kapittel 5.3.1. og 5.3.2.

5.1.3 SODASTREAM BRUSMASKINER

SodaStream brusmaskiner er ett av produktene som har fått oppmerksomhet for å være produsert i de okkuperte palestinske områdene, nærmere bestemt Mishor Adumim Industrial Zone på Vestbredden. På grunn av at produsenten nå har opprettet en fabrikk i Israel (innenfor grensene for Israel før 1967) er det nå vanskeligere å påvise i hvilke tilfeller produkter eller komponenter kommer fra denne fabrikken, og i hvilke tilfeller produktene kommer fra fabrikken på den okkuperte Vestbredden. Uavhengig av dette bør handel med produktene ses som problematisk, all den tid selskapet har en stor del av sin produksjon i de okkuperte områdene og ikke har vært villige til å vurdere flytting av all produksjon fra denne fabrikken og inn i Israel. I januar 2011 kom den israelske organisasjonen Who Profits med en omfattende rapport om SodaStream, der de blant annet viser til at alle fabrikker i Mishor Adumim, inkludert SodaStream, betaler en kommuneskatt til Ma'ale Adumim Municipality, og dermed bidrar med direkte finansiell støtte til en av de største israelske bosettingene på Vestbredden (Ma'ale Adumim).⁹³ I september 2011 besøkte Who Profits igjen produksjonsstedene til SodaStream i Alon Tavor (nær Afula i Israel) og i Mishor Adumim. De fant at brusmaskinene fremdeles ble produsert i Mishor Adumim og at fyllingen av gassylindrene også fremdeles foregikk der. De skriver i sin rapport at den eneste delen av produksjonen de kunne finne at foregikk i Alon Tavor var maling og montering av brusmaskinene.

Den svenske organisasjonen Diakonia har i flere år jobbet med saken rundt salg av SodaStream-produkter til Sverige.⁹⁴ Produktene var i salg hos blant annet Coop og ICA i Sverige, som mente at de hadde fått lovnader fra SodaStream om at produktene de leverte til det svenske markedet ikke var produsert på den okkuperte Vestbredden. Dette arbeidet ledet til flere reportasjer på Sveriges TV4, der det ble avslørt at produksjonen av

SodaStream-produkter øker i popularitet også i Norge. Produsentens hovedkvarter ligger i den israelske bosettingen Ma'ale Adumim.

SodaStream-maskinen «Pure» på tross av slike lovnader fremdeles (per august 2011) foregikk i Mishor Adumim på Vestbredden.⁹⁵ Dette førte til at svenske Coop, som i flere år har hatt en linje som går på at de ikke skal selge varer fra okkuperte områder, stoppet sitt salg av SodaStream for en periode.⁹⁶ Både Coop og ICA i Sverige selger nå derimot produktene igjen.

I januar 2012 fikk Diakonia i Sverige en e-post fra Coops presseansvarlige, Magnus Nelin, der han sa følgende som forklaring på hvorfor Coop nå er sikre på at produktene ikke lenger kommer fra Mishor Adumim, og at det derfor ikke er problematisk å selge dem i Sverige: «Som svar på din fråga om var produkterna produceras som just vi säljer finner du en lista nedan, vilken kommer från tredje-parts revisionen: Duo Pet black – Alon Tavor (N.Israel), 0,5 l pet all kind – Alon Tavor (N.Israel) Metal Pet – Alon Tavor (N.Israel) Genesis titan – Produced in China Jet black – Produced in Alon Tavor Spare gas – Produced in Turkey, filled in Holland or Sweden»⁹⁷.

Salg av SodaStream-produkter i Norge⁹⁸

SodaStream-produkter selges i Norge blant annet av Jernia, Elkjøp, Lefdal, Smart Club og Binders. Importøren til det skandinaviske markedet, inkludert Norge, var inntil nylig den svenske bedriften Empire. I en pressemelding den 22. desember 2011, meddelte Empire at SodaStream International B.V. (SST) hadde kjøpt rettighetene til distribusjon av alle SodaStream produkter i Norden og de baltiske landene fra Empire AB og at avtalen ville tre i kraft i januar 2012.⁹⁹ I en e-post til Norsk Folkehjelp i februar 2012 bekreftet SodaStream at avtalen nå har trådt i kraft og at de nå eier alle distribusjonsrettigheter for Norge.

Vi kontaktet Yonah Lloyd, medietalsmann for SodaStream i februar 2012 og ba om en bekreftelse på om SodaStreams produkter som selges i Norge har komponenter som er produsert på okkupert område. Vi ba også om å få tall for salg av SodaStream i Norge i 2011. Vi fikk følgende svar: «Yes, SodaStream now directly owns the distribution rights in

Norway and all products sold there are made in factories that are not on land whose ownership is currently the subject of dispute. We do not provide sales figures by country»¹⁰⁰.

Det er vanskelig å verifisere ut fra opplysningene på produktene som selges i Norge, om det stemmer at produktene nå er produsert i fabrikker som ikke ligger i de okkuperte områdene. På emballasjen til mange av SodaStream-produktene står adressen Gilboa Street, Airport City, Ben Gurion Airport, 70100 Israel. Dette er ikke et sted der SodaStream har en fabrikk, noe som er bekreftet av den svenske organisasjonen Diakonia som besøkte denne adressen og fant at SodaStream ikke har en fabrikk der. Det vil si at SodaStream merker produktene med adressen til et kontor som ligger i Airport City ved Ben-Gurion flyplassen i Tel Aviv, noe som gjør det umulig for den vanlige forbruker å vite hvor produktene faktisk er produsert.

SodaStream merker mange av sine produkter med denne produksjonsadressen, selv om selskapet ikke har produksjonslokaler på denne adressen ved flyplassen i Tel Aviv.

Foto: Norsk Folkehjelp

5.2. Bosettingsvarer: Statistikk og merking

Rammeverket som regulerer handelen mellom Israel og europeiske importører er i stor grad EU- og EFTA-regelverk og frihandelsavtaler med Israel. Fordi avtalene ikke skiller eksplisitt mellom Israel og de okkuperte områdene, og fordi Israel nekter å godta et slikt skille, er det store utfordringer knyttet til tollbehandling og statistikk når det gjelder varer fra de okkuperte områdene til Norge. Vi har søkt å forstå norsk praksis på dette området, og vil gi anbefalinger basert på det som framkommer som de største utfordringene.

Det er også et problem at varer fra bosettinger som selges i Norge, merkes «Made in Israel», noe som gjør det umulig for forbrukerne å vite at varen er produsert i de okkuperte palestinske områdene.

5.2.1. STATISTIKK

Ifølge Statistisk Sentralbyrå var importen fra Israel til Norge i 2010, som er den nyeste tilgjengelige statistikk, på 652,8

mill. kroner. Den største varegruppa ifølge statistikken er fremdeles «grønnsaker og frukt» og her importerte norske selskap varer fra Israel for 134,1 mill. kroner i 2010. Det er likevel tydelig at teknologi og telekommunikasjon er i ferd med å gå forbi frukt og grønt når det gjelder hvilke varegrupper som utgjør størst del av importen fra Israel til Norge. Den samla importen av teknologi-, telekom- og industriutstyr fra Israel var på over 220 mill. kroner i 2010.¹⁰¹

To palestinske gutter sitter foran bostedet sitt ved Jerusalem og ser mot den israelske bosettingen Ma'ale Adumim. Foto: Stop the Wall.

I denne rapporten er vi spesifikt opptatt av handelssamkvem med selskap som har deler av sin produksjon i bosettinger/ industrisoner på den okkuperte Vestbredden. Når det gjelder å gi en god oversikt over import av varer fra israelske bosettinger til Norge, er en hovedutfordring at det er svært vanskelig å finne offentlig statistikk som viser omfanget av slik import. I arbeidet med denne rapporten har vi vært i kontakt med Statistisk Sentralbyrå (SSB), Toll- og Avgiftsdirektoratet (TAD), og Finansdepartementet for å forsøke å forstå hvordan varer produsert i israelske bosettinger behandles og hvordan importen føres i offentlig norsk statistikk. Vi har fått til dels svært motstridende svar og det har så langt ikke vært mulig å oppklare om det føres egen statistikk over import fra bosettingene.

Når det gjelder statistikk om import fra området, opplyser SSB at de får informasjonen fra Tollvesenet i to kategorier; «Israel» og «Palestina», dette vises som henholdsvis «Israel» og «Vestbredden/Gazastripen» i offentlig statistikk.¹⁰² Verken SSB eller Toll- og Avgiftsdirektoratet kan svare på om det finnes noen offentlig statistikk som skiller varer importert fra Israel, fra varer produsert i israelske bosettinger.¹⁰³ I en e-post fra januar 2012, svarte TAD følgende på om det finnes offentlig statistikk over varer importert fra bosettinger til Norge: «Om det finnes noen offentlig statistikk som skiller varer import (sic) fra Israel og varer fra bosettingene på Vestbredden utover hva tollvesenet får av opplysninger om på tolldeklarasjonen, kan ikke Toll- og avgiftsdirektoratet svare på»¹⁰⁴.

I januar 2012 spurte vi i en e-post om Finansdepartementet kunne gi en bekreftelse på at det ikke finnes egen offentlig statistikk som gir en oversikt over total import fra israelske bosettinger per år, siden verken SSB eller

TAD kunne gi oss svar på dette spørsmålet. Svaret vi fikk lød følgende: «[Det] kan bemerkes at norsk handelsstatistikk – antagelig i likhet med de fleste andre land - bygger på data som Statistisk sentralbyrå mottar fra tollmyndighetene, deriblant opplysninger om vareførslenes opprinnelsesland angitt i tolldeklarasjoner. Som ved annen statistikk bør det utvises varsomhet når det trekkes slutninger fra tall på aggregert nivå»¹⁰⁵.

Det har altså ikke vært mulig å få en bekreftelse fra norske myndigheter på om det finnes offentlig statistikk over varer importert fra israelske bosettinger til Norge.

5.2.2. MERKING AV VARER FRA BOSETTINGER

Varer fra bosettinger, som selges i Norge (se eksempelet Ahava på side 52) merkes også med «Made in Israel», noe som gjør det umulig for den vanlige forbruker å vite at varene faktisk er produsert i de okkuperte områdene.

Dette er i strid med Markedsføringsloven¹⁰⁶ som blant annet sier at: «En handelspraksis er villedende dersom den inneholder uriktige opplysninger og dermed er usannferdig eller på annen måte er egnet til å villedde forbrukerne (...)». Markedsføringsloven sier også at: «En handelspraksis er villedende dersom den, i sin konkrete sammenheng og etter en helhetsvurdering, utelater eller skjuler vesentlige opplysninger som forbrukerne ut fra sammenhengen trenger for å kunne ta en informert økonomisk beslutning eller presenterer opplysningene på en uklar, uforståelig, tvetydig eller uhen-siktsmessig måte». Markedsføringsloven presiserer i slike tilfeller at: «Praksisen anses likevel bare som villedende dersom den er egnet til å påvirke forbrukerne til å treffe en økonomisk beslutning som de ellers ikke ville ha truffet.»

Vi ønsker en aktiv oppfordring fra norske myndigheter om å ikke importere varer produsert i de okkuperte områdene og å unngå alt handelssamkvem med bosettingene. Vi ønsker derfor *ikke* å fokusere først og fremst på merking av produktene eller komme med noen anbefaling når det gjelder dette, men ønsker å påpeke at slik feilmerking etter all sannsynlighet er i strid med norsk lov.

5.3. Toll og frihandel: rammeverk og norsk praksis

Et hovedproblem med rammeverket rundt tollbehandling, slik det fungerer i dag, er at det ikke pålegger israelske eksportører eller israelske myndigheter å merke varer fra bosettinger, eller følgedokumentene for slike varer, med noe annet opprinnelsessted enn «Israel». I tillegg skal dokumenter for varer som er produsert på okkupert område merkes med postnummeret til den israelske bosettingen/industriregionen der varene er produsert, men opprinnelsessted refereres likevel til som «Israel».

Under vil vi forklare hvorfor rammeverket er slik og komme med noen anbefalinger til hva som bør gjøres for å endre dette slik at man i større grad kan unngå at varer fra bosettinger kan nyte godt av lavere tollsatser.

5.3.1. TOLL OG FRIHANDEL: RAMMEVERK

Forholdet mellom EU og Israel, og mellom EFTA og Israel når det gjelder handel, er regulert av en rekke avtaler. De mest relevante avtalene for Norge er de som regulerer forholdet mellom EFTA og henholdsvis Israel og Den palestinske selvstyremyndigheten¹⁰⁷:

- Frihandelsavtalen mellom EFTA-landene og Israel fra 1. januar 1993
- Frihandelsavtalen mellom EFTA og Den palestinske selvstyremyndigheten fra 1. juli 1999.
- Administrativt arrangement/Technical Arrangement¹⁰⁸ mellom de kompetente myndigheter i EFTA-statene og Israel vedrørende opprinnelsesbevis utstedt i forbindelse med frihandelsavtalen og den bilaterale landbruksavtalen, fra 2005.

EFTA-Israel avtalen gir blant annet redusert toll på en rekke varer fra Israel som det ellers ikke ville vært redusert toll på.

Problemet var at denne 1993-avtalen mellom EFTA og Israel også dekket palestinske områder okkupert av Israel, med den begrunnelse at man ville gi tollpreferansebehandling også til palestinske produsenter. En utilsiktet konsekvens var at varer fra israelske bosettinger også fikk tollpreferansebehandling. Den 1. juli 1999 inngikk EFTA og PLO (på vegne av Den palestinske selvstyremyndigheten) en egen frihandelsavtale. Det ble da gjort klart at det ikke lenger skulle være mulig å få tollpreferanser fra de okkuperte palestinske områdene gjennom Israel-avtalen, verken for palestinske produsenter (som da kunne få dette gjennom avtalen mellom EFTA og Den palestinske selvstyremyndigheten), eller for produsenter i bosettinger (som ikke skulle få redusert toll).

Det tok mange år med forhandlinger før man kom fram til et kompromiss med hensyn til hvordan man kunne sikre seg mot at varer fra de israelske bosettingene fikk redusert toll eller tollfrihet. I 2005 ble et «Technical Arrangement» godkjent av EFTA-statene og Israel, som et tillegg til frihandelsavtalen mellom EFTA og Israel. Der ble man enige om at varer fra bosettingene skulle merkes med postnummer for by, landsby eller industriområde der varen har «oppnådd opprinnelsesstatus», altså er produsert eller montert i samsvar med regelverk for opprinnelsesstatus¹⁰⁹. EFTA innførte denne ordningen omtrent 6 måneder etter at EU hadde innført samme ordning. Dette er et kompromiss inngått mellom de europeiske landene og Israel, på grunn av at Israel ikke godtar det internasjonale samfunns syn på de okkuperte palestinske områdene som okkuperte og dermed ikke godtar å skrive noe annet enn «Israel» på dokumentene som følger varene selv om varene, kommer fra de okkuperte palestinske områdene. De europeiske landene på sin side anser at produkter produsert på områder okku-

pert av Israel siden 1967 ikke kvalifiserer for tollbehandling under noen av frihandelsavtalene mellom Israel og EU eller Israel og EFTA.

Gjennom løsningen der følgedokumenter fra israelske eksportører kun skal merkes med postnummer eller navn på produksjonsstedet, i stedet for å merkes tydelig med at varen kommer fra en bosetting på Vestbredden, har byrden havnet på EU- og EFTA-landenes tollmyndigheter, inkludert det norske tollvesenet, for å gå gjennom disse postkodene på hvert følgedokument for å sørge for at de ikke gir tollpreferanser til varer fra bosettingene. Europakommisjonen har utarbeidet en oversikt over postnumre i Israel og hvilke poststeder som ligger innenfor Israels grenser fra før 1967 og hvilke som ligger på okkuperte områder. Denne lista har inntil nå vært konfidensiell, men alle EU- og EFTA-lands tollmyndigheter har fått den, så det er i teorien mulig for eksempel for norske tollmyndigheter å sjekke alle importdokumenter fra Israel. Det har ikke vært mulig for oss å få bekreftelse fra tollvesenet på i hvor stor grad dette blir gjort. Det stilles i økende grad spørsmål ved denne ordningen i EU og europeiske land.¹¹⁰

I februar 2012 ble et lovforslag lagt fram og godkjent i Europaparlamentet angående en forenkling av EUs Technical Arrangement med Israel.¹¹¹ I samme måned ble et høringsnotat sendt ut av DG Taxud¹¹² i forbindelse med et forslag om utstedelse av et nytt rundskriv til importører i EU land. Ifølge organisasjoner som Mattin Group og Crisis Action, vil ansvaret gjennom et slikt rundskriv legges på importøren når det gjelder å sørge for at varer fra bosettinger ikke blir tollbehandlet som om de var fra Israel. Det positive med dette er at lista over postkoder dermed må offentliggjøres. Det negative er at ansvaret legges på importørene i EU-land og ikke på israelske myndigheter og eksportører når det

gjelder å sjekke om varene de importerer er fra Israel eller fra en bosetting. Importørene får da også ansvaret for å kun kreve preferansetoll dersom varene er fra Israel. Det vil si at israelske eksportører og tollmyndigheter fremdeles kan skrive at produkt fra bosettingene i de okkuperte områdene er fra Israel, dersom de i tillegg skriver postkoden slik at importørene skal kunne verifisere om produktene er fra en bosetting eller ikke. Vi har vært i kontakt med Nærings- og handelsdepartementet (NHD) med spørsmål om det er sannsynlig at denne ordningen også innføres i EFTA-land. I en e-post fra 28.mars bekreftet NHD at de ikke hadde kjennskap til noen foreslåtte endringer i frihandelsavtalen mellom EFTA og Israel.

Kravet fra en rekke europeiske organisasjoner er nå at man bør kreve at Israel

eksplisitt begynner å skrive at varer er fra bosettinger, på dokumentasjonen som følger varene. Ansvarsbyrden for dette må ligge på israelske myndigheter og eksportører og ikke på aktører i importlandene.

Det er altså klart, både fra EU, EFTA og fra norske myndigheters side, at varer fra bosettinger *ikke* skal nyte godt av fordeler under frihandelsavtalene med Israel. I februar 2010 ble det avsagt dom i EU domstolen i en sak som involverte det tyske selskapet Brita (se boks under¹¹³). Denne rettsavgjørelsen bidro til å sementere EUs holdning i dette spørsmålet, ved å slå fast at israelske produkt med opprinnelse på Vestbredden *ikke* skulle nyte godt av preferansebehandling under EU-Israel «Association Agreement».¹¹⁴

BRITA-SAKEN

Brita er et tysk selskap som importerer produkter med opprinnelse i en israelsk bosetting (SodaStream brusmaskiner). Den 10.juli 2006 leverte de en anke til en dom fra en tysk domstol. Denne dommen hadde slått fast at tyske tollere hadde handlet riktig da de krevde toll for disse varene. Tollerne ba om at tollavgift ble betalt fordi det ikke kunne sies med sikkerhet at de importerte varene ble omfattet av «EU-Israel Association Agreement». Domstolen som behandlet anken, Finanzgericht Hamburg, videresendte en rekke spørsmål til EU-domstolen. Retten spurte blant annet om man kan benytte EU-PLO avtalen eller om EU-Israel avtalen kan benyttes når det gjelder produkter som er sertifisert som å være av «israelsk opprinnel-

se», mens de beviselig er fra de okkuperte palestinske områdene, eller mer spesifikt; fra Vestbredden.

Som respons på disse spørsmålene bekreftet EU-domstolen at «EU-Israel Association Agreement» og «EU-PLO interim Association Agreement» dekker to distinkte områder; den første dekker området til Staten Israel og den andre dekker områdene Vestbredden og Gazastripen. Rettens mening var at dersom man godkjente at de israelske tollmyndighetene kunne utstede opprinnelsesbevis for produkter med opprinnelse på Vestbredden, så ville dette være det samme som å tvinge palestinske tollmyndigheter til å avstå fra å utøve ansvaret gitt dem gjennom «EU-PLO Interim Association Agreement». Dette ville være ensbe-

tydende med å pålegge dem en forpliktelse uten deres samtykke, noe som ville være i strid med Wienkonvensjonen om traktatretten og dens § 34 som slår fast at «a treaty does not create either obligations or rights for a third State without its consent».

Dommen i EU-domstolen slår fast at israelske tollmyndigheter ikke har myndighet til å utstede gyldige opprinnelsesbevis for produkter som har opprinnelse på Vestbredden. Den sier derfor implisitt at det er de palestinske tollmyndighetene som har enerett på å utstede opprinnelsesbevis for produkter som kommer fra bosettingene. Dette til tross for at domstolen ikke brukte ordet bosettinger og heller ikke nevnte den fjerde Genèvekonvensjonen. I realiteten anerkjenner Den

palestinske selvstyremyndigheten selvsagt ikke bosettingene, og de har heller ingen mulighet til å håndheve sitt lovverk overfor bosettingene.

Det faktum at opprinnelsesbevis ikke er gyldige på grunn av at de er utstedt av en myndighet som ikke har rett til å utstede dem, er ikke til hinder for at produktene kan komme inn i EU-området [eller i Norges tilfelle EFTA-området]. Opprinnelsesbeviset gir bare en «økonomisk nasjonalitet» til et produkt og bestemmer dermed hvilke regler for skatter og avgifter det faller inn under. Derfor er det altså slik at dersom opprinnelsesbeviset er utstedt av feil myndighet, vil produktet anses som å komme fra et land som ikke har signert en spesifikk handelsavtale med EU, og de skal derfor fortolles som vanlig.

5.3.2. TOLL OG FRIHANDEL: NORSK PRAKSIS

Som vi viser i kapittelet over, skal varer fra israelske bosettinger ikke få redusert toll ved innførsel til Norge. Vi har søkt å få bekreftelse fra norske myndigheter på hva som er praksis når det gjelder tollbehandling av slike produkter i Norge. Dette har vist seg umulig å få svar på, og vi har mottatt til dels motstridende svar, for eksempel fra Toll- og Avgiftsdirektoratet og Finansdepartementet.

I spørretimen på Stortinget 11. mai 2010 stilte Dagfinn Høybråten (KrF) spørsmål til utenriksministeren om frihandelsavtalen med Israel også omfatter handel med varer som har sin opprinnelse i israelske bosettinger på Vestbredden. Utenriksminister Jonas Gahr Støre sa følgende i sitt svar: «Det er norsk politikk at man ved vurderingen av frihandelsavtalenes territoriale anvendelse legger til grunn de aktuelle landenes internasjonalt anerkjente grenser. *Frihandelsavtalen inngått mellom EFTA og Israel gjelder således ikke handel med varer med opprinnelse i de israelske bosettingene på Vestbredden (vår utheving).* [...] Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Israel av 17. september 1992 fastslår i artikkel 2 at denne gjelder for varer med opprinnelse i en EFTA-stat eller i Israel. Videre følger det av artikkel 32 at avtalen gjelder for avtalepartenes territorier. Med hensyn til hva som skal regnes som israelsk territorium, tas det utgangspunkt i Israels internasjonalt anerkjente grenser. Dette innbefatter det territorium som var under israelsk kontroll før 4. juni 1967, og følgelig ikke Golanhøydene, Gazastripen, Vestbredden og Øst-Jerusalem. Frihandelsavtalen mellom EFTA og Israel gjelder derfor ikke for varer med opprinnelse i de israelske bosettingene på Vestbredden»¹¹⁵. På tross av denne bekreftelsen fra utenriksministeren på hva som er Norges standpunkt i saken i tråd med EFTA-avtalene, virker praksis på ingen måte å være like tydelig.

I en e-post fra januar 2012 bekreftet TAD at «israelske bosettinger og varer derfra vil komme inn under *EFTA og Israel avtalen* (vår utheving)»¹¹⁶. Da vi ba om en bekreftelse på at dette ville si at varer fra israelske bosettinger også blir *fortollet* under EFTA-Israel avtalen per i dag, altså nyter godt av lavere tollsatser under denne avtalen, svarte TAD følgende: «[...] Varer fra israelske bosettinger vil bli registrert med den opprinnelse deklaranter oppgir ved fortolling»¹¹⁷. Dette er ikke et svar på spørsmålet, da det ikke sier noe om hvordan varen fra bosettinger blir tollbehandlet dersom deklaranter oppgir det at varen kommer fra en bosetting.

Vi kontaktet så Finansdepartementet for å få en bekreftelse på at TADs opplysninger om at varer fra bosettinger kommer inn under EFTA-Israel avtalen var riktige. Vi fikk følgende svar fra Finansdepartementet: «Norsk syn på frihandelsavtalenes territoriale anvendelse legger til grunn de aktuelle landenes internasjonalt anerkjente grenser [...]. *En vare som er produsert i israelske bosettinger på Vestbredden, skal følgelig tolldeklarerer etter EFTA-PLO-avtalen* (vår utheving)»¹¹⁸. Når vi ba Finansdepartementet om å bekrefte at varer som er *produsert* i en israelsk bosetting og *deklarerer* med opprinnelse i en bosetting på innførselspapirene, ikke vil nyte godt av tollpreferanse i tråd med EFTA-PLO-avtalen eller noen annen avtale, fikk vi kun følgende uklare svar: «(det) kan kort henvises til det som tidligere er opplyst; nemlig at norske tollmyndigheter må forutsettes å tolke og anvende regler om territoriell avgrensning i våre frihandelsavtaler i samsvar med hva som er internasjonalt anerkjent etter folkeretten om vedkommende lands grenser»¹¹⁹.

Når det gjelder de to motstridende svarene fra TAD og Finansdepartementet vil vi igjen henvise til at EU domstolen i februar 2010 (se boks om Brita-saken) slo fast at israelske tollmyndigheter ikke har myndighet til å utstede gyldige opprinnelsesbevis for produkter som har opprinnelse på Vestbredden. Det er i til-

legg et faktum at selv om Den palestinske selvstyremyndigheten etter EU- eller EFTA-avtalene er den eneste instans som kan utstede opprinnelsesbevis for produkter fra Vestbredden, så har ikke Den palestinske selvstyremyndigheten jurisdiksjon over bosettingene og de anser dem også som ulovlige under folkeretten. Varer fra bosettingene, skal altså fortolles på samme måte som varer fra andre stater Norge ikke har frihandelsavtaler med gjennom EFTA, og *ikke* under frihandelsavtalene med Israel eller PLO, slik tilfellet virker å være i dag, ifølge svarene fra Toll- og avgiftsdirektoratet og Finansdepartementet.

Vi har også søkt å finne ut om tollvesenet i Norge utfører kontroller av varer fra Israel for å sjekke om noen av dem er deklarerert som å komme fra en bosetting.¹²⁰ I en e-post av 16. desember, bekrefter Toll- og Avgiftsdirektoratet at de har lagt ut på internett et rundskriv der det vises til at det er bestemt at det ved eksport fra Israel av preferanseberettigede varer skal gis opplysninger på opprinnelsesbevisene om i hvilken by, landsby eller industriområde de aktuelle produktene har oppnådd opprinnelsesstatus i henhold til EFTA-Israel avtalen. Hensikten, ifølge kommunikasjonen fra Toll- og Avgiftsdirektoratet er at det skal komme klart fram om israelske produkter er produsert på territorium omfattet av EFTA/Israel-avtalen.¹²¹ Vi stiller videre spørsmål til Toll- og Avgiftsdirektoratet om hvorvidt Tollvesenet i Norge utfører kontroller av varer fra Israel for å verifisere om varene er fra Israel eller fra en bosetting, og om det har vært tilfeller der man har funnet feilmerking på den måten at varer som er merket som produsert i Israel finnes å være produsert i en bosetting på Vestbredden. Til dette svarte Toll- og Avgiftsdirektoratet at de ikke ønsker å gå ut med kontrollmetoder og omfang og at de henviser til generell statistikk på området.¹²²

På videre spørsmål om hva slags regelverk som finnes i Norge/EU rundt kontrollrutiner, og angående hvorvidt Norge er pålagt å sjekke en viss andel av impor-

ten, svarer Toll- og Avgiftsdirektoratet at de «forholder seg til regelverket i EFTA-Israel avtalen og nasjonalt lovverk». Europakommisjonen har, som nevnt i forrige kapittel, produsert en liste over postnummer i Israel som kan brukes for å påvise om en vare kommer fra Israel eller fra en bosetting på okkupert palestinsk område. På spørsmål om hvorvidt tollvesenet i Norge bruker denne lista for å sjekke import fra Israel svarer Direktoratet «Toll- og avgiftsdirektoratet har mottatt denne listen og kan benytte den ved kontroll av varer importert fra Israel» (vår utheving)¹²³.

Dette betyr i konklusjon at man ikke kan utelukke at varer fra israelske bosettinger nyter godt av tollpreferanser ment for varer enten produsert i Israel (dekket av frihandelsavtalen mellom EFTA og Israel) eller ment for varer produsert av palestinske produsenter i okkuperte områder (dekket av frihandelsavtalen mellom PLO og Israel), selv om det siste, på tross av Finansdepartementets svar til oss, er mindre sannsynlig all den tid Den palestinske selvstyremyndigheten ikke har jurisdiksjon over områdene der bosettingene ligger.

I hovedsak er denne situasjonen sannsynligvis et resultat av at gjeldende EFTA- (og for så vidt EU-) regelverk legger et urealistisk ansvar på det enkelte EFTA- eller EU-land når det gjelder ansvar for at varer fra Israel behandles i henhold til regelverket. På tross av dette er det norske myndigheters ansvar å sørge for at avtaler følges og at kontroller utføres, for å sikre at varer fra bosettinger ikke nyter godt av preferansebehandling. Det må også sies å være beklagelig at norske myndigheter ikke evner å svare på et relativt enkelt spørsmål om hvordan varer deklarerert som produsert i en bosetting vil bli behandlet av tollmyndighetene når de innføres til Norge.

Det har de siste årene vært en diskusjon både i aktivistsirkler og blant europeiske politikere om det kunne vært mulig å utelukke produkter produsert i israelske bosettinger fra import til Europa. Det

foregår påvirkningsarbeid både på nasjonale nivå og i Brussel for å søke å redusere importen av bosettingsprodukter til Europa. Den 25. oktober 2011 svarte den irske utenriks- og handelsministeren, Eamon Gilmore, følgende på et spørsmål i det irske parlamentet om hvorvidt han støttet utelukkelse av varer produsert i israelske bosettinger på okkupert palestinsk område: «The Government's firm views on the establishment and continued expansion of illegal Israeli settlements in the occupied Palestinian territories are clear and well known. I would support any move at EU level to exclude settlement products from entry to the EU. However, it is clear that such a proposal would not at this point have any prospect of commanding sufficiently wide support»¹²⁴.

I januar 2012 rapporterte den britiske avisa The Guardian fra den interne «Head of Mission»-rapporten fra EUs diplomater i Jerusalem at en av hovedanbefalingene i rapporten deres var å «invitere Europakommisjonen til å vurdere å presentere passende EU-lovgivning for å fraråde finansielle transaksjoner som støtter bosettingsaktivitet»¹²⁵. Rapportens anbefalinger er blitt fulgt opp med flere støtteerklæringer til en slik endring av EU-lovgivningen, blant annet ble et forslag til debatt fremmet i en «early motion» i det britiske parlamentet i februar 2012, der 40 parlamentsmedlemmer støttet en oppfordring til den britiske regjeringen om å: «facilitate and support effective EU legislation to ensure the cessation of EU finance for illegal Israeli settlements and that economic operators aiding and abetting the building, maintenance or servicing of illegal Israeli settlements be excluded from public contracts in the EU»¹²⁶.

Vi mener at denne uttalelsen fra EUs toppdiplomater i området støtter opp under Norsk Folkehjelp og Fagforbundets overordna anbefaling til norske myndigheter på dette området.

KONTROLL AV BOSETTINGSPRODUKTER: ET EKSEMPEL FRA STORBRITANNIA

I juli 2008 utførte britiske myndigheter en undersøkelse av jordbruksprodukter eksportert til Storbritannia under «EU-Israel Association Agreement». Britiske myndigheter hadde mistanke om at produkter fra bosettingene ble eksportert med dokumenter der det sto postnummer fra byer som ligger i selve Israel.

I januar 2010 la den britiske Exchequer Secretary to the Treasury (en juniorminister-post i det britiske Finansdeparte-

mentet) fram resultatene av denne undersøkelsen under en debatt i det britiske underhuset i parlamentet. The UK Border Agency, som hadde sjekket leveranser av frukt og grønnsaker fra Israel, hadde funnet gjennom sine undersøkelser at jordbruksprodukter fra bosettinger ble forsøkt importert under «EU-Israel Association Agreement» som ga produktene tollpreferanse. I noen av tilfellene viste det seg at følgedokumentene oppga et postnummer for en bosetting, men

at importøren likevel framsatte krav om preferansebehandling. I andre tilfeller sto det adressen til en bosetting på emballasjen til produktene, mens i andre tilfeller igjen var postnummeret som var skrevet på tolldokumentene postkoden til et hovedkontor i Israel og ikke til det faktiske produksjonsstedet i de okkuperte områdene.

I debatten i underhuset refererte representanten Phyllis Starkey fra Labour til en artikkel i en 2006-utgave av det israelske business-bladet «Globes»

der muligheten for å «lure systemet» ble beskrevet som følger: «The method is easy: you invent an address within the Green Line and operate using this address. In this way you do not have to pay the customs fees that apply to products exported from across the Green Line. The method works, but not for those whose company carries a name that gives away the true location – such as Golan Height Wineries».

ANBEFALINGER HANDEL

Norske myndigheter

Norske myndigheter bør gå ut med aktiv oppfordring til norske selskap om å ikke importere varer produsert i de okkuperte områdene og å unngå alt handelssamkvem med bosettingene.

Norske myndigheter bør være aktive pådrivere for å få til et regelverk som hindrer import av bosettingsvarer til Europa.

I påvente av et regelverk som hindrer import av bosettingsvarer må norske myndigheter bidra aktivt i prosesser som foregår på europeisk nivå for å legge mer av ansvaret for tydelig opprinnelsesmerking over på israelske myndigheter.

Norske myndigheter må sørge for at statistikk når det gjelder import fra Israel, fra israelsk økonomisk virksomhet i de okkuperte områdene, og fra områder styrt av Den palestinske selvstyremyndigheten genereres og presenteres på en måte som gjør det mulig å lese ut fra SSBs data hva som er volum og verdi på varer importert fra de respektive områdene.

Norske myndigheter må sørge for at tollmyndighetene har de ressurser som trengs for å utføre kontroller med varer importert fra Israel for å sørge for at varer merket med postkoder fra bosettinger i de okkuperte områdene ikke nyter godt av lavere tollsatser verken under EFTA-Israel eller EFTA-PLO avtalen. Norske myndigheter må også gi klare retningslinjer for hvordan og i hvor stort omfang slik kontroll skal foregå.

Handelsstanden i Norge

Norske selskap og importører bør avslutte handel med varer som produseres i israelske bosettinger og industrisoner i de okkuperte palestinske områdene.

Norske selskap og importører bør avslutte handel med selskap som har produksjon eller bidrar til alvorlige normbrudd i de okkuperte palestinske områdene;

Privatpersoner

Vi oppfordrer folk til å ikke kjøpe produkter og varer som er produsert i israelske bosettinger de okkuperte palestinske områdene.

6. FINANSIERING AV BOSETTINGER

בית המדרש הוקם ע"י
מכון כרמל מנורבגיה
ונשיאו מד ג'ון סקולנד
לטובת עם ישראל

THIS BETH MIDRASH WAS BUILT BY
• THE KARMEL INSTITUTE OF NORWAY •
PRESIDED BY MR. JOHN SKÅLAND
FOR THE PEOPLE OF ISRAEL

IN BLESSED MEMORY OF CAPTAIN IN THE IDF
BENAYAH REIN מ"ד
WHO DIED A HERO'S DEATH
IN THE LEBANON WAR
SUMMER 2006

מבנה זה ניתן כמתנה
לתושבי אלוני שילה
ע"י אודביורג ורונה סינדלנד
סטורקבינה נורבגיה

THIS BUILDING WAS GIVEN AS A GIFT
TO THE PEOPLE OF ALONEI SHILO BY
ODDBJORG AND RUNE SINDLAND
STOREKVINA, NORWAY

תושבות בשילה
ברוכים הבאים
לשכונת
השכונת אלוני שילה

Plaketter på boligbrakker i
bosettingen Alonei Shilo,
som viser at disse er bygget
med penger gitt av nord-
menn og den norske organi-
sasjonen Karmel-instituttet.

6. Finansiering av bosettinger

Bosettingene er, som beskrevet i tidligere kapitler, ulovlige ifølge folkeretten. Norske myndigheter har ved et utall anledninger vist til at bosettingene undergraver muligheten for en fredsløsning mellom israelere og palestinere. I en pressemelding 23. februar 2012, etter at Israel dagen før hadde legalisert 121 boenheter og godkjent planer for bygging av 574 nye boenheter i israelske utposter og bosettinger i Shvut

Rachel og Shilo på Vestbredden, sa utenriksminister Jonas Gahr Støre følgende:

«– Jeg tar sterk avstand fra at israelske myndigheter i går godkjente byggingen av nye boliger på Vestbredden. Bygging av bosettinger på okkupert land er ulovlig og i strid med folkeretten. – Jeg oppfordrer Israel til å omgjøre beslutningen. Bosettingene er ulovlige, i strid med folkeretten og

undergraver muligheten for en fredsløsning mellom israelere og palestinere»¹²⁷.

På tross av dette er det organisasjoner og enkeltpersoner i Norge som driver inn-samling av midler som går direkte til utvidelse av disse ulovlige bosettingene i de okkuperte områdene, og som dermed bidrar direkte til en utvidelse og seimentering av okkupasjonen.

6.1 Stiftelsen Karmel-instituttet og bosettingen Alonei Shilo

I Norge er det særlig Karmel-instituttet som har vært i offentlig søkelys for sitt arbeid med å samle inn penger til støtte for bosettinger på den okkuperte Vestbredden (og tidligere også på Gazastripen).¹²⁸ På sine egne nettsider bekrefter Karmel-instituttet at 23 brakker og tre lesesaler i den ulovlige bosettingen Alonei Shilo, nord på Vestbredden, er betalt med penger donert fra nordmenn.¹²⁹ I en artikkel i Fædrelandsvennen i mai 2011, bekrefter lederen for Karmel-instituttet, Jon Skåland, at han i 2010 reiste flere turer til Israel med kon-tanter til bosetterne i Alonei Shilo i бага-

sjen. Det største beløpet han i 2010 hadde med seg på én tur var 600,000 kroner.¹³⁰

Alonei Shilo er en såkalt «utpost» etablert i 1999. Den ligger 9 km fra den «grønne linje» som markerer Israels grenser fra før 1967. Den nærmeste bosettinga, som kan beskrives som Alonei Shilos «moderbosetting» er Karnei Shomron som ligger 2 km unna i luftlinje. Alonei Shilo ligger på den østlige sida av separasjonsmuren på Vestbredden. Ifølge Peace Now består utposten av 45 brakkehus og to permanente hus, hvor det til sammen bor 28

familier, men dette kan ha endret seg siden rapporten på Peace Now sine sider ble skrevet. De skriver også at utposten har et elektrisitetsrom, en vanntank, elektriske utelamper rundt utposten, og en tilknytningsvei av asfalt. Utposten er ikke godkjent verken av den israelske regjeringen eller israels forsvarsminister. Den er bygget på land som Israel anser for å være såkalt «State land», som i tillegg er et naturreservat. Det sies også at det skal finnes en avtale for allokering av landområdet fra Histadrut¹³¹, Israels største fagforening som etter opprettelsen av staten Israel 1948 kjøpte opp «for-

Flyfoto av utbyggingen av bosettingen Alonei Shilo fra 1999-2011.

1999

2000

2004

latt» (konfiskert) arabisk eiendom. Utposten ligger innenfor jurisdiksjonen til Karnei Shomron Regional Council.¹³²

På tross av manglende offisiell godkjenning har det israelske «Ministry of Housing» finansiert infrastruktur for rundt NIS 700 000 (ca. 1.2 mill. norske kroner) og det som betegnes som offentlige bygninger for rundt NIS 950 000 (ca. 1.6 mill. norske kroner). Utposten har også en godkjenning for å være tilkoblet vann- og elektrisitetsnettet.

I en artikkel i Fædrelandsvennen 23. mai 2011 siteres Hagit Ofra fra den israelske organisasjonen Peace Now på følgende måte: «Hvis den [Alonei Shilo] ikke har alle papirene i orden er de ikke det som kalles en bosetting. Forskjellen på begrepene handler om lovligheten. Og Alonei Shilo er simpelthen ikke et tillatt prosjekt. De har ikke alle tillatelsene i orden». I samme artikkel kommer det fram at det israelske forsvaret (IDF) stoppet nybyggere/bosettere fra å bringe inn flere brakker til Alonei Shilo i 2004, da de hadde tillatelse til å flytte til Karnei Shomron i samme kommune, men ikke til Alonei Shilo. I tillegg ble flere av bosetterne arrestert av israelsk politi i 2005 da de brakte flere brakker til Alonei Shilo.¹³³

I en artikkel fra 2010 bekrefter Avia Nevo, som er leder for bosettingen, at de bygger uten tillatelse fra israelske myndigheter. Nevo forklarer at dersom brakkene de setter opp blir oppdaget før de får vegger og tak blir de beslaglagt. Han forklarer videre at bosettingen «fikk en gave på tre brakker fra en norsk familie før byggestansen startet. Vi har tatt stor risiko for å få opp disse brakkene som nå er på plass».¹³⁴

6.1.1 SKATTEFRADRAGS-ORDNING FOR GAVER TIL STIFTELSEN KARMEL-INSTITUTTET

Da den norske regjeringen la fram Statsbudsjettet for 2012, 6. oktober 2011, ble det annonsert at regjeringen vil stramme inn dagens ordning om skattefritak for

gaver til frivillige organisasjoner, slik at pengegaver til organisasjoner som medvirker til brudd på folkeretten ikke lenger skal kvalifisere til skattefritak.

Fra 1. januar 2011 ble det vedtatt at Skattedirektoratet hvert år skal offentliggjøre en liste over hvilke frivillige organisasjoner som har mottatt fradragsberettigede gaver og samlet gavebeløp den enkelte organisasjon har mottatt.¹³⁵

På skatteetatens nettsider ble lista over godkjente organisasjoner i 2012 lagt ut 3. januar (og senere blitt oppdatert med datoen 13. januar). Denne lista inkluderer «Stiftelsen Karmel-Instituttet» med organisasjonsnummer 871 462 402.¹³⁶ Norsk Folkehjelp påpekte dette i en e-post til Finansdepartementet 6. desember 2011 med spørsmål om videre saks- gang for implementering av kriterier for utelukkelse av organisasjoner fra gavefradragsordningen. Finansdepartemen-

■ ■ På sine egne nettsider bekrefter Karmel-instituttet at 23 brakker og tre lesesaler i den ulovlige bosettingen Alonei Shilo, nord på Vestbredden, er betalt med penger donert fra nordmenn.

2009

2010

2011

tetsvarte i brev av 13.januar 2012 følgende: «[...] Etter skatteloven § 6-50 får skatt-
 yter fradrag ved inntektsfastsettelse for
 pengegaver til frivillige organisasjoner
 som oppfyller nærmere lovbestemte vil-
 kår. Med virkning fra og med inn-
 tektsåret 2012, er det innført en hjemmel
 i skatteloven § 6-50 for at Finansdeparte-
 mentet skal kunne utelukke organisasjo-
 ner fra gavefradragsordningen for det
 formål å sikre norsk oppfølging av vedtak
 av FNs sikkerhetsråd». Videre forklarer
 Finansdepartementet i samme brev at
 det følger av Proposisjon ILS (2011-2012),
 kapittel 12, at det «ikke er ønskelig at
 gavefradragsordningen i skatteloven §
 6-50 tilgodeser organisasjoner som
 aktivt støtter eller medvirker til visse
 handlinger som er i strid med folkeret-
 ten». Finansdepartementet bekreftet i
 dette brevet at det per 13.januar ikke var
 truffet beslutning om utelukkelse av
 noen organisasjoner.

Norsk Folkehjelp og Fagforbundet sendte
 et brev til Finansdepartementet 23.januar
 2012 der vi anmodet Departementet om
 å vurdere utelukkelse av «Stiftelsen
 Karmel-instituttet» på basis av Sikker-
 hetsrådsresolusjon 465 (1980), der FNs
 Sikkerhetsråd blant annet ber alle stater
 om å avholde seg fra å gi Israel noen form
 for assistanse som kan brukes i forbin-

delse med bosettinger i okkuperte områ-
 der. Vi henviste også til at Finansdeparte-
 mentet selv viser til at inntektsfradrag kan
 oppfattes som en form for indirekte statlig
 subsidiering av en type aktivitet, og at
 dette kan tilsi at en utelukkelsesmek-
 nisme bør knyttes til de folkerettslige
 prinsippene Norge måtte ha til å avstå
 fra å støtte denne type aktivitet.

13.februar ble det kjent gjennom en artik-
 kel i avisa Dagen, at Karmel-instituttet
 hadde mottatt et brev fra Finansdeparte-
 mentet der departementet varslet «iverk-
 settelse av saksbehandling etter skatte-
 loven paragraf 6-50 fjerde ledd» etter
 anmodning fra Norsk Folkehjelp og Fag-
 forbundet.¹³⁷ I en artikkel i Vårt Land
 5.mars uttaler leder for Karmel-institut-
 tet, John Skåland, at det ikke er aktuelt
 for Karmel-instituttet å endre på arbei-
 det de gjør. Han bekrefter også at folk har
 gitt mer penger til Karmels innsamling
 til Alonei Shilo etter at loven ble endret,
 og opplyser at to personer i 2011 ga hen-
 holdsvis 250 000 og 100 000 kroner.¹³⁸

Da redaksjonen for denne rapporten ble
 avsluttet ultimo mars 2012, var saken
 fremdeles til behandling hos Finans-
 departementet.

ANBEFALINGER FINANSIERING AV BOSETTINGER

Norske myndigheter

Norske myndigheter bør innføre lovgivning som gjør det ulovlig
 for norske statsborgere og organisasjoner å støtte de israelske
 bosettingene finansielt. Dette vil være i tråd med anbefalinger
 fra EU-diplomater i Jerusalem.¹³⁹

Innen slik lovgivning kommer på plass, må norske myndigheter
 sørge for at organisasjoner som støtter bosettinger finansielt
 fjernes fra lista over organisasjoner som er omfattet av skatte-
 fradragsordningen for gaver til frivillige organisasjoner.

Privatpersoner

Vi oppfordrer norske enkeltpersoner til å ikke gi penger til
 israelske bosettinger i de okkuperte palestinske områdene.
 Bosettingene er et av de største hindrene for fred mellom folk
 i Midtøsten og norske penger bør ikke bidra til å utvide og
 opprettholde bosettingene.

Litteratur og henvisninger

- Administrativt arrangement/Technical Arrangement mellom de kompetente myndigheter i EFTA-statene og Israel vedrørende opprinnelsesbevis utstedt i forbindelse med frihandelsavtalen og den bilaterale landbruksavtalen fra 2005. http://www.toll.no/templates_TAD/CircularLetter.aspx?id=177018&epslanguage=no
- Bama og Utenriksdepartementet (UD); *Avtale om Strategisk Samarbeid om sosial dialog som kommersiell strategi og virkemiddel for økt handel og redusert fattigdom*. <http://www.bama.no/dav/3d476ff518.pdf>
- Barat, Frank og Winstanley, Asa (2011), *Corporate Complicity in Israel's Occupation*, Pluto Press.
- Bore, Marie Rein (21.2.2012); *Skatteetaten gransker Karmel*, Aftenbladet.no. http://www.aftenbladet.no/nyheter/lo-kalt/Skatteetaten-gransker-Karmel-2932725.html#.T3SRHfXx_-B
- B'tselem (2011); *Dispossession and Exploitation – Israel's Policy in the Jordan Valley and Northern Dead Sea*. <http://www.btselem.org/publications/summaries/dispossession-and-exploitation-israels-policy-jordan-valley-northern-dead-sea>
- Corporate Watch (2011), *Targeting Israeli Apartheid. A Boycott, divestment and sanctions handbook*.
- Court of Justice of the European Union, Press Release no. 14/10 (25.2.2010.), *Products originating in the West Bank do not qualify for preferential customs treatment under the EC-Israel Agreement*. <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2010-02/cp100014en.pdf>
- Cronin, David (2011), *Europe's Alliance with Israel. Aiding the Occupation*, Pluto Press.
- Den fjerde Genèvekonvensjonen fra 12. august 1949. <http://www.lovdata.no/traktater/text/tra-19490812-004.html>
- Det Kongelige Finansdepartement; *Storingsmelding 16 (2007-2008) Om forvaltningen av Statens pensjonsfond i 2007*.
- Det Kongelige Finansdepartement; *Storingsmelding 15 (2010-2011) Forvaltningen av Statens pensjonsfond i 2010*.
- Det Kongelige Utenriksdepartement; *Storingsmelding 10 (2008-2009) Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi*.
- Eikje, Ove (13.2.2012); *Myndighetene åpner sak mot Karmel-Instituttet*, Dagen s.7.
- Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland; *Årsmelding 2007*.
- Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland; *Årsmelding 2009*.
- Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland; *Årsmelding 2010*.
- Etikkrådet (2010), *Retningslinjer for observasjon og utelukkelse av selskap fra Statens pensjonsfond utlands investeringsunivers*. <http://www.regjeringen.no/nb/sub/styrer-rad-utvalg/etikkradet/etiske-retningslinjer.html?id=425277>
- Euro-Mediterranean Human Rights Network and Aprove (2012) *EU-Israel Relations: Promoting and Ensuring Respect for International Law*.
- FNs Prinsipp for ansvarlige investeringer. www.unpri.org
- FNs Global Compact. www.unglobalcompact.org
- Frihandelsavtalen mellom EFTA-landene og Israel fra 1.januar 1993. http://www.toll.no/templates_TAD/CircularLetter.aspx?id=177018&epslanguage=no
- Frihandelsavtalen mellom EFTA og Den palestinske selvstyremyndigheten fra 1. juli 1999. http://www.toll.no/templates_TAD/Article.aspx?id=118826&epslanguage=no
- Gillesvik, Kjetil (31.10.2011); *Slik torpederes tostatsløsningen med norsk hjelp*, Vårt Land, <http://www.vl.no/verden/slik-torpederes-tostatslosningen-med-norsk-hjelp/>
- Gordon, Neve (2002); *Outsourcing violations; The Israeli case*, Journal of Human Rights, 1:3, s.321-337. <http://dx.doi.org/10.1080/14754830210156562>
- Hagen, Erik (11.3.2009), *Coop stanser import av okkupasjons-tomater*. <http://www.framtiden.no/200903115160/aktuelt/selskaps-samfunnsansvar/coop-stanser-import-av-okkupasjons-tomater.html>,
- Hagen, Erik (11.9.2008), *Fjernet Israel-okkuperte områder i 1999*. www.framtiden.no,
- Hagen, Erik (11.9.2008), *Støtte til bosetterhandel?* www.framtiden.no
- Hagen, Erik (22.6.2010), *Polet nekter å fjerne Golan-vin*, www.framtiden.no
- Hauswaldt, Christian (2003), *Problems Under the EC-Israel Association Agreement: the export of goods produced in the West Bank and Gaza Strip under the EC-Israel Association Agreement*, in EJIL (2003), Vol.14, No.3, 591-611.
- Hever, Shir (2010), *The Political Economy of Israel's Occupation*, Pluto Press.
- Holter, Martin (2010); *Contradictory roles in Palestine*, i Vennepunkt s.12-13.
- Kalstad, Lise Marit (5.3.2012); *Finansdepartementet gransker Israel-organisasjon, Vårt Land*, <http://www.vl.no/samfunn/finansdepartementet-gransker-israel-organisasjon/>
- Leer-Salvesen, Tarjei (18.4.2002); *Kosmetikk fra bosettere*, Klassekampen s.6-7.
- Leer-Salvesen, Tarjei (21.5.2011); *Israelsvenner på Sørlandet betaler ulovlig bosetting*, Fædrelandsvennen s. 1, 8-13.
- Leer-Salvesen, Tarjei (23.5.2011 a); *Politiet bør etterforske dette*, Fædrelandsvennen s. 6-7.
- Leer-Salvesen, Tarjei (23.5.2011 b); *For søkt stanset av politiet*, Fædrelandsvennen s.7.
- Leer-Salvesen, Tarjei (24.5.2011); *Kirkeledere tar avstand fra Karmel*, Fædrelandsvennen s. 2-3.
- Leer-Salvesen, Tarjei (25.5.2011); *Stopper Skattefradrag*, Fædrelandsvennen s.12.
- Myklebust, Eva (16.2.2012); *Åpner sak mot Karmel-instituttet*, Fædrelandsvennen s.12.
- Norberg, Vidar (23.7.2010); *Kommer for å takke for hjelpen til å bygge Alonei Shilo*, Karmel Israel-Nytt: <http://www.karmel.net/2010/07/23/kommer-for-a-takke-for-hjelpen-til-a-bygge-alonei-shilo/>
- Nystuen, Gro, Føllesdal, Andreas og Mestad, Ola (2011), *Human Rights, Corporate Complicity and Disinvestment*, Cambridge University Press.

- Ny Tid (2011), *Tolloven hindrer innsyn*, Ny Tid nr. 3, Årgang 59.
- OECD (2011), *OECD Guidelines for Multinational Enterprises*, 2011 Edition.
- Profundo economic research, for United Civilians for Peace (2010), (*Update of*) *Dutch Economic links in support of the Israeli occupation of Palestinian and/or Syrian territories*.
- Profundo economic research, for the Sir Joseph Hotung Programme for Law, Human Rights and Peace Building in the Middle East, School of Oriental and African Studies, University of London (2009), *UK Economic Links with Israeli settlements in occupied Palestinian territory*.
- Ruggie, John (2008), *Protect, Respect and Remedy: A Framework for Business and Human Rights*, Report of the Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises, UN Doc A/HRC/8/5/2008. <http://www.reports-and-materials.org/Ruggie-report-7-Apr-2008.pdf>
- Ruggie, John (2009), *Report of the Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises*, UN Doc A/HRC/11/13/2009. <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/11session/A.HRC.11.13.pdf>
- Ruggie, John (2010), *Report of the Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises. Business and Human Rights: Further steps toward the operationalization of the «protect, respect and remedy» framework*, UN Doc A/HRC/14/27. <http://198.170.85.29/Ruggie-report-2010.pdf>
- Ruggie, John (2011), *Report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises*, John Ruggie. *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations «Protect, Respect and Remedy» Framework*, UN Doc A/HRC/17/31. <http://www.business-humanrights.org/media/documents/ruggie/ruggie-guiding-principles-21-mar-2011.pdf>
- Rønneberg, Kristoffer (26.3.2010); Mer etikk i Oljefondet, Aftenposten <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3582052.ece#.T3SaWvXx-A>
- Save the Children UK (2009); *Fact Sheet: Jordan Valley*: http://www.savethechildren.org.uk/sites/default/files/docs/English_Jordan_Valley_Fact_Sheet_and_Citations.pdf
- Sherwood, Harriet (18.1.2012); *EU report calls for action over Israeli settlement growth* i The Guardian: <http://www.guardian.co.uk/world/2012/jan/18/eu-report-israeli-settlement-growth>
- Skogsrud, Marte (2011), *Holding Norwegian Companies Accountable: The Case of Western Sahara*, Dissertation submitted in partial fulfillment for the degree Master in Human Rights Practice, School of Global Studies, University of Gothenburg; School of Business and Social Sciences, Roehampton University; and Department of Archaeology and Social Anthropology, University of Oslo.
- Solsvik, John (15.12.2012); *Meningsterror mot Karmel-instituttet*, Dagen s.13.
- Statistisk Sentralbyrå (2011), *Statistisk Årbok 2011*.
- Stop the Wall Campaign; *Democratic South Africa's complicity in Israel's occupation, colonialism and apartheid*.
- SwedWatch, with Diakonia and Church of Sweden (2008), *SwedWatch report no. 22, Illegal Ground. Assa Abloy's business in occupied Palestinian territory*.
- United Civilians for Peace (2008), *Improper Advantage – A study of Unilever's investment in an illegal Israeli settlement*.
- UN General Assembly resolution 17/4 on *Human rights and transnational corporations and other business enterprises* (2011). <http://www.business-humanrights.org/media/documents/un-human-rights-council-resolution-re-human-rights-transnational-corps-eng-6-jul-2011.pdf>
- UN OCHA (2012); *Humanitarian Fact Sheet on the Jordan Valley and the Dead Sea Area*: <http://domino.un.org/unispal.nsf/0/1b8fb3d916cda6ca.8525799e006727a9?OpenDocument>
- UN OCHA (2011); *Humanitarian Atlas, West Bank and Gaza Strip*: http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_humanitarian_atlas_dec_2011_full_resolution.pdf
- Weizman, Eyal (2007): *Hollow land – Israel's architecture of occupation*.
- Who Profits from the Occupation (oktober 2010); *Financing the Israeli Occupation – The Direct Involvement of Israeli Banks in Illegal Israeli Settlement Activity and Control over the Palestinian Banking market*: <http://whoprofits.s483.sureserver.com/sites/default/files/WhoProfits-Israeli-Banks2010.pdf>
- Who Profits from the Occupation (januar 2011); *SodaStream – A Case Study for Corporate Activity in Illegal Israeli Settlements, A Case Study No.1*. <http://whoprofits.s483.sureserver.com/sites/default/files/WhoProfits-ProductioninSettlements-SodaStream.pdf>
- Who Profits from the Occupation (mars 2011); *The case of G4S. Private Security Companies and the Israeli Occupation*. <http://whoprofits.s483.sureserver.com/sites/default/files/WhoProfits-PrivateSecurity-G4S.pdf>
- Who Profits from the Occupation (desember 2011); *Technologies of Control. The Case of Hewlett-Packard*. http://www.whoprofits.org/sites/default/files/hp_report_final_for_web.pdf

Anneks I

Selskap SPU har investeringer i, som gjennom sin aktivitet bidrar til okkupasjonen

Den israelske organisasjonen Who Profits har etablert en database over selskap aktive i de okkuperte palestinske områdene som gjennom sin virksomhet bidrar til okkupasjonen. Per mars 2012 er det over 450 selskap i denne databasen. Vi har i vårt arbeid sjekket alle disse selskapene, internasjonale og israelske, opp mot beholdningsrapporten til SPU per 31.12.2011 og har endt opp med en liste på 51 selskap som SPU har investeringer i.

ALON GROUP (ISRAEL)

Alon Group er et holdingselskap med flere selskap som er involvert i okkupasjonen.

Alon Group eier Dor Alon, et selskap som har monopol på levering av gass og petroleum til Gazastripen. Dor Alon har også flere bensinstasjoner og storkiosker i ulike israelske bosettinger på Vestbredden. Alon Group eier i tillegg Blue Square, en butikkjede som har avdelinger og kontorer i mange bosettinger over hele Vestbredden. Alon Group er også franchisetaker for KFC og Pizza Hut i Israel, og eier 49 prosent av aksjene i Diners Club Israel.

Nettside: www.alon.co.il

ALSTOM (FRANKRIKE)

Se boks på side 43

BANK HAPOALIM¹⁴⁰ (ISRAEL)

En av Israels største banker, som blant annet tilbyr finansiering av byggeprosjekter i israelske bosettinger i de okkuperte områdene, lån til boligkjøpere i bosettingene, lån og finansielle tjenester til lokale myndigheter i bosettingene, og lån til israelske foretak som arbeider i de okkuperte områdene. Banken finansierte for eksempel Jerusalem light rail-prosjektet, som ble bygget for å knytte bosettingene rundt Jerusalem sammen med sentrum av byen.¹⁴¹

Banken tjener også på tilgangen de har til det palestinske penge-markedet, som er et marked med begrenset valgfrihet. I tillegg har banken filialer i Jerusalem-bosettingene Gilo og Pisgat Ze'ev, og i bosettinger på Golanhøydene.

Nettside: www.bankhapoalim.co.il

BANK LEUMI (ISRAEL)

En av Israels største banker. Banken tilbyr finansiering av byggeprosjekter i israelske bosettinger i de okkuperte områdene, lån og finansielle tjenester til lokale myndigheter i bosettingene og lån til israelske foretak som arbeider i de okkuperte områdene. Banken finansierte for eksempel Jerusalem light rail-prosjektet, som ble bygget for å knytte bosettingene rundt Jerusalem sammen med sentrum av byen.¹⁴²

Gjennom sitt datterselskap Leumi Mortgage Bank (100 prosent) tilbyr banken lån til boligkjøpere i bosettinger. For eksempel står det på et reklameskilt i bosettingen Zufin at Leumi Mortgage Bank har spesielle tilbud for private utbyggere i Zufin View-prosjektet. Banken har filialer i de følgende bosettingene på Vestbredden: Maale Adumim, Oranit, Pisgat Ze'ev, Gilo og Kiryat Arba, og i Katzerin på Golanhøydene. Leumi Mortgage Bank har en filial i et bosettingsområde i Jerusalem.

Nettside: www.bankleumi.co.il

B COMMUNICATIONS (ISRAEL)

B Communications er et holdingselskap som har eierandeler i kun ett selskap; Bezeq¹⁴³. B Communications er kontrollerende eier av Bezeq, med 31 prosent av eierandelene i selskapet.

Nettside: www.bcommunications.co.il

BEZEQ (ISRAEL)¹⁴⁴

Israels største telekommunikasjonsselskap. Selskapet leverer telekommunikasjonstjenester til alle israelske bosettinger, militærbaser og militære kontrollposter på Vestbredden, og til israelske bosettinger på Golanhøydene. Selskapet har bygd infrastrukturen for telekommunikasjon på Vestbredden og Golanhøydene.

I tillegg har deres heleide datterselskap Pelephone Communications reist nesten 200 antenner og annen infrastruktur for telekommunikasjon på okkupert land på Vestbredden og Golanhøydene, og de leverer mobilkommunikasjon til israelske bosettere og soldater på de okkuperte områdene.

Selskapet eier også YES, som leverer satellittkringkasting til noen militære kontrollposter og til samtlige israelske bosettinger.

Nettside: www.bezeq.co.il

BLUE SQUARE (ISRAEL)

Supermarkedkjede som opererer under merkevarenavnene Blue Square (Haribua Hakahol), Mega supermarkeder og Shefa Shuk. Kjeden har lokaler i industrisonene Barkan og Atarot på den okkuperte Vestbredden, og driver supermarkeder i mange bosettinger på Vestbredden, inkludert Ariel, Beitar Illit, Pisgat Ze'ev, Givat Ze'ev, Modi'in Illit.

Hovedaksjonærer i Blue Square er Alon Group¹⁴⁵ (72 prosent), Clal Insurance og Clal Holdings¹⁴⁶.

Nettside: www.bsi.co.il

CARMEL HOLDINGS (ISRAEL) (TIDLIGERE BEITILI) (DELVIS EID AV GAZIT GLOBE, SOM SPUR HAR AKSJER I)

Et holdingselskap for flere møbel- husholdningsartikkel- og teppeprodusenter. Datterselskap under Carmel Holdings har fabrikker og varehus i industrisonene Shahak og Barkan på Vestbredden.

Aksjeselskap, der hovedaksjonærer er Eitani-familien, mens 11 prosent av selskapet aksjer eies av Gazit Globe.

Nettside: www.betili.com

CATERPILLAR (USA)

Se boks på side 46

CELLCOM ISRAEL (ISRAEL)¹⁴⁷

Israelsk leverandør av mobiltjenester. Selskapet har reist nesten 200 master og annen infrastruktur for telekommunikasjon på okkupert land på Vestbredden og Golanhøydene. Selskapet leverer mobilkommunikasjon til bosettere og soldater i de okkuperte områdene.

I tillegg nyter selskapet godt av de strukturelle fordelene israelske mobilleverandører har i forhold til palestinske konkurrenter i det palestinske markedet.

Nettside: www.cellcom.co.il

CEMEX (MEXICO)

Se boks på side 35

CEMENT ROADSTONE HOLDINGS (CRH) (IRLAND)

Se boks på side 44

CLAL GROUP (ISRAEL)

Se boks på side 44

CNH GLOBAL (FIAT COBELCO) (NEDERLAND)

Produserer maskiner som brukes i konstruksjonsarbeid. Produkter fra selskapet er brukt i byggingen av bosettinger, muren og i militære kontrollposter på Vestbredden. Maskiner produsert av selskapet har i tillegg vært brukt til å rykke opp trær fra palestinsk jord på Vestbredden.

Nettside: www.cnh.com

COCA COLA (USA)

Coca Cola produserer og distribuerer mineralvann, melkeprodukter og øl. Selskapet eier Tara, hvis datterselskap Meshek Zuriel Dairy (51 prosent) driver melkeproduksjon i den okkuperte delen av Jordandalen.

DELEK ISRAEL FUEL (ISRAEL)

Delek er en drivstoffdistributør. Selskapet eier og driver kjedene Delek bensinstasjoner og Menta storkiosker ved og i bosettinger på Vestbredden. Delek-gruppen er et aksjeselskap kontrollert av Yitzhak Tshuva.

Nettside: www.delek.co.il

DEXIA GROUP (BELGIA)

En europeisk bank som er spesialisert i banktjenester til offentlig sektor. Kjøpte i 2001 Israeli Municipality Treasure Bank og opprettet Dexia Israel, som har gitt langsiktige lån og levert andre finansielle tjenester til offentlige myndigheter i israelske bosettinger i de okkuperte områdene.

Som følge av offentlige kampanjer ledet av belgiske Intal group, erklærte banken i juni 2009 at finansiering av israelske bosettinger bryter med bankens etiske retningslinjer, og at den siden september 2008 ikke hadde gitt nye lån til bosettinger på Vestbredden. Banken har på tross av denne erklæringen fortsatt å gi lån til lokale og regionale bosettersråd etter september 2008. Gruppen har annonsert at de har intensjoner om å selge den israelske banken, men dette salget var ikke gjennomført per november 2011.

På grunn av finansielle problemer, startet Dexia Group i oktober 2011 en omorganiseringsprosess som omfattet salg av Dexia bank Belguim til den belgiske staten og Dexia Municipal Agency til den franske staten. Dexia Group, med hovedsete i Brussel, eksisterer fremdeles og kontrollerer Dexia Israel gjennom sin franske gren, Dexia Credit Local.

Nettside: www.dexia.com

ELECTRA (ISRAEL OG GLOBALT)

Electra er et konglomerat av israelske og internasjonale selskap. Et av selskapets datterselskap, Katzenstein Adler, har virksomhet i industrisonen Barkan, som er en israelsk bosetting på den okkuperte Vestbredden. Et annet datterselskap, Electra Construction, har vært involvert i anlegging av boligprosjekter i bosettinger på Vestbredden. Selskapet eier også Ariel Properties, hvis datterselskap Ariel Promol Malls Management markedsfører og driver et shoppingsenter i Ramot, et bosetterområde i Jerusalem.

Electra er kontrollert av Elco Holdings, som eier 58.96 prosent av selskapets aksjer.

Nettside: www.electra.co.il

FIBER TECH (ISRAEL) (EID AV KOOR INDUSTRIES OG MAKHTESHIM-AGAN)

Produserer glassfiberrør og -produkter. Fabrikken ligger i Karnei Shomron, som er en israelsk bosetting på den okkuperte Vestbredden. Selskapet har også deltatt i forskjellige infrastrukturprosjekter på Vestbredden.

Koor Industries eier 25 prosent av selskapet er eid av Koor Industries (gjennom Makhteshim-Agan Industries).¹⁴⁸ Koor Industries kontrollert av IDB Group¹⁴⁹.

Nettside: www.fibertech.co.il

FIRST INTERNATIONAL BANK OF ISRAEL (ISRAEL)

En viktig israelsk forretningsbank. Banken tilbyr lån til boligkjøpere i israelske bosettinger i de okkuperte områdene. Gjennom sitt datterselskap Bank Otsar HaHayal, tilbyr banken lån til lokale myndigheter i bosettingene og til israelske foretak som arbeidere i de okkuperte områdene.

Bank Otsar HaHayal har også en filial i bosettingen Ariel. Et annet av bankens datterselskap, PAGI Bank, har filialer i bosettingene Beitar Illit og Modiin Illit.

Nettside: www.fibi.co.il

FORMULA SYSTEMS (EID AV EMBLAZE GROUP/EMBLAZE LTD) (ISRAEL)

Dette er en gruppe IT-selskap. Formula er en av hovedeierne av Matrix, som driver et offshore software-senter i bosettingen Modiin Illit på Vestbredden.

Matrix (50.07 prosent), Magic (51 prosent), Sapiens (53 prosent) og NextSource (100 prosent) er datterselskap.

Nettside: www.formulasystems.com

FRUTAROM (EID AV CLAL INSURANCE, SOM SPU OGSÅ EIER AKSJER I. SPU HAR OGSÅ AKSJER DIREKTE I FRUTAROM) (ISRAEL)

Produserer aromaekstrakter og eksklusive ingredienser til mat- og kosmetikkindustrien. Har et produksjonssted i industrisonen Mishor Adumim på den okkuperte Vestbredden.

G4S (STORBRITANNIA)

Se boks på side 45

GENERAL MILLS (PILLSBURY) (USA)

Selskapet framstiller frosne deigprodukter. En av fabrikkene ligger i Shalgal i Atarot industrisone, som er i en bosetting på den okkuperte Vestbredden. Selskapet eksporterer produkter internasjonalt fra denne fabrikken.

Den israelske avdelingen er eid av General Mills (USA) og av Bodan Holdings.

Nettside: www.generalmills.com

GILAT SATELLITE NETWORK (ISRAEL)

Selskapet leverer tjenester for satellittkommunikasjon. Selskapets antenner er installert i militære kontrollposter på Vestbredden.

Selskapets avdelinger inkluderer Gilat Network Systems (GNS), Spacenet og Spacenet Rural Communications.

Nettside: www.gilat.com

HEIDELBERG CEMENT (TYSKLAND)

Se boks på side 35

HEWLETT-PACKARD (USA)

Se boks på side 34

HOT TELECOMMUNICATIONS SYSTEM LTD. (ISRAEL)

Leverandør av kabel-TV, bredbånd internet, IP-telefoni og telekommunikasjonstjenester i Israel. Selskapet har en spesiell tillatelse fra den israelske siviladministrasjonen for leveranser av kabel-TV og telekom-tjenester til bosettingene i de okkuperte palestinske områdene.

Et av Hot sine datterselskap, Mirs Communications, var i perioden 2005-2011 eneleverandør av mobiltelefonitjenester til den israelske hæren. Mirs har i dag salgs- og kundeservice-senter i bosettingen Beithar Illit og i Øst-Jerusalem.

Nettside: www.hot.net.il

HOUSING AND CONSTRUCTION (SHIKUN & BINUI) (ISRAEL)

En stor gruppe infrastruktur- og anleggsfirmaer. Gruppen utvikler prosjekter for eiendoms- og infrastrukturprosjekter i Israel og i Sentral- og Øst-Europa.

Selskapets datterselskap har vært involvert i flere anleggsprosjekter på den okkuperte Vestbredden. For eksempel har Solel Boneh anlagt boligprosjekter i de okkuperte områdene, inkludert i bosettingene i Homat Shmuel (Har Homa), Ariel, Imanuel og Modiin Illit (som underkontraktør), og levert byggematerialer til militære kontrollposter. Solel Boneh har også en fabrikk som lager byggematerialer i Kiryat Sefer, som er et nabolag i bosettingen Modiin Illit på Vestbredden. Et annet datterselskap, Housing and Construction Real Estate Development (Shikun Ovdim) har oppført boligprosjekter i bosettingene Modiin Illit og Ramot.

Nettside: www.hch.co.il

IDB GROUP (ISRAEL/GLOBAL)

Se boks på side 44

INDUSTRIAL BUILDINGS CORPORATION – MIVNEY TAASIYA (EID AV DELEK GROUP) (ISRAEL)

Selskapet eier og leier ut omtrent 55 000 kvadratmeter industrieiendom på den okkuperte Vestbredden, og ytterligere 30 000 kvadratmeter i industrisonen Katzerin på de okkuperte Golan-høydene. Selskapet er i ferd med å bygge 3 700 kvadratmeter til i Katzerin.

Selskapets eiendommer på Vestbredden inkluderer Lev Barkan shoppingssenter i bosettingen Barkan, logistikk-sentere i bosettingene Karnei Shomron og Reichan og industribygg i Elkana, Karnei Shomron, Ma'ale Efraim og Kiryat Arba.

Industrial Buildings Corporation er en del av Fishman Group (gjennom Jerusalem Economy¹⁵⁰).

Nettside: www.building.co.il

INTERNET GOLD – GOLD LINES (ISRAEL)

Et holdingselskap innenfor telekommunikasjon. Selskapet eier over 78 prosent av B Communications¹⁵¹, og har gjennom dette selskapet kontrollende eierskap i Bezeq¹⁵², israels største leverandør av telekommunikasjonstjenester.

Internet Gold er igjen et datterselskap av Eurocom Communications.

Nettside: www.igld.com

ISRAEL CORP LTD. (ISRAEL)

Israel Corp er et holdingselskap som kontrollerer selskapet Better Place. Dette selskapet produserer og vedlikeholder ladestasjoner for elektriske biler. Selskapet valgte Israel som et pilotland for utviklingen av slike systemer. To av ladestasjonene ligger på vei nr. 90 i Jordandalen på den okkuperte Vestbredden¹⁵³, i nærheten av bosettingene Tomer og Beit Ha'arava, som ligger henholdsvis nord og sør for den palestinske byen Jeriko.

Nettside: www.betterplace.com

ISRAEL DISCOUNT BANK (ISRAEL)

Banken har filialer i bosettingen Ma'ale Adumim på Vestbredden og i Øst-Jerusalem. Mercantile Discount Bank, bankens heleide datterselskap, har filialer i bosettingen Beitar Illit på Vestbredden og i Øst-Jerusalem. Banken har finansiert noen av byggeprosjektene i bosettingene Har Homa, Beitar Illit og Ma'ale Adumim.

Banken mottar også IT-tjenester fra Matrix IT. Dette er et kundesenter som ligger i bosettingen Modi'in Illit. Tjenestene banken mottar fra Matrix IT inkluderer drift av bankens meglerrom.

Nettside: www.discountbank.co.il

JERUSALEM ECONOMY (ISRAEL)

Selskapet eier og leier ut eiendom til kommersielle aktører på Vestbredden og på Golanhøydene. Blant annet eier de bygningsmasse på mer enn 58 000 m² i industrisonen Mishor Adumim og 74 000 m² i industrisonen Atarot.

Selskapet er en hovedaksjonær i Industrial Buildings Corporation¹⁵⁴
Nettside: www.jec.co.il

KOOR INDUSTRIES (ISRAEL)

Eier 25 prosent av Fiber-tech (gjennom Makhteshim-Agan Industries¹⁵⁵), som er kontrollert av IDB Group¹⁵⁶.

L1 IDENTITY SOLUTIONS (USA)

Selskapet er spesialister på gjenkjenning av iris- ansikts- og fingeravtrykksidentitet. Det eier Visage, som inkluderer Visionics. I 1999 inngikk EDS en underleverandørkontrakt med Visionics på leveranse av Facelt(R), deres teknologi for ansiktsgjenkjenning, til det israelske forsvarsdepartementets Basel Project. Baselsystemet er et automatisert biometrisk system for tilgangskontroll av palestinske arbeidere, installert på store militære kontrollposter som Erez (Gaza), Sháar Ephraim og Betlehem (Vestbredden).¹⁵⁷
Nettside: www.l1id.com/index.php

L-3 COMMUNICATIONS HOLDINGS (USA)

L-3 Communications er en leverandør av såkalte «homeland defence»-produkter og tjenester. De var leverandører av SafeView scannere for Erez militære kontrollpost i Gazastripen gjennom Hashmira/G4S¹⁵⁸ og bagasjescannere for militære kontrollposter på Vestbredden gjennom Eltal Technologistics.

Datterselskap inkluderer PARAMAX Systems Corporation, Raytheon Intelligence and Information Systems, Titan Corp., L-3 Communication Combat Propulsion Systems and L-3 Communications MAPPS.

Nettside: www.L-3Com.com

MAKHTESHIM-AGAN INDUSTRIES (ISRAEL)

Koor Industries, gjennom Makhteshim-Agan Industries (som er kontrollert av IDB Group¹⁵⁹), eier 25 prosent av Fiber-tech¹⁶⁰

MANITOU (FRANKRIKE)

Framstiller maskiner og utstyr for bygg- og anleggsbransjen. Selskapets kraner har blitt brukt i byggingen og vedlikeholdet av muren på den okkuperte Vestbredden.

Nettside: www.manitou.com

MIZRAHI TEFAHOT BANK¹⁶¹ (ISRAEL)

En viktig israelsk forretningsbank. Banken tilbyr finansiering av boligprosjekter i israelske bosettinger i de okkuperte områdene, lån og finansielle tjenester til lokale myndigheter i bosettingene og lån til israelske foretak som arbeider i de okkuperte områdene.

Banken tilbyr også lån til boligkjøpere i bosettinger, og har filialer i de følgende bosettingene på Vestbredden: Alon Shvut, Karnei Shomron, Kadumim og Ramat Eshkol. Et av bankens datterselskap, Yahav Bank for Government Employees, har en filial i okkupert Øst-Jerusalem.

Nettside: www.mizrahi-tefahot.co.il

MOTOROLA SOLUTIONS (USA)

Se boks på side 33

PARTNER COMMUNICATIONS (ORANGE) (ISRAEL)¹⁶²

Partner Communications/Orange er en israelsk leverandør av mobile telefonitjenester. Selskapet har reist mer enn 160 antenner og annen infrastruktur for telekommunikasjon på okkupert land på Vestbredden og Golanhøydene. Selskapet leverer mobile kommunikasjonstjenester til bosettere og israelske soldater i de okkuperte områdene. I tillegg nyter selskapet godt av de strukturelle fordelene israelske mobilselskap har i forhold til palestinske konkurrenter i det palestinske markedet.

Nettside: www.orange.co.il

PAZ OIL (ISRAEL)

Paz har monopol på salg av olje til den palestinske selvstyremyndigheten (PA) på Vestbredden. Paz eier også bensinstasjoner i bosettinger på Vestbredden, inkludert i Ma'ale Adumim, Kiryat Arba, Pisgat Ze'ev, Gilo, Karnei Shomron og Ofra. Datterselskapet Paz-Gas leverer gass til husholdninger i bosettinger på Vestbredden, inkludert til Ma'ale Adumim og utposten Havat Maon.

Nettside: www.paz.co.il

RECOGNITION SYSTEMS (RSI) –INGERSOLL RAND (USA)

Selskapet produserer utstyr for biometrisk tilgangskontroll og elektroniske kortlesere for tilgangskontroll. I 1999 inngikk selskapet en underkontrakt med EDS for leveranser av håndgeometriske til Basel Project. Baselsystemet er et automatisert biometrisk system for tilgangskontroll av palestinske arbeidere, installert på store militære kontrollposter som Erez (Gazastripen), Sháar Ephraim og Betlehem (Vestbredden).

RSI, også kalt Schlage Recognition Systems, er en avdeling av Ingersoll Rand.

Nettside: www.handreader.com

SHUFERSAL (ISRAEL)

Shufersal er en kjede av supermarkeder. Selskapet har bygd et kjøpesenter i Mishor Adumim, en industrisone som tilhører bosettingen Ma'ale Adumim på Vestbredden. Selskapet har også en avdeling i Gilo, som er en israelsk bosetting på den okkuperte Vestbredden. En av selskapets underkjeder, Yesh Supermarkets, har butikker i flere bosettinger på Vestbredden, inkludert Modi'in Illit og Ariel.

Selskapet distribuerer produkter som er framstilt i bosettinger på Vestbredden under sitt eget merkevarenavn Shufersal. For eksempel selger selskapet bønner og ris som er pakket av Maya Foods i industrisonen Mishor Adumim, og rengjøringsproduktene til Plasto Polish, produsert i industrisonen Barkan, begge israelske bosettinger på Vestbredden.

Shufersal er kontrollert av IDB Group¹⁶³ (Nochi Dankner, Manor-familien og Livnat-familien) og av Bronfman Group.

Nettside: www.shufersal.co.il

SIEMENS (TYSLAND)

Siemens er et konglomerat av ingeniørselskap. Selskapets systemer for trafikkovervåkning er installert av deres israelske representant, Orad Group, på veier i de okkuperte områdene som palestinerne ikke kan kjøre på uten spesiell tillatelse, inkludert vei nr. 5 og nr. 443.

Nettside: www.siemens.com

TEREX (USA)

Terex produserer lastebiler og anleggsutstyr. Terex' lastebiler har blitt brukt i byggingen av muren, blant annet på land eid av de palestinske landsbyene Nilin og Ras A-Tira, og i byggingen av A1-torget som går mellom Tel Aviv og Jerusalem, over land eid av de palestinske landsbyene Beit Surik and Beit Iksa på Vestbredden.

Terex eier Amida Industries, som lager flomlys som brukes på byggeplasser langs muren og på militære kontrollposter. For eksempel ble utstyr fra Terex brukt under byggingen av kontrollposten ved Ofer fengsels- og arrestcenter og ved byggingen av kontrollposten Deir Sharaf på Vestbredden.

Nettside: www.terex.com

VEOLIA ENVIRONNEMENT (FRANKRIKE)

Se boks på side 42

VOLVO (SVERIGE)

Volvo produserer lastebiler, busser og utstyr for bygg- og anleggsvirksomhet. Volvo Group eier 26.5 prosent av aksjene i det israelske selskapet Merkavim. Merkavim produserer busser for transport av fanger for de israelske fengselsmyndighetene. Disse busene blir blant annet brukt for transport av palestinske politiske fanger fra de okkuperte områdene til fengsler i Israel, noe som er i strid med internasjonal humanitær rett. Merkavim produserer også pansrede busser som Egged bruker til offentlig transport til bosettinger på Vestbredden. I tillegg har bulldosere og lastebiler produsert av andre medlemmer av Volvo Group blitt brukt i forbindelse med riving av palestinske hjem i Øst-Jerusalem, og i byggingen av militære kontrollposter og israelske bosettinger på Vestbredden.

Nettside: www.volvo.com

VON ROLL HOLDINGS (SVEITS)

Det sveitsiske energikonsernet Von Roll Holdings eier det israelske selskapet Von Roll Transformers som produserer infrastrukturprodukter for strømoverføring og strømdistribusjon. En av selskapets fabrikker ligger i Barkan industrisone på den okkuperte Vestbredden.

Nettside: www.vonroll.com

Anneks II

Norske banker og fondsforvaltere: Etikk og åpenhet

ALFRED BERG

ETISKE RETNINGSLINJER	FONDISOVERSIKT OFFENTLIG	PUBLISERER EKSKLUSJONSLISTER
Alfred Berg er tilsluttet PRI, som er et FN-støttet initiativ for ansvarlige investeringer. Alfred Berg s fond er forvaltet i tråd med deres ESG-retningslinjer som blant annet slår fast at der <i>klientene ber om det</i> inkluderes ESG-vurderinger i investeringsprosessen. http://www.alfredberg.no/sites/NO/Om_oss/esg_policy/esg_policy_no.page I tillegg har Alfred Berg egne kriterier spesifikt for de etiske fondene. http://www.alfredberg.no/sites/NO/Om_oss/etich_investments/etich_criteria.page	Ja. http://www.alfredberg.no/NO/Rapport/Rapportbibliotek.page? http://www.alfredberg.no/NO/fundsfinder/index.page?	Ja, men disse gjelder kun for Alfred Bergs etiske fond. Fondene for øvrig følger SPU. Det er under vurdering at alle Alfred Berg fondene skal ha samme etiske prinsipper.

DNB

ETISKE RETNINGSLINJER	FONDISOVERSIKT OFFENTLIG	PUBLISERER EKSKLUSJONSLISTER
DNB har retningslinjer som skal sikre at konsernet ikke investerer i selskap som er involvert i produksjon av tobakk og/eller pornografi, anti-personellminer og klasevåpen, eller i selskap som har utvikling og produksjon av sentrale komponenter til masseødeleggelsesvåpen som en betydelig del av sin virksomhet. Konsernet ønsker gjennom sine investeringer heller ikke å bidra til grove eller systematiske krenkelser av menneske- og arbeidstakerrettigheter, som for eksempel tvangsarbeid og de verste former for barnearbeid, som blant annet inkluderer tvang, ulovlig virksomhet eller helseskadelig arbeid. Konsernet skal heller ikke bidra til alvorlig miljøskade eller grov korrupsjon. Retningslinjene for etiske investeringer i DNB baserer seg på FNs Global Compact, FNs prinsipper for ansvarlige investeringer (PRI) og OECDs retningslinjer for multinasjonale selskap. Eksterne leverandører er også omfattet av DNBs retningslinjer for etiske investeringer. Ambisjonen er ifølge DNB at alle nye fond fra eksterne leverandører som skal tilbys i DNBs handelsløsninger, skal være i samsvar med DNBs retningslinjer for etiske investeringer. For eksisterende fond vil konsernet gå inn i en dialog med de ulike leverandørene og utelukke de fondene som ikke vil følge reglene. https://www.dnb.no/om-oss/samfunnsansvar/kunder-og-leverandorer/ansvarlige-investeringer.html?LA=NO https://www.dnb.no/om-oss/samfunnsansvar/dokumenter-og-rapporter.html	Ja. https://www.dnb.no/privat/sparing-og-investering/fond/kurs-avkastning.html https://www.dnb.no/privat/sparing-og-investering/fond/avkastning-internasjonale-aksjefond.html	Nei. DNB offentliggjør ikke navnene på selskapene, bare antallet og kategorier for utelukkelse. https://www.dnb.no/om-oss/samfunnsansvar/utelukkelse.html Konsernet bruker også sin stemme på selskapenes generalforsamlinger som et virkemiddel for å påvirke foretakene i ønsket retning. Stemmegivningen på generalforsamlinger hvor det stemmes over potensielt kontroversielle saker, blir offentliggjort i etterkant av de aktuelle generalforsamlingene.

FOKUS BANK

(Fokus Bank tilhører Danske Bank konsernet. I Danske Bank konsernet heter kapitalforvaltningsorganisasjonen Danske Capital og Fokus Bank sine verdipapirfond har navnene Danske Invest.)

ETISKE RETNINGSLINJER	FONDsoVERSIKT OFFENTLIG	PUBLISERER EKSKLUSJONSLISTER
Danske Invest har en SRI politikk som har som formål å sikre at investorenes penger ikke investeres i virksomhet som bevist opererer i strid med internasjonale normer. Danske Invest samarbeider med den svenske konsulentvirksomheten Ethix SRI Advisors, som ivaretar screeningen av investeringsporteføljene. Les mer på www.ethix.se Denne screeningen er basert blant annet på UN Global Compact, OECDs Retningslinjer for multinasjonale selskap og en rekke andre internasjonale konvensjoner. Danske Bank-konsernet tilsluttet seg PRI, som er et FN-støttet initiativ for ansvarlige investeringer, i 2010. Selskapet er også en av grunnleggerne av Dansif, som er et nettverk for utveksling og diskusjon rundt SRI-spørsmål. http://www.danskebank.com/da-dk/CSR/Forretning/SRI/Pages/SRI.aspx	Ja. Gå til «fondsoversikt» på http://www.danskeinvest.no/	Ja. «Negativ Liste» over selskap som er utelukket. Inkluderer bl.a. Elbit Systems og Africa Israel Investments (og derav også Danya Cebus selv om det ikke står eksplisitt). http://www.danskeinvest.no/plsql/menu.db_menu_main?p_active=N&p_language=89&p_adm=0&p_mother_id=801&p_menu_id=8004&p_menu_type=ABOUT_DANSKE&p_childmenu_id=8004&p_vafdeling=

GJENSIDIGE

ETISKE RETNINGSLINJER	FONDsoVERSIKT OFFENTLIG	PUBLISERER EKSKLUSJONSLISTER
Gjensidige sier i sine SRI retningslinjer at etiske investeringer utgjør en del av Gjensidiges samfunnsansvar. Videre sier SRI retningslinjene at Gjensidiges finansielle investeringer skal følge internasjonale anerkjente kriterier for etiske investeringer innenfor følgende områder: Menneskerettigheter • Arbeidsliv • Miljø • Korrupsjon • Våpen • Eventuelt andre kategorier (sic) Gjensidiges SRI-retningslinjer når det gjelder investeringer i fond sammen med andre, er at Gjensidige skal etterstrebe å påvirke at Gjensidiges kriterier blir fulgt, men ved investeringer i eksterne fond som har sine egne kriterier sier Gjensidige at de ikke kan garantere at selskap på deres eksklusjonsliste ikke finnes i disse fondene. Selskapet er i ferd med å etablere Gjensidige Fondene, som vil være selskapets egne fond, og når det gjelder disse vil Gjensidige kunne implementere sine SRI-retningslinjer fullt ut. Gjensidige sier videre at dersom et selskap er i brudd med Gjensidiges kriterier, vil eksklusjon være anbefalt, primært begrunnet med at dialog er vesentlig mer ressurskrevende. http://gjensidige.com/web/Forsiden/Samfunnsansvar/Retningslinjer+for+samfunnsansvar http://gjensidige.com/web/Forsiden/Samfunnsansvar/Konsernpolicy+for+SRI+prosentE2prosent80prosent93+etiske+investeringer	Ja. https://www.gjensidige.no/Privat/Bank+og+sparing/Sparing/Fondssparing/Prospekter	Nei

HOLBERGFONDENE

ETISKE RETNINGSLINJER	FONDSDOVERSIKT OFFENTLIG	PUBLISERER EKSKLUSJONSLISTER
Holberg Fondene har ikke en aktiv egen etisk analyse. Retningslinjene sier blant annet at Holbergfondene ikke ønsker å investere i selskap som: • bevisst bryter loven i de landene de opererer i, internasjonal rett og retningslinjene til internasjonale organisasjoner, • handler i strid med den allmenne oppfatning av god forretningsskikk og etikk, Holberg Fondene følger Statens Pensjonsfond (utland) sine etiske retningslinjer og for de globale investeringene i Holberg Global, samt for de internasjonale aksjene i Holberg Norden, Holberg Norge og Holberg Rurik, bruker selskapet Etikkrådet tilknyttet SPU sine tilrådninger. http://www.holbergfondene.no/Etiske-Retningslinjer/default.aspx	Alle fondenes 20 største posisjoner offentliggjøres i forbindelse med publisering av månedsrapport. Alle fondenes totalporteføljer offentliggjøres i forbindelse med årsrapportering ultimo februar. www.holbergfondene.no	Nei. Holberg Fondene følger de retningslinjer som SPU følger. Dersom et selskap ekskluderes fra SPU vil Holbergfondene følge opp dette i sine porteføljer.

KLP

ETISKE RETNINGSLINJER	FONDSDOVERSIKT OFFENTLIG	PUBLISERER EKSKLUSJONSLISTER
KLP tilsluttet seg PRI, som er et FN-støttet initiativ for ansvarlige investeringer, i 2007. KLP har deltatt i Global Compact siden 2003. De ti prinsippene i Global Compact er bekreftet som et av KLPs viktigste verdigrunnlag, samfunnsansvarstrategi og strategi for ansvarlige investeringer er bygget på disse. KLP har også begynt arbeidet med å integrere prinsippene i innkjøpsstrategi og leverandørstyring. KLP legger vekt på en strategisk forståelse av samfunnsansvar og det er en del av konsernets målkort, strategiarbeid, kvartals- og årsrapportering. KLP etablerte en strategi for samfunnsansvar i 2006. Strategien ble sist oppdatert i 2011. http://www.klp.no/om-klp/om-klp/samfunnsansvar Selskap som utelukkes fra KLPs porteføljer kan kobles til grove eller systematiske brudd på internasjonale normer, i hovedsak FN-konvensjoner. Selskap vil utelukkes dersom de medvirker til grove og/eller systematiske brudd på internasjonale normer, i hovedsak FN-konvensjoner. Eksklusjonskriteriene er både adferdsbaserte og produktbaserte: http://www.klp.no/om-klp/samfunnsansvar/ekskludering-og-dialog-med-selskap#1-6862	Ja. http://www.klp.no/bedrift/fond/fondsinformasjon/aksjefond	Ja. Listen over selskap som er utelukket blir offentliggjort to ganger i året og KLP publiserer også offentlig informasjon om dialog med selskap. http://www.klp.no/om-klp/samfunnsansvar/ekskludering-og-dialog-med-selskap#1-6616 KLP publiserer også sin stemmegivning i generalforsamlinger: http://www.klp.no/om-klp/samfunnsansvar/en-ansvarlig-eier/klp-og-klp-fondenes-stemmegivning

NORDEA		
ETISKE RETNINGSLINJER	FONDISOVERSILT OFFENTLIG	PUBLISERER EKSKLUSJONSLISTER
Nordea tilsluttet seg UN PRI, som er et FN-støttet initiativ for ansvarlige investeringer, i 2007. Nordea følger også UN Global Compact og OECDs Retningslinjer for multinasjonale selskap. Alle Nordeas fond screenes to ganger i året for å fange opp eventuelle investeringer i selskap som man vet har begått brudd på menneskerettigheter, eller brudd på internasjonale normer når det gjelder arbeidstakeres rettigheter, miljø eller næringslivsetikk. http://www.nordea.com/About+Nordea/Corporate+Social+Responsibility/We+work+with+sustainability/Responsible+investments/1501902.html http://www.nordea.com/sitemod/upload/root/www.nordea.com/prosent20-present20uk/AboutNordea/csr/responsible-investment-governance-annual-report-2011.pdf	Ja. http://www.nordea.no/Privat/Sparing+og+investering/Fond/Velg+fond/401444.html	Ja. http://nordeainvest.dk/Om+Nordea+Invest/Ansvarlige+investeringer/Liste+over+udelukkede+selskaber/1240392.html Nordea følger i tillegg SPUs eksklusjonsliste for de norskregistrerte fondene de investerer i/tilbyr.

ODINFOND		
ETISKE RETNINGSLINJER	FONDISOVERSILT OFFENTLIG	PUBLISERER EKSKLUSJONSLISTER
Odin sier selv at en sentral del av deres analyser er vurderinger knyttet til selskapenes holdninger til etiske problemstillinger og utøvelse av samfunnsansvar. Særlig skal det vurderes om selskapene bevisst bryter grunnleggende menneskerettigheter eller om de har produksjon som skader lokalbefolkning og lokalmiljø. Som en aktiv forvalter med relativt få selskap i porteføljene og investeringsbeslutninger basert på egne analyser, fokuserer Odinfond på positiv utvelgelse og utøvelse av eierrettigheter i selskapene de investerer i. http://www.odinfond.no/OmODIN/ODINogEtikk	Ja. Porteføljene for alle fond publiseres halvårlig http://www.odinfond.no/no/odins-aksjefond	Nei.

PARETO FORVALTNING

ETISKE RETNINGSLINJER	FONDISOVERSIKT OFFENTLIG	PUBLISERER EKSKLUSJONSLISTER
Paretos retningslinjer bygger på retningslinjene til Folketrygdfondet og SPU, og kan sammenfattes i følgende overordnede mandat: <i>«Pareto Forvaltning skal ikke foreta investeringer som utgjør en uakseptabel risiko for at vi medvirker til uetiske handlinger eller unnlatelser. En slik medvirkning vil kunne redusere en bærekraftig utvikling og langsiktig verdiskapning».</i> Pareto Forvaltning sier selv at de vurderer selskapenes ledelse og praksis knyttet til menneskerettigheter, barnearbeid, korrupsjon og miljø. Disse forholdene vurderes i lys av de produkter som framstilles, selve produksjonen, produksjonsstedet, kundeforbindelser, selskapets eierstruktur og eierinteresser. Det skilles i en vurdering mellom uetiske produkter eller produksjonsprosesser (virksomhetsområder) og uetisk atferd eller opptreden (handlingsområder). https://www.paretoforvaltning.no/Default.aspx?id=37&pid=16	De ti største postene i hvert enkelt fond. https://paretoforvaltning.no/Default.aspx?t=14	Nei.

SKAGENFONDENE

ETISKE RETNINGSLINJER	FONDISOVERSIKT OFFENTLIG	PUBLISERER EKSKLUSJONSLISTER
På sin nettside om etikk og selskapsstyring sier Skagen at de ikke investerer i selskap som bevisst bryter grunnleggende menneskerettigheter eller skader; • den lokale befolkningen • miljøet • det valgte styresett i de land selskapet holder til Skagen sier videre at de ikke ønsker å ta unødig økonomisk risiko ved å investere i selskap som gjennom sin virksomhet kan pådra seg betydelige forpliktelser eller tap ved: • påføring av helseskader • bevisst regelbrudd • miljøovergrep Dersom Skagen oppdager at fondene investerer i selskap som tross intensjoner bryter med etiske retningslinjer, er Skagens grunnholdning at fondenes aksjeinnhav skal selges, forutsatt at det kan gjøres på en slik måte at salget ikke forspiller verdier for andelseierne. https://www.skagenfondene.no/Om-oss/Etikk-og-selskapsstyring/Etikk/ https://www.skagenfondene.no/Om-oss/Investeringsfilosofi/	Ja. https://www.skagenfondene.no/Fond-og-kurser/SKAGEN-Vekst/Portefoljeoversikt/ https://www.skagenfondene.no/Fond-og-kurser/SKAGEN-Global/Portefoljeoversikt/ https://www.skagenfondene.no/Fond-og-kurser/SKAGEN-Kon-Tiki/Portefoljeoversikt/	Nei.

SKANDIABANKEN		
ETISKE RETNINGSLINJER	FONDsoVERSICHT OFFENTLIG	PUBLISERER EKSklusjonslister
Skandiabanken er kun en distributør av fond og forvalter ingen egne fond. http://www.skandiabanken.no/Fond/Etisk-merking/ Driver ikke eierskapsutøvelse. Merker fond «røde» (og ber forvaltere de bruker gjøre det samme) når fond inneholder selskap som er på SPUs eksklusjonsliste.	Ja. http://cust.msse.se/se/skandia/no/quickrank	Nei, men fond merkes som «røde» dersom et selskap på SPUs eksklusjonsliste ligger inne i porteføljen.

SPAREBANK1		
ETISKE RETNINGSLINJER	FONDsoVERSICHT OFFENTLIG	PUBLISERER EKSklusjonslister
SpareBank1 legger følgende hensyn til grunn ved etisk forvaltning: • Det inngås kun samarbeid med anerkjente og velrenommerte forvaltere • Forvaltere skal ha nedfelt overordnede etiske retningslinjer Det stilles strenge krav til eksisterende og potensielt nye forvaltere med hensyn til sosial ansvarlighet. Det legges vekt på både god eierskapsutøvelse, samt utelukkelse av selskap som ikke tilfredsstiller våre etiske standarder. Eierskapsutøvelse vil si at Livselskapets forvaltere søker å påvirke selskapene til å fremme gode etiske holdninger. De vil henvende seg til forvaltere som eventuelt har eksponering i slike selskap, og vil redegjøre for sine etiske prinsipper. Forvaltere som ikke tilordner samme prinsipper, vil miste forvaltningsoppdraget. http://investor.sparebank1.no/ca.tegory/samfunnsansvar/	Nei. Den enkelte fondsleverandør har egne retningslinjer når det gjelder offentliggjøring av porteføljen – både når det gjelder tidspunkt og graden av offentliggjøring.	Nei. Foreløpig publiserer ikke Sparebank1 egne lister, men deres ekskluderingsliste er til enhver tid SPUs ekskluderingsliste. Sparebank1 har informert oss om at de jobber med å få på plass en løsning for bedre publisering av ekskluderingslister.

STOREBRAND		
ETISKE RETNINGSLINJER	FONDsoVERSICHT OFFENTLIG	PUBLISERER EKSklusjonslister
Storebrand sier om sine minimumsstandarter at de avstår fra investeringer i selskap som medvirker til: • brudd på menneskerettigheter • grov korrupsjon • alvorlig klima- og miljøskade • kontroversielle våpen: landminer, klasevåpen, atomvåpen • salg av tobakk Storebrand sier også at de unngår de selskapene som presterer dårligst på miljø, samfunnsansvar og klimatilstand i høyrisikoindustrier. Storebrands minimumsstandard gjelder alle fond og pensjonsporteføljer hvor Storebrand selv foretar investeringsbeslutningen. Kravene gjelder både aksjer og obligasjoner, i Norge og internasjonalt. http://www.storebrand.no/site/stb.nsf/Enter/forsidesamfunnsansvar.html http://www.storebrand.no/site/stb.nsf/Pages/baerekraftige-investeringer.html	Ja. http://www.storebrand.no/web/sbfondweb.nsf/prosent28Fondsoversikt-prosent29?OpenAgent&Tab=1	Nei. Pr 1. kvartal 2012 er 96 selskap utelukket fra investeringer. http://www.storebrand.no/site/stb.nsf/Pages/utelukkelser.html

- ¹ UN OCHA: The humanitarian impact on Palestinians of Israeli settlements and other infrastructure in the West Bank, juli 2007.
- ² Hever, Shir (2010), s.52-53.
- ³ Gordon, Neve s.324.
- ⁴ Gordon, Neve s. 324, vår oversettelse.
- ⁵ Fakta om bosettingene er i hovedsak hentet fra UN OCHA, «The humanitarian impact of Israeli settlement policies», januar 2012: og peacenow.org.il/eng
- ⁶ UN OCHA 2011: Humanitarian Atlas West Bank and Gaza Strip.
- ⁷ Bakgrunnen om industrisonene er i hovedsak hentet fra Corporate Watch (2011) og peacenow.org.il/eng
- ⁸ Peace Now referer til ni store industriområder på sin oversikt over bosettinger, utposter og industriområder: Alfei Menashe, Barqan, Binyamin Industrial Area, Gush Etzyon, Kedumim (også kjent som Baron), Mishor Adumim, Shahak, Shim'a (også kjent som Meitarim), og Atarot. Corporate Watch (2011), s.91 referer til de andre ni. Peace Now refererer her kun til de industrisonene som ikke ligger inne i en bosetting.
- ⁹ Israeli Shekel/New Israeli Shekel. To ulike betegnelser på israels pengeenhet.
- ¹⁰ Swirski sitert i Corporate Watch (2011), s. 91
- ¹¹ Swarski sitert i Corporate Watch (2011), s.92.
- ¹² Alenat, S. sitert i Corporate Watch (2011), s.92.
- ¹³ Informasjonen hentet fra B'tselem (2011), Save the Children UK (2009) og UN OCHA (2012).
- ¹⁴ Se for eksempel mer om bedriften Ahava Dead Sea Laboratories i kapittelet om handel.
- ¹⁵ Nystuen, Gro et al (2011).
- ¹⁶ <http://www.unglobalcompact.org/>
- ¹⁷ <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/index.html>
- ¹⁸ <http://www.business-humanrights.org/media/documents/un-human-rights-council-resolution-re-human-rights-transnational-corps-eng-6-jul-2011.pdf>
- ¹⁹ Uttrykket på engelsk er «due diligence».
- ²⁰ Ruggie, John sitert i Nystuen, Gro et al (2011), s. 3. Vår oversettelse.
- ²¹ Ruggie, John (2011), Guideline principle 12
- ²² Ruggie, John (2010), paragraf 58, s.13
- ²³ Ruggie, John (2011), Guideline principle 13.
- ²⁴ Uoffisiell oversettelse fra sekretariatet for OECDs nasjonale kontaktpunkt i Norge
- ²⁵ Uoffisiell oversettelse fra sekretariatet for OECDs nasjonale kontaktpunkt i Norge
- ²⁶ Mer informasjon over det nasjonale kontaktpunktet, inkludert en oversikt over behandlede klagesaker finnes på www.ansvarligneringsliv.no
- ²⁷ www.etiskhandel.no
- ²⁸ IEHs retningslinjer, paragraf 10.1.
- ²⁹ <http://www.unpri.org/>
- ³⁰ <http://www.unpri.org/principles/>
- ³¹ Environmental, Social and Corporate Governance.
- ³² St.mld. 15 (2010-2011), s. 13.
- ³³ SPU, Årsrapport 2011.
- ³⁴ Ibid, s.10.
- ³⁵ §2, Retningslinjer for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utlands investeringsunivers.
- ³⁶ Etikkrådet ledes av Professor Dr. juris Ola Mestad. De øvrige medlemmene er Daglig leder Ylva Lindberg, Professor Dag Olav Hessen, Siviløkonom Bente Rath, og 1. amanuensis Dr. juris Gro Nystuen.
- ³⁷ §2 (3) i Retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra Statens pensjonsfond utlands investeringsunivers.
- ³⁸ Etikkrådet, tilrådning til Finansdepartementet 15.mai 2009.
- ³⁹ Etikkrådet, tilrådning til Finansdepartementet 16. november 2009
- ⁴⁰ Etikkrådet, brev til Finansdepartementet 9.mars 2010
- ⁴¹ Etikkrådet, tilrådning til Finansdepartementet 16. november 2009.
- ⁴² Brev til Finansdepartementet 15. mai 2006 vedr. investeringer med tilknytning til Midtøsten,
- ⁴³ Etikkrådet. Brev til Finansdepartementet 18. april 2008. «Vedrørende Etikkrådets vurdering av investeringer i Israel Electric Corporation»
- ⁴⁴ Etikkrådet: Brev til Finansdepartementet 15. mai 2006 vedr. investeringer med tilknytning til Midtøsten.
- ⁴⁵ Etikkrådet tilrådning til Finansdepartementet 15.november 2010.
- ⁴⁶ <http://whoprofits.org/node/22349>
- ⁴⁷ <http://www.endtheoccupation.org/section.php?id=209>
- ⁴⁸ Rapport fra Who Profits: «Technologies of control: The Case of Hewlett Packard. http://whoprofits.org/sites/default/files/hp_report_final_for_web.pdf
- ⁴⁹ <http://whoprofits.org/node/22394>
- ⁵⁰ <http://whoprofits.s483.sureserver.com/company/readymix-industries>
- ⁵¹ <http://www.yesh-din.org/sys/images/File/QuarriesPetitionEng%5B1%5D.pdf>
- ⁵² I 2009 meldte den israelske menneskerettsorganisasjonen Yesh Din en sak inn for israelsk høyesterett, hvor de krevet at det ble kjent ulovlig å ta ut naturressurser fra okkupert område slik israelske myndigheter legger til rette for og som selskaper som Hanson og Readymix tar aktivt del i. Israelsk høyesterett avviste 26.12.11 Yesh Dins sak mot israelske myndigheter. Denne dommen er imøtegått av en rekke ledende israelske jurister, som hevder israelsk høyesterett ved å tøyne fortolkningen av internasjonal rett, søker å legalisere en virksomhet som grunnleggende bryter med en okkupasjonsmakts forpliktelser. (Se www.yesh-din.org).
- ⁵³ <http://www.youtube.com/watch?v=ols86IYCuio>, <http://www.youtube.com/watch?v=ols86IYCuio> transportert til Israel. Av om lag 3 mill. tonn som ble solgt til «lokalt marked» inkluderte dette også salg til de folkerettsstridige bosettingene på Vestbredden.
- ⁵⁴ <http://www.yesh-din.org/sys/images/File/QuarriesPetitionEng%5B1%5D.pdf>
- ⁵⁵ <http://www.quarrymagazine.com/Article.aspx?id=1821&h=Multinational-companies-mining-occupied-West-Bank>
<http://electronicintifada.net/content/multinational-companies-mining-occupied-palestinian-land/9974>
http://www.nytimes.com/2009/03/07/world/middleeast/07westbank.html?_r=4
- ⁵⁶ <http://vff.no/vff.no/filestore/Fondsmarkede-ti2011.pdf>
- ⁵⁷ Ibid.
- ⁵⁸ Det er ikke mulig til enhver tid å si hvem som er størst, da dette kan måles etter ulike kriterier. Vi har sett på de ti største fondsforvalterne ifølge statistikken til Verdpapirfondenes Forening per november 2011, i tillegg til Skandiabanken, Sparebank1 og Gjensidige, som tre store fondsformidlere til privatpersoner i Norge.
- ⁵⁹ www.unpri.org
- ⁶⁰ www.unglobalcompact.org
- ⁶¹ <http://www.business-humanrights.org/SpecialRepPortal/Home/Protect-Respect-Remedy-Framework>
- ⁶² <http://whoprofits.org/company/veolia-environment>
- ⁶³ <http://electronicintifada.net/content/veolia-involved-israels-waste-dumping-west-bank/7858>
- ⁶⁴ <http://whoprofits.org/company/alstom>
- ⁶⁵ Diakonia Easy Guide to International Humanitarian Law in the Occupied Palestinian Territory (oPt) - <http://www.diakonia.se/sa/node.asp?node=3274>
- ⁶⁶ For mer informasjon og full gjennomgang av folkerettslige aspekter ved Jerusalem Light Rail, se <http://www.diakonia.se/sa/node.asp?node=3274>
- ⁶⁷ <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/37BF1829818D0B788525770D00536076>
- ⁶⁸ <http://whoprofits.org/node/22465>
- ⁶⁹ <http://whoprofits.org/company/cement-roadstone-holdings-crh>
- ⁷⁰ <http://whoprofits.org/company/neshet-israel-cement-enterprises>
- ⁷¹ <http://www.ipsc.ie/campaigns/crh-divest>
- ⁷² http://www.ochaopt.org/documents/TheHumanitarianImpactOfIsraeliInfrastructureTheWest-Bank_full.pdf
- ⁷³ Weizman, Eyal (2007).
- ⁷⁴ Group 4 Falck hadde allerede kjøpt Hashmira i 2002, før sammenslåingen med British Securior.
- ⁷⁵ Rapport fra Who Profits: «The Case of G4S. Private Security Companies and the Israeli Occupation. <http://whoprofits.s483.sureserver.com/sites/default/files/WhoProfits-PrivateSecurity-G4S.pdf>
- ⁷⁶ <http://www.danwatch.dk/da/artikler/g4s-tilbage-tog-fra-bosaetters-traekker-ud/104>
- ⁷⁷ Israeli Committee Against House Demolitions ICAHD: «Statistics on House Demolitions (1967-2010)», www.icahd.org
- ⁷⁸ Se for eksempel: <http://wedivest.org/wp-content/uploads/2011/03/CAT-Flyer.pdf>, <http://endtheoccupation.org/section.php?id=158>,
- ⁷⁹ <http://www.mehadrin.co.il/>
- ⁸⁰ <http://www.whoprofits.org/company/edom-uk>
- ⁸¹ <http://whoprofits.org/company/hadiklaim-israel-date-growers%E2%80%99-cooperative>
- ⁸² Dialog med selskapet i februar 2012.
- ⁸³ Dialog med selskapet i februar 2012.
- ⁸⁴ <http://www.sinokrot.com/index.php?page=companies&id=6>
- ⁸⁵ <http://www.bama.no/eway/no/samfunnsansvar/index.aspx>
- ⁸⁶ <http://www.milouot.co.il>
- ⁸⁷ <http://coop.no/Om-Coop/Samfunnsansvar/Etiskhandel/>
- ⁸⁸ <http://coop.no/Om-Coop/Samfunnsansvar/Politikk/>

- tikk-for-etisk-handel/
- ⁸⁹ Se blant annet www.stolenbeauty.org og <http://whoprofits.s483.sureserver.com/company/ahava-dead-sea-laboratories>
- ⁹⁰ Vedtak fra VITA oversendt Norsk Folkehjelp 23.3.2012.
- ⁹¹ Ahava importeres til Norge av «Ahava Norge». www.ahava.no.
- ⁹² Det refereres her sannsynligvis til at Ahava deltar i forskningsprosjekt under EUs FP7 rammeprogram, noe som har fått stor negativ oppmerksomhet blant annet i Storbritannia: <http://www.labournet.net/other/1201/nanoretox1.html> Det kan også nevnes at norske Sintef deltar i ett av disse forskningsprosjektene (Skintreat) der Ahava er en av deltakerne: http://www.skintreat.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=58
- ⁹³ Who Profits from the Occupation (Case Study No.1, januar 2011)
- ⁹⁴ Svensk TV4 forteller i denne reportasjen at mer enn 20 % av svenske husholdninger har en Soda-Stream-maskin: http://www.tv4play.se/nyheter_och_debatt/nyheterna?title=sodastream_tillverkas_pa_ockuperad_mark&videoid=1859476 og http://www.tv4play.se/nyheter_och_debatt/nyheterna?title=sodastream_lurar_sina_kunder&videoid=1751996
- ⁹⁵ Se nyhetsklippene fra svensk TV4 på http://www.tv4play.se/nyheter_och_debatt/nyheterna?title=sodastream_tillverkas_pa_ockuperad_mark&videoid=1859476 og http://www.tv4play.se/nyheter_och_debatt/nyheterna?title=kritik_mot_sodastreams_produksjon_pa_ockuperad_mark&videoid=1751356
- ⁹⁶ http://www.svd.se/nyheter/inrikes/coop-stopp-ar-inkop-av-laskmaskin_6332470.svd
- ⁹⁷ E-post fra Coop til Diakonia 11.januar 2012.
- ⁹⁸ www.sodastream.no
- ⁹⁹ http://www.bequoted.com/investor/company/documents/empire_press_111222.pdf
- ¹⁰⁰ E-post fra Yonah Lloyd til Norsk Folkehjelp 21.2.2012
- ¹⁰¹ <http://www.ssb.no/uhaar/tab-22.html>
- ¹⁰² Statistisk Årbok for 2011, tabell 318 «Import- og eksportverdi etter land»: <http://www.ssb.no/aar-bok/tab/tab-318.html>
- ¹⁰³ I en e-post fra 16. desember 2011 sier TAD at kategorien «Vestbredden/Gazastripen» kun dekker varer som er importert fra palestinske produsenter, og som dekkes av frihandelsavtalen mellom EFTA og PLO.
- ¹⁰⁴ E-post fra Seniorrådgiver Susann Nilsen i TAD, 18.01.12
- ¹⁰⁵ E-post fra Johan B. Hjort i Finansdepartementet til Norsk Folkehjelp, 31.januar 2012.
- ¹⁰⁶ Markedsføringsloven § 7 og § 8.
- ¹⁰⁷ I tillegg er de følgende avtalene også av relevans for Norge, for eksempel når det gjelder kumulasjon, noe vi ikke går nærmere inn på i denne rapporten: The Euro-Mediterranean Association Agreement between the EC and Israel, fra 1995 (signert i 1995, men trådte offisielt i kraft i 2000), The Euro-Mediterranean Association Agreement between the EC and the PLO for the benefit of the Palestinian Authority of the West Bank and Gaza, fra 1997, og The EU-Israel «Association Agreement» fra juni 2000.
- ¹⁰⁸ Det norske tollvesenet refererer til avtalen som et Administrativt arrangement mens den engelske og mest brukte betegnelsen er Technical Arrangement.
- ¹⁰⁹ For at en vare skal få preferansetollbehandling må den ha det som kalles opprinnelsesstatus i henhold til opprinnelsesreglene i den aktuelle frihandelsavtalen. Ytterligere forklaring på hva som skal til for at en vare skal få status som opprinnelsesprodukt finnes på Tollvesenets hjemmesider: http://www.toll.no/templates_TAD/Article.aspx?id=221764&epslanguage=no
- ¹¹⁰ Se blant annet spørsmål i EU parlamentet fra 27.7.2011: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2011-007328+0+DOC+XML+V0//EN> og svar gitt på vegne av Europakommisjonen 31.8.2011: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2011-007328&language=EN>
- ¹¹¹ European Parliament resolution on the proposal for a Council decision on the conclusion of the regional Convention on pan-Euro-Mediterranean preferential rules of origin: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B7-2012-0061&language=EN>.
- ¹¹² Europakommisjonens Generaldirektorat for skatter og avgifter.
- ¹¹³ Informasjonen i boksen er direkte hentet fra Euro-Mediterranean Human Rights Network and Aprodex (2012) s.43-44.
- ¹¹⁴ EU-domstolen Pressemelding 14/10 fra 25. februar 2010: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2010-02/cp100014en.pdf>
- ¹¹⁵ http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/svar_stortinget/sporretime/2010/svar_israelhandel.html?id=604663
- ¹¹⁶ E-post fra Seniorrådgiver Susann Nilsen i TAD, 12.1.12
- ¹¹⁷ E-post fra Seniorrådgiver Susann Nilsen i TAD, 18.1.12
- ¹¹⁸ E-post fra Johan Hjort, Skattelovavdelingen, Finansdepartementet, 25.1.12
- ¹¹⁹ E-post fra Johan Hjort, Skattelovavdelingen, Finansdepartementet, 31.1.12
- ¹²⁰ Se boksen om kontroll av bostedtsprodukter for eksempler fra Storbritannia. Referatet fra debatten i det britiske underhuset kan lastes ned fra: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmhansrd/chan31.pdf>
- ¹²¹ Rundskrivet kan lastes ned fra http://www.toll.no/templates_TAD/CircularLetter.aspx?id=177018&epslanguage=no
- ¹²² E-post fra Seniorrådgiver Susann Nilsen i TAD, 16.12.2011
- ¹²³ E-post fra Seniorrådgiver Susann Nilsen i TAD, 16.12.2011
- ¹²⁴ <http://www.kildarestreet.com/wrans/?id=2011-10-25.785.0&s=gilmore+exclude+settlement+products#g787.0.r>
- ¹²⁵ Sherwood, Harriet (2012)
- ¹²⁶ <http://www.parliament.uk/edm/2010-12/2717>
- ¹²⁷ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/presse-senter/pressemeldinger/2012/tar-avstand-fra-utvidelse-av-israelske-b.html?id=673282>
- ¹²⁸ <http://www.karmel.net/>
- ¹²⁹ <http://www.karmel.net/2011/10/07/nybyggere-fikk-norske-penger-til-nye-brakker-og-infrastruktur/#more-2043>
- ¹³⁰ Leer-Salvesen, Tarjei (21.5.2011 b).
- ¹³¹ Histadrut. (2012-03-17) I Store norske leksikon. Hentet fra <http://snl.no/Histadrut>
- ¹³² Peace Now <http://peacenow.org.il/eng/content/alonei-shilo-nof-kane-farm>
- ¹³³ Leer-Salvesen, Tarjei (23.5.2011 b)
- ¹³⁴ Norberg, Vidar (2010)
- ¹³⁵ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/aktuelt/nyheter/2010/regelendringer-fra-1-januar-2011.html?id=629677> Se videre under overskriften «Gavefradragsordningen».
- ¹³⁶ <http://www.skatteetaten.no/no/Alt-om/Liknings-oppgaver/Artikler/Gaver-til-frivillige-organisasjoner---godkjente-organisasjoner/>
- ¹³⁷ Eikje, Ove (13.2.2012).
- ¹³⁸ Kalstad, Lise Marit (5.3.2012).
- ¹³⁹ Sherwood, Harriet (2012).
- ¹⁴⁰ Se også Who Profits rapport Financing the Israeli Occupation, for mer informasjon om israelske bankers rolle i okkupasjonen: <http://whoprofits.s483.sureserver.com/content/financing-israeli-occupation>
- ¹⁴¹ Se også informasjonen om andre banker og om Veolia og Alstom.
- ¹⁴² Se også informasjonen om andre banker og om Veolia og Alstom.
- ¹⁴³ Se egen info om Bezeq.
- ¹⁴⁴ På <http://whoprofits.s483.sureserver.com/> kan du laste ned hele rapporten om hvordan israelske telekommunikasjonsselskaper er involvert i okkupasjonen.
- ¹⁴⁵ Se egen info om Alon Group.
- ¹⁴⁶ Se egen info om Clal Group.
- ¹⁴⁷ På <http://whoprofits.s483.sureserver.com/> kan du laste ned hele rapporten om hvordan israelske telekommunikasjonsselskaper er involvert i okkupasjonen.
- ¹⁴⁸ Se egen info om Koor Industries og Makhteshim-Agan Industries.
- ¹⁴⁹ Se egen info om IDB Group.
- ¹⁵⁰ Se egen info om Jerusalem Economy
- ¹⁵¹ Se egen info om B Communications
- ¹⁵² Se egen info om Bezeq.
- ¹⁵³ Se kapittel 3 for mer info om Jordandalen.
- ¹⁵⁴ Se egen info om Industrial Building Corporation.
- ¹⁵⁵ Se egen info om Makhteshim-Agan Industries.
- ¹⁵⁶ Se egen informasjon om IDB Group.
- ¹⁵⁷ Se boks om Hewlett-Packard på side 34 for mer informasjon om Basel-systemet og Hewlett-Packards rolle i prosjektet.
- ¹⁵⁸ Se egen info om G4S/Hashmira
- ¹⁵⁹ Se egen info om IDB Group.
- ¹⁶⁰ Se egen info om Fiber-tech.
- ¹⁶¹ Se også Who Profits rapport Financing the Israeli Occupation for mer informasjon om israelske bankers rolle i okkupasjonen: <http://whoprofits.s483.sureserver.com/content/financing-israeli-occupation>
- ¹⁶² På <http://whoprofits.s483.sureserver.com/> kan du laste ned hele rapporten om hvordan israelske telekommunikasjonsselskaper er involvert i okkupasjonen.
- ¹⁶³ Se egen info om IDB Group.

Norsk Folkehjelp
PB 8844 Youngstorget
0028 OSLO
Tlf.: 22 03 77 00

www.folkehjelp.no

Fagforbundet
PB 7003 St. Olavs plass
0028 OSLO
Tlf.: 23 06 40 00

www.fagforbundet.no